GALLETRA 7

REVISTA DE FILOLOGIA

Director:
Antoni Ferrando
Universitat de València
Consell de Redacció:
Institut de Filologia Valenciana
Universitat de València
Edita:
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Subscripcions i correspondència:
Ausiàs March, 92-98 - 08013 Barcelona
Disseny:
Manuel Granell
Joan Josep Tornero
Il·lustracions:
Joan Puchades

I.S.S.N.:
0214 - 8188
Dipòsit Legal:
B - 25.992 - 1990
Fotocomposició:
Servei de Publicacions
Universitat de València
Imprès per:
Novagràfik, S.A. - Barcelona

Volum monogràfic sobre
Anàlisi del Discurs

Tardor, 1989

PRESENTACIÓ 5

L'ANÀLISI DEL DISCURS, ENTRE L'ORALITAT I L'ESCRIPTURA. Vicent Salvador..... 9

APORTACIONS DE LA PRAGMÀTICA A L'ANÀLISI DEL DISCURS. Maria Margarida Bassols..... 33

CONVERSA(R). Josep M. Cots, Luci Nussbaum, Lluís Payrató i Amparo Tuson 51

ENTREVISTA A DOMINIQUE MAINQUENEAU. Maria Teresa Cabré i Castellví 73

SINTAXI I PLANIFICACIÓ DEL DISCURS. Amadeu Viana San Andrés 83

LA CONNEXIÓ TEXTUAL: L'ADVERSATIVITAT EN EL NIVEL TEXTUAL. M. Josep Cuenca 93

UNA APROXIMACIÓ PRAGMÀTICA ALS LLIBRES PROVERBIALS CATALANS. Maria Conca 117

ESTRATÈGIES DISCURSIVES EN LA POESIA DE JOAN VINYOLI. Ferran Carbó 129

RECULL BIBLIOGRÀFIC COMENTAT SOBRE ANÀLISI DEL DISCURS. Lluís Payrató i Vicent Salvador 143

PRESENTACIÓ

L'anàlisi del discurs és sens dubte una disciplina proteica: lingüística en part, però també sociològica, psicològica, antropològica, filosòfica... Manlleva a les ciències socials i a la filosofia bona part del seu aparell teòric i metodològic, tal com fan, d'altra banda, dues disciplines del llenguatge que també se situen en la perifèria activa de la lingüística *stricto sensu*, centrada prioritàriamente en l'estructura: la pragmàtica i la sociolingüística, amb les quals l'anàlisi del discurs manté estretes i fecundes relacions. Aquesta posició perifèrica possibilita l'estudi de l'ús lingüístic des de perspectives forçosament interdisciplinars, a canvi, això sí, d'una certa inestabilitat de contorns.

L'anàlisi del discurs és, a més, una lingüística aplicada, una tècnica instrumental útil per als historiadors, els pedagogs, els juristes, els traductòlegs, els enginyers de la comunicació, els crítics literaris. Potser aquesta és una de les claus del seu *good look* actual. També, però, representa un risc de pèrdua –o, si més no, d'afebliment– de la identitat.

La diversitat de tendències que palesa en l'actualitat es remunta als precedents intel·lectuals que configuraren històricament el seu rerefons: Harris, en el marc de l'estructuralisme americà; Mitchel en la línia funcionalista i antropològica de Firth; alguns treballs del Cercle de Praga; la teoria de l'argumentació (Perelman, Ducrot) o la intel·ligència artificial (Winograd, Minsky). La llista no és completa i, a més, la influència de cada un d'aquest precedents s'interfereix sovint amb la dels altres.

Tots aquests factors dificulten el disseny d'una cartografia de les tendències actuals, sovint fortament diferenciades: entre la lingüística textual europea o la molt peculiar escola francesa i l'anàlisi del discurs anglo-saxona o l'anàlisi conversacional de l'escola etnometodològica americana, hi ha tot un panorama de dicrepàncies -i d'ignoràncies recíproques- de tota mena, alhora que també hi ha un teixit subtil de fils que s'entrecreuen. Hi ha, pel cap baix, dos factors comuns difícilment obviables: *a)* l'estudi d'unitats lingüístiques que excedeixen el marc oracional, i *b)* la dimensió pragmàtica que lliga el discurs lingüístic amb el context de producció i recepció. Siga com siga, el rètol d'*anàlisi del discurs* funciona avui com un valor d'entesa, i les perspectives de la seua tasca es presenten prometedores.

En l'àrea catalana, els treballs peoners varen ser –ja iniciada la dècada dels vuitanta– el volum *Gramàtica del discurs*, de Gemma Rigau, i l'article panoràmic "L'Anàlisi del Discurs, entre la confusió i la polèmica", de Teresa Cabré: el primer des d'una orientació lingüístico-textual i el segon centrat en l'àmbit de l'escola francesa. A part d'alguns treballs posteriors d'aquestes dues autores –que el lector trobarà en l'apèndix bibliogràfic d'aquest número–, altres investigadors catalans han fet darrerament –o preparen ara mateix– contribucions a aquesta discipina, bé en una directriu conversacionalista, bé en una línia més textual, bé des de postures més personalitzades. El nom de la major part d'aquests autors apareix com a signatura dels articles d'aquest monogràfic de la revista *Caplletra* , que pretén oferir una mostra de la panoràmica plural de la disciplina.

El primer grup d'articles planteja les diverses tendències actualment consolidades. El que obre el recull –"L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura"–, de títol volgudament intertextualitzador, examina algunes qüestions terminològiques bàsiques i esbossa una perspectiva globalitzadora a partir de la consideració dels dos *modes* del discurs lingüístic. El segon article –"Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs"– presenta sintèticament la contribució de la pragmàtica, una matèria tan indestriablement vinculada a l'instrumental conceptual i metodològic de la nostra disciplina. El tercer –"Conversa(r)"– constitueix una clarificadora reflexió conjunta, realitzada per un equip capdavanter dels estudis conversacionalistes catalans, sobre aquest tipus de discurs i sobre els fonaments de les propostes etnometodològiques. Clou aquesta sèrie de treballs una entrevista amb Dominique Maingueneau, l'analista

francés del discurs que probablement més difusió ha assolit en l'àmbit internacional: les seues observacions personals i el seu profund sentit crític són una referència utilíssima per a l'establiment d'un quadre de conjunt.

Un altre bloc del monogràfic, el configuren dues contribucions a l'estudi de les relacions entre discurs i sintaxi. "Sintaxi i planificació del discurs" és un breu treball, inèdit des de fa uns anys, d'un investigador que ha treballat en el doble camp –sovint poc integrable– de la sintaxi generativa i de la sociolingüística, mentre que "La connexió textual: l'adversativitat en el nivell textual" representa una aportació de primera mà a l'anàlisi dels connectors pragmàtics en català.

Si, com hem dit, l'anàlisi del discurs és una disciplina amb una forta dimensió instrumental, la panoràmica quedaria incompleta sense algun treball d'aplicació a camps concrets. En aquest cas, es tracta del discurs gnòmic o sapiencial –"Una aproximació pragmàtica als textos proverbials catalans"–, estudiat per una especialista en paremiologia, i el discurs poètic –"Estratègies discursives en la poesia de Joan Vinyoli"–, analitzat per un crític literari format en la lingüística textual. Clou el volum, a tall d'apèndix, un ampli repertori bibliogràfic, estructurat per facilitar als lectors l'accés a la dispersa producció impresa sobre tota aquesta àmplia temàtica.

Agraïm, finalment, a la direcció de la revista *Caplletra* la possibilitat que ens ha ofert de traure a la llum aquest conjunt de treballs que, tot i no correspondre a cap dels nuclis centrals dels estudis de filologia catalana, contribuirà, sens dubte, a la ampliació del camp disciplinar d'aquests estudis en una línia que suscita avui un interés innegable.

Juliol, 1990

VICENT SALVADOR
Universitat de València

VICENT SALVADOR

L'ANÀLISI DEL DISCURS, ENTRE L'ORALITAT I L'ESCRIPTURA

DEL TEXT AL DISCURS

Probablement, una de les raons del poder de suggestió exercit per alguns termes del metallenguatge de les anomenades ciències humanes és una polisèmia insidiosa, contaminadora, irreductible a l'homogeneïtat d'una disciplina científica. La noció generativista de "creativitat" es va beneficiar, sens dubte, de l'halo poètic -màgic- que envoltava el rètol abans de ser precisat com a mera productivitat obedient a unes regles rigoroses. No cal dir que amb les "revolucions científiques" de Kuhn també es produí un fenomen semblant: l'activació de certes connotacions espúries però ben útils per al *marketing* d'aquest concepte en el camp eixut de la filosofia de la ciència. El mostrari, és clar, podria fàcilment prolongar-se.

El terme "discurs" ha palesat, per la seua banda, una plasticitat indiscutible, d'horitzons indefinits. Dominique Maingueneau (1976, 11-12) n'assenyalava, anys enrere, sis accepcions diferenciades, i la llista ha anat creixent. Ha pogut, així, esdevenir sinònim de *parole* , de formació discursiva, d'interacció verbal comunicativa, de text. La il·lusió referencial que el seu valor de designació projecta l'ha fet aixopluc d'interessos epistemològics situats en quadres ben diversos. Sempre, això sí, al voltant de l'exercici de la facultat humana del llenguatge i en un marc d'abast superior al de la unitat oracional. Una de les assimilacions més discutides i engrescadores és, tanmateix, la que s'ha produït sovint amb el concepte de text. I cal dir que la vinculació amb l'oralitat i amb l'escriptura, respectivament, d'aquests vocables -una vinculació que procedeix del seu ús en el llenguatge ordinari- és un punt clau de la qüestió.

Així, per exemple, Coulthard (1985, 3), tot al·ludint la controvèrsia, opta explícitament per mantenir en aquest sentit la distinció entre discurs (*spoken discourse*)

i text (*written text*). Majoritàriament, però, els analistes del discurs segueixen unes altres pautes: o bé no expliciten en aquest punt la postura terminològica adoptada, o bé declaren com a principi ideal que el concepte abasta tant el discurs oral com l'escrit -tal com fan, d'altra banda, molts estudiosos de la lingüística textual respecte a la noció de text. En la pràctica, en canvi, cada autor o cada escola sol palesar una clara preferència pel tractament d'una de les dues vessants del llenguatge, com es pot comprovar si analitzem els implícits o, simplement, si observem el corpus d'aplicació o els exemples adduïts. Els teòrics de la ciència saben bé fins a quin punt són decisives, aquestes opcions rutinàries o inèrcies d'escola, en la constitució d'un paradigma disciplinar.

La distinció entre text i discurs no sempre apareix ben definida, i fins i tot varia sovint entre les diverses obres d'un mateix autor. L'etimologia -ja se sap- remet en un cas a *textum* , 'teixit', amb unes adherències metafòriques que ens fan pensar en l'organització travada i clausurada; i en l'altre a *discurrere* , que comporta la idea de dinamisme, de procés, de seqüencialitat. D'altra banda, el terme "text" va vinculat principalment a les escoles lingüístiques europees, on és viva una tradició filològica d'exegesi dels documents antics i/o literaris. El text tendeix més a associar-se al monòleg i el discurs a la interacció dialògica. El primer ens suggereix materialitat; el segon, canvi de relacions situacionals. Finalment: si atenem a l'ús predominant que en fan els estudiosos en el seu propi estil d'escriptura, podríem oposar *el* discurs com a nom genèric a *uns* textos determinats com a individuals i sovint curts. Tot plegat, un feix de trets diferencials que conformen una polarització vagament aproximativa. Gosarem, amb tota precaució, sintetitzar-la en aquest quadre:

TEXT	DISCURS
escrit	*oral*
clausurat i sovint breu	*extens i obert*
producte materialitzat	*procés relacional*
monològic	*dialògic*
determinat individualment	*concepte genèric o tipològic*
terme vinculat a tendències europees	*ús més generalitzat*

Aquestes dicotomies esquemàtiques, tanmateix, responen tan sols a la reflexió sobre l'ús intuïtiu d'ambdós termes en el llenguatge ordinari i en la pròpia escriptura de molts lingüistes, però no sempre es corresponen, com veurem, a l'explicitació del metallenguatge especialitzat.

Els entrecasos són molt variats. Així, per exemple, Kress (1985, 27-29) associa el rètol "text" al domini estrictament lingüístic, i "discurs" al social o sociològic. Per a

aquest autor, que invoca Foucault i la reflexió de l'escola francesa, la noció de discurs correspon a la de "mode of talking", amb un indefugible component ideològic que recorda directament el concepte de formació discursiva: el discurs, d'aquesta manera, "emergeix" en i a través dels textos, que són expressió o realització d'un(s) discurs(os) determinat(s). En l'àrea francesa , Maingueneau (1987, 16) exposa clarament que l'objecte estricte de l'anàlisi del discurs són les formacions discursives.

En una altra línia, Van Dijk (1977, 32) parla del text com a constructe teòric abstracte que subjau al discurs, és a dir, a les realitzacions discursives com a accions comunicatives. El discurs, doncs, vincularia els textos -entesos com a unitats formals teòriques de caràcter supraoracional- amb els contextos pragmàtics: no debades el llibre on fa aquestes afirmacions es titula *Text i context* i duu com a subtítol el de *Semàntica i pragmàtica del discurs*. Uns anys abans, Schmidt (1973, 153) fa referència a una "textualitat sòcio-comunicativament realitzada" que superava la noció de text com a seqüencia coherent d'oracions i que pot entendre's gairebé com a sinònim de discurs. Al capdavall, la lingüística textual, en la mesura que deixa de ser una simple gramàtica del text i situa aquest en una relació dinàmica amb el context, conflueix fàcilment amb l'anàlisi del discurs (Beaugrande, 1985), almenys si prescindim dels lligams que manté sovint amb una tradició filològico-literària genuïnament europea.[1]

Halliday, per la seua banda, tot i haver utilitzat sovint sense gaires explicitacions la categoria de discurs (i d'estructura discursiva), ha definit amb més precisió i de manera més comprehensiva el concepte de text, que, per a ell, pot ser pensat alternativament com a producte i com a procés (Halliday / Hasan, 1985, 10-11). Si des d'una perspectiva rònegament textualista el text és un resultat, un producte fixat que, tanmateix, sempre conserva les petges del procés en el si del qual ha pres cos, des d'un punt de vista sòcio-semiòtic -i que ben bé podríem anomenar discursiu- el concepte correspon a un esdeveniment d'interacció, a un intercanvi social de significats. La insistència del darrer Halliday en aquesta segona orientació el vincula en realitat amb l'anàlisi del discurs per damunt de qualsevol qüestió de noms.

Brown i Yule (1983) fan una distinció conceptual semblant, però reserven per al terme "text" el valor estàtic de producte, tot definint-lo com "the verbal record of a communicative act". Els diversos constituents d'un text són, per a aquests autors, l'evidència i la constància fefaent d'un esdeveniment discursiu on -en llenguatge oral o escrit- l'emissor intenta comunicar-se amb el receptor en un procés interactiu que abasta la comprensió i, pel que fa a l'emissor, l'ajustament de les pròpies estratègies en una mena de negociació del significat (Brown / Yule, 1983, 24). La pragmàtica esdevé, doncs, component essencial del concepte de discurs, en la mesura que, per damunt dels elements sintàctics i semàntics, la relació entre els signes i els seus usuaris és un factor clau del procés discursiu. És clar, però, que tot aquest processament dinàmic de dades assolirà característiques relativament diferenciades en funció del mode -oral o escrit- de l'acte de discurs.

(1) PAYRATÓ (1988, 68-71) associa el concepte de text al de competència i el de discurs al d'actuació, tot considerant que ¬el discurs inclou el text i que tot text, contextualitzat, s'ha d'inscriure en un tipus de discurs.

No és estrany, en aquestes circumstàncies, que s'haja tendit sovint a assimilar el discurs escrit amb el text com a producte, i el discurs oral amb el procés d'interacció, almenys fora de les coordenades de l'escola francesa, que presenta un marc de referències més peculiar[2]. Etimologia, intuïcions i associacions justificables han propiciat aquesta doble connexió que -més enllà del caràcter arbitrari de les decisions terminològiques- pot incidir en les rutines expositives dels autors.

DISCURS ORAL, DISCURS ESCRIT

S'ha arribat a dir fins i tot que parlar de text oral és una retroprojecció semblant a la definició d'un cavall com un automòbil sense rodes. L'escriptura, en tot cas, és el *record* –la constància testimonial– per excel.lència del llenguatge verbal, almenys fins a l'adveniment de la tecnologia dels *mass-media* . Si bé es mira, allò que l'escriptura aporta és un procediment de fixació de la paraula sobre un suport extens: una manera d'alliberar-la dels condicionaments pragmàtics de l'*hic* i del *nunc* , un mecanisme de descontextualització històricament revolucionari, que va possibilitar, per cert, l'aparició del pensament occidental, elaborat i abstracte. Filosofia i retòrica (oratòria) s'oposarien, així, al voltant del mateix eix que articula la dicotomia escriptura-oralitat (Ong, 1982). El text escrit –i més encara l'imprés– és el resultat d'un procés de reïficació que permet el predomini de la funció transaccional o informativa del llenguatge sobre la funció d'interacció: no d'altra manera serien concebibles determinats tipus de discurs com són els índexs, les receptes o certa mena de descripcions detallades i exactes[3].

D'altra banda, la vocació cientifista de bona part de la lingüística contemporània –juntament amb les inèrcies de la tradició filològica– ha afavorit la tendència a focalitzar l'atenció en els productes del discurs, més dúctils a l'observació i a la quantificació que no pas els processos discursius (Beaugrande, 1985, 41).

En efecte, si el pas de l'estudi del fonema i del mot al de la sintaxi oracional com a component cabdal de la gramàtica va marcar una fita en la lingüística del segle xx, la superació del marc oracional ha representat gairebé un gir copernicà. I no tant pel que implica l'ampliació de l'extensió sintagmàtica de la unitat d'anàlisi com pel que comporta el canvi d'orientació: de l'artefacte estàtic al dinamisme evanescent del procés. La primera dèria del generativisme va ser la de sotmetre la sintaxi a regles precises que fessen de la jungla una ordenada plantació de bonsais on els processos esdevenien objectes dòcils a la pauta estructural. Els peoners de la gramàtica textual, als inicis dels setanta, seguiren –frustradament– el mateix camí vorejat de gramaticalitats i estructures profundes. En aquest camí, l'estudi del discurs com a procés, amb tots els condicionaments pragmàtics, havia de ser vist com un reptador esvoranc, com un salt qualitatiu en l'escala de complexitat. Passar de l'estudi de les oracions al de les conversacions és –el símil, tan lúcidament gràfic, procedeix de Levinson– com passar de la física a la biologia.

(2) Per a una perspectiva sintètica de les línies cabdals de l'escola francesa, vegeu (CABRÉ, 1984)

(3) BROWN i YULE subratllen la funció eminentment transaccional (transmissió i emmagatzematge d'informació) del discurs escrit, per contrast amb la tendència a l'ús interaccional de l'oral. I quan el llenguatge oral és utilitzat amb funció típicament transaccional, el receptor tendeix a prendre'n nota per escrit (el metge en la consulta, l'estudiant a classe), o bé el discurs oral ve resumit i estructurat amb ajut d'unes indicacions escrites (telenotícies). D'altra banda, Hildyard i Olson (1982) han assenyalat el comportament diferenciat de la memòria en cada cas: en la recepció del relat oral l'oïdor reté més fàcilment l'estructura temàtica de conjunt, mentre que el lector, en el seu cas, té més facilitat per retenir el sentit literal de les frases, els aspectes incidentals de les estructures de superfície.

Tradicionalment ha estat prioritària, entre els estudiosos, l'atenció al llenguatge escrit sobre la concedida a l'oral. No debades una de les funcions principals de l'escriptura, des de la seua aparició com a tecnologia, ha estat la de fixar i conservar textos sagrats o especialment valuosos per a la societat: el criteri de selecció comporta, sens dubte, una valoració comparativa que s'ha perpetuat en l'inconscient col·lectiu i que informa les rutines procedimentals dels homes de lletra. No importa que els lingüistes hagen proclamat reiteradament la primacia de la paraula oral, perquè el prestigi conscient o inconscient –i també la manejabilitat, és clar– del text escrit han incidit en la seua pràctica no sempre confessada. Lord constatava el fet que aprendre a llegir i a escriure incapacita el poeta que havia estat ensinistrat en la cultura primitiva de l'oralitat i el priva de les habilitats adquirides. Un fenomen semblant es dóna en les activitats intel·lectuals de l'home *litteratus*, que no pot fàcilment recobrar la innocència primigènia de l'oralitat. Això sense comptar el factor de distanciament objectivador que el text escrit proporciona a l'analista per facilitar-li la tasca.

Tot amb tot, el procés d'assumpció del discurs oral com un dels objectes formals de la lingüística s'ha accelerat en les darreres dècades. Ja fa més de mig segle que Firth urgia l'estudi de la conversació, però no és fins a temps molt més recents –en plena voga del descobriment de la quotidianitat com a tema d'interés epistemològic per a la ciència– que ha fet aparició una escola sociològica que manlleva la seua denominació, i fins i tot certa inspiració metodològica, del fenomen de la conversa: Harvey Sacks va ser-ne, sens dubte, el mentor principal. Però també en altres demarcacions disciplinars, més estrictament lingüístiques, la conversa ha esdevingut objecte d'estudi. Si més no, hi és considerada explícitament com la forma paradigmàtica del llenguatge oral (Halliday, 1985) i fins i tot com la manera prototípica d'usar el llenguatge (Levinson, 1983), en un desplaçament d'interesos epistemològics i metodològics autènticament espectacular.

Perquè, ben mirat, la conversa és, en molts aspectes, el pol oposat al text escrit –i, més específicament, al text imprés de caire literari, filosòfic o científic. Però anem a pams. Podem començar establint una sèrie de contrasts que polaritzen ambdós tipus de discurs:

CONVERSA	TEXT IMPRÉS
Discurs oral	*Discurs escrit*
Diàleg	*Monòleg*
Espontani	*Planificat*
Privat	*Públic*
Ancorament en el context	*Tendència a l'autonomia textual*
Codi restringit	*Codi elaborat*

Ens trobaríem així amb els dos extrems d'una escala contínua: des de la més genuïna manifestació de l'oralitat fins a la culminació de la tecnologia de l'escriptura. Altres tipus discursius, com ara l'oratòria o les cartes privades, ocuparien posicions intermèdies en aquesta escala, amb combinacions diverses -i valors graduables- dels trets d'ambdues columnes. Això per no parlar ara -ho farem més endavant- del discurs oral dels mitjans tecnològics de masses, que pot arribar a neutralitzar substancialment aquest sistema d'oposicions.Però tornem a la polarització presentada.

Pel que fa al primer parell opositiu, és clar que els dos tipus discursius confrontats representen exemples paradigmàtics. El mateix es pot dir pel que fa a les tendències dialògica i monològica, tot i que també és cert que sovint les converses contenen monòlegs, principalment de caire narratiu. Quant a l'espontaneïtat o planificació prèvia del discurs, és clar que la distinció va vinculada als dos parells anteriors de trets: l'oralitat dialògica resulta difícil de planificar fora dels casos d'intercanvis discursius ritualitzats, mentre que la lletra impresa és el reialme de la planificació acurada, on el procés d'auto-correcció pot ser reiterat i pacient, just al contrari que en el discurs oral, on la paraula dita no pot ser esborrada en sentit estricte (bé que sí reformulada o contradita amb altres enunciats, com de fet s'esdevé sovint en la conversa) [4].

En quart lloc, si l'àmbit propi de la conversació és més aviat privat –en un espectre que va de la intimitat fins a la interaccció en microunitats socials–, el de la paraula impresa és essencialment públic per la seua mateixa orientació teleològica. Cal dir, a més, que aquesta diferència d'àmbits determina considerablement les altres dues oposicions: la configuració d'un petit grup com a marc d'interacció afavoreix un increment de la deïxi, de les referències exofòriques i del sobreentés, i també les repeticions, les expressions genèriques, els comodins, la utilització de seqüències sòcio-cèntriques com a estratègia de la connivència (breument: dependència del context i codi restringit en el sentit de Bernstein); per l'altre cantó, el propòsit d'ampliar l'abast dels receptors virtuals reclama les referències endofòriques, l'explicitud, la precisió, l'articulació acurada de la semàntica textual (en dos mots: autonomia i elaboració). [5]

Martin Joos situava l'estil col·loquial com a marcat positivament per referència a les coordenades de control posicional o social i codi restringit, mentre que l'estil literari correspondria als valors de control personal i de codi elaborat (Viana, 1987a).Payrató (1988, 71-72), per la seua banda, insisteix en tres característiques dels usos orals informals o col·loquials: la riquesa d'elements entonacionals i paralingüístics, la precarietat del control que el parlant pot exercir sobre la planificació del discurs i la retroalimentació pròpia de la parla oral en situacions d'immediatesa comunicativa.

Allò que més ens interessa destacar ací és la dicotomia oralitat / escriptura. Si hem fet una referència concreta a la conversa i al text imprés és com a exemples prototípics -no pas únics- dels discursos corresponents a cada un dels dos pols. Una primera constatació és la següent: oralitat i escriptura no són dos canals neutres del llenguatge

(4) Efectivament, la paraula dita (i escoltada) pot ser contradita o reformulada amb matisos –i així és freqüent que s'esdevinga en el discurs conversacional, que presenta un alt grau de redundància–, però no pot ser ja *esborrada* com en la fase de producció de l'escriptura. Moltes dites proverbials avalen la consciència social o *ètnica* d'aquesta irreversibilitat del procés. D'altra banda, la tendència del parlant a reformular el seu discurs –bé per didactisme expositiu, bé per expressivitat emfasitzadora, bé pel fet que es tracta d'un acte d'articulació *in fieri* del pensament– troba correspondència en la tendència de l'interlocutor a parafrasejar expressions del parlant, com un factor important de coherència discursiva (Parret, 1989).

(5) Per a Tannen (1982, 15), el discurs oral presenta els seus propis paràmetres d'elaboració: "the oral-based strategy elaborates paralinguistic channels and emotional or interpersonal dynamics". Per a una crítica ponderada al desenvolupament bensteinià del concepte d'elaboració, vegeu (Montgomery 1986, 122-133).

que s'alternen en variació lliure, sinó *dos modes diferents, no només de la transmissió del discurs lingüístic, sinó també de la seua producció i de la seua recepció*. Dit en unes altres paraules: el mode (oral o escrit) condiciona radicalment *tot el funcionament de la interacció discursiva*. Com a corol·lari, a més, aquesta diferenciació origina una *distribució complementària de les funcions* del discurs oral i de l'escrit. Es tracta, tot ben garbellat, d'una nova dimensió de la variació lingüística que pot fer parlar d'una autèntica diglòssia (Halliday, 1985, 41-45). Al dos modes corresponen dues funcions –o dos conjunts de funcions– amb rellevància lingüístico-social, cosa que no impedeix, òbviament, l'existència d'encavalcaments, interferències i *feed-back*, tant en una direcció com en la inversa.

La reflexió antropològica sobre l'escriptura com a tecnologia històricament desenvolupada (Parry, Lord, McLuhan, Goody, Ong) ha insistit en aquesta diferenciació funcional en el marc de l'evolució dels entorns culturals. Així, per exemple, les cultures orals primàries, fixades a una estructura de l'oralitat, estimulen la flüidesa, la verbositat; el pensament continuat va lligat a la comunicació amb algun interlocutor; els mètodes orals de composició del discurs narratiu recorren a patrons formularis que permeten la improvisació; les pautes versificatòries afavoreixen la memorització en poemes, parèmies i encanteris.

La fixació de la paraula, en aquestes cultures, empra tècniques pròpies de l'oralitat que passaran més tard al discurs escrit com una recialla ritual i desfuncionalitzada, tal com s'esdevé en la poesia escrita d'avui, on molts recursos versificatoris són un luxe inútil amb valor artístic o màgic. En canvi, l'aparició i el desenrotllament funcional de l'escriptura fomenta, històricament, una estructuració lògica del pensament per mitjà d'una activitat solipsista que es realitza tan sols davant un públic imaginari. L'activitat complementària, la de la lectura, esdevé, així mateix, un vici discursiu de caire solitari i silenciós, que utilitza com a espill o estímul el fantasma de l'autor. En una memorable frase, Joan Fuster invocava la definició del llibre com una "màquina per a pensar". Aquesta teleologia de l'escriptura –i molt particularment de la lletra impresa–, juntament amb la seua desvinculació del context immediat de producció del discurs, determina, sens dubte, la preferència que palesa pels codis elaborats: una condició necessària per assolir l'autonomia discursiva a través de la distància que el procés imposa. És per això que l'escriptura i la impremta resulten, des d'una perspectiva històrica, factors clau en la formació dels codis elaborats (Ong, 1982, 106).

Si això és cert pel que fa a la filogènia de les llengües, també en l'ontogènia individual l'escriptura –i la lectura, és clar– anirà vinculada al grau d'elaboració dels codis emprats pels parlants en funció de la seua adscripció a grups socials i del registre en què produesquen el seu discurs d'acord amb els diversos contextos situacionals. Des d'un punt de vista sincrònic i sociolingüístic, els elements del parell discurs oral / discurs escrit tendeixen a ocupar àmbits d'ús diferents i compleixen funcions comunicatives distintes. Al capdavall es tracta de dues maneres diferents de representar –i de

comunicar– l'experiència. Dues maneres complementàries, a vegades amb interferències recíproques, relativament neutralizades –o, si més no, difuminades en la seua oposició– pels *media* tecnològics, i, en tot cas, íntimament relacionades per una característica comuna: la de ser manifestacions de l'exercici de la facultat del llenguatge.

Aquesta diversitat funcional es correspon amb una diversitat d'estratègies que la lingüística recent ha examinat amb més o menys cura en algunes ocasions i que, en bona mesura, responen a les característiques que hem vist com a pròpies de cada un dels extrems de la gamma discursiva. Cal dir, tanmateix, que el prototipus inconscient de molts lingüistes continua sent el discurs escrit, i és per aquesta raó que les característiques de l'oral solen ser vistes com una mena de *desviació* o *insuficiència* respecte a unes gramàtiques fixades rutinàriament sobre la descripció de la llengua escrita. Òbviament, aquest prejudici, quan persisteix, resulta distorsionador per tal com ignora o minusvalora les estratègies específiques de l'oralitat i alguns dels seus recursos que no tenen correspondència exacta en l'escriptura, com ara l'entonació o altres elements prosòdics i paralingüístics, sense comptar els elements extraverbals indestriables del discurs oral (Cruttenden, 1986, 177-184).

Brown i Yule (1983, 15-17) ofereixen una síntesi dels trets diferencials considerats per diversos autors: una llista eclèctica i asistemàtica –i sense pretensions d'exhaustivitat, és clar– amb deu característiques d'abast molt desigual, que van des de la menor estructuració de la sintaxi oral, la major condensació informativa del discurs escrit i l'explicitud dels connectors discursius o bé l'estructura Tòpic-Comentari del discurs oral (per contrast amb l'estructura Subjecte-Predicat, predominant en l'escrit) fins a la tendència a la repetició sintàctica, el grau de generalització del vocabulari o la freqüència de construccions passives. No cal dir que bona part d'aquests trets diferencials podrien assimilar-se a l'oposició bernsteiniana entre codi restringit (per a l'oral) i codi elaborat (per a l'escrit), com ja hem apuntat adés.[6]

Una aproximació més sistemàtica és la que presenta Halliday (1985) en un llibre dedicat al tema i que es proposa una caracterització coherent de les estratègies corresponents a cada un dels modes del llenguatge. Passem a considerar-la succintament.

En primer lloc, Halliday constata la diversitat funcional del discurs oral respecte a l'escrit: el llenguatge escrit no és, de cap manera, conversació posada *en lletra* (de la mateixa forma que el discurs oral no és, primàriament, lectura en veu alta). No es tracta de simples formes alternatives d'expressió, i fins i tot els termes de l'oposició poden canviar d'una llengua a una altra. Per exemple, hi ha significats que l'anglés (o el català) expressa mitjançant l'entonació mentre que llengües com són el vietnamita o l'alemany ho fan per mitjà de partícules: en el primer cas, aquests significats no passen directament al discurs escrit; en el segon, sí.

(6) En un llibre recent, que no ha pogut ser utilitzat per a la redacció del present paper, D. Biber (1988, cap. 3) presenta una síntesi de les opinions sobre l'oposició oralitat/escriptura. Biber critica, en el seu llibre, la concepció del llenguatge escrit com a secundari o derivatiu, és a dir com a terme marcat, que molts lingüistes expliciten sense, però, poder amagar les traces d'un prejudici social favorable a l'escriptura: "In theory, writing is disregarded as and secondary and derivative from speech. In practice, however speech is also disregarded as unsystematic and not representative of the true linguistic structure of language. This view is especially prominent within the generative-transformationalist paradigm, where grammatical intuitions are the primery data tto be analyzed. Although these intuitions are typically collected by means of verbal elicitation, they are in many respects more like writing than speech." (p.7).

La seua postura consisteix, en canvi, a considerar l'oposició com a no marcada ("neither speech nor writing is primary; ...they are rather different systems"). Aquesta postura, que parla més aviat de complementarietat, coincideix amb la defensada per Halliday (1985) -obra que tanmateix no s'hi esmenta- i amb la que es manté en el present article.

El llibre de Biber, d'altra banda, ofereix una acurada anàlisi de dades empíriques que, sense aprioristmes, contribueix a situar l'eix de variació -i no pas dicotomia esquemàtica- oralitat/escriptura en el marc d'una tipologia textual de l'anglés, per referència a un espai variacional de sis dimensions.

En el nivell de l'estructura de la clàusula -però amb rellevància discursiva- trobem un cas d'estratègies expressives ben diferenciades, amb diverses combinacions de l'estructura Subjecte-Predicat, la de Tòpic-Comentari (o Tema-Rema) i la focalització de la informació nova. Així, aquell element de la clàusula que el discurs oral pot focalitzar fàcilment com a portador d'informació desconeguda per mitjà d'un recurs entonacional (tonicitat o *pitch prominence*), en el discurs escrit hauria de ser focalitzat amb l'ajut d'altres estratègies més complexes, que afecten l'estructura Tòpic-Comentari o la de Subjecte-Predicat.

Vegem-ne un exemple, el de l'enunciat oral "L'ADMINISTRADOR ha seduït la filla del porter", on L'ADMINISTRADOR apareix com a element informativament focalitzat gràcies a un recurs d'entonació. Amb aquesta estratègia es remarca que és precisament l'administrador –no pas cap altre membre de la comunitat de què es tracte– qui ha seduït la filla del porter. L'enunciat podria ser la resposta a una pregunta sobre qui ha estat el seductor de la noia. Ara bé, si es tracta d'un text escrit, caldria recórrer a la passivització, on l'agent, que ocupa el darrer lloc en l'ordre sintàctic, quedaria marcat com a aportació informativa ("La filla del porter ha estat seduïda per l'administrador")[7], o bé a tematitzacions o a estructures clivellades o pseudoescindides ("La filla del porter, l'ha seduïda l'administrador", "És l'administrador qui ha seduït la filla del porter", etc.). És clar que algunes d'aquestes possibilitats –bé que difícilment la de la passiva– poden trobar-se en el discurs parlat, però allò que importa és que l'oralitat disposa de recursos més econòmics si es vol expressar aquest contingut semàntic.[8] D'altra banda, també és cert que es podria utilitzar un recurs tipogràfic (cursiva, subratllat, etc.) per indicar la tonicitat de l'element focalitzat, però en aquest cas es tractaria, com hem de veure, d'una imbricació que projectaria una estratègia eminentment oral sobre el text escrit.

Siga com siga, el que Halliday assenyala com a característica diferenciadora essencial –que ja es palesa en algunes estratègies de focalització informativa– és la tendència a la nominalització en el discurs escrit, per contrast amb una proclivitat a la utilització més freqüent de verbs en l'oralitat. Això implica una oposició entre la densitat lèxica com a estratègia de l'escriptura ("tota la carn del missatge –diu– es troba en els nominals") i el dinamisme sintàctic (*intricacy of movement*, que remet a la idea de condició abrupta, moguda, sorpresiva) del discurs oral. Per explicar-ho recorre al contrast metafòric entre el diamant i el riu. I puntualitza: "The complexity of the written language is static and dense. That of the spoken language is dynamic and intricate. Grammatical intricacy takes the place of lexical density." (Halliday, 1985, 87).

El text escrit, d'aquesta manera, concentra més quantitat d'ítems lèxics per clàusula, transforma les accions en conceptes objectuals, els verbs en elements nominals, lèxicament més concentrats; tot això per mitjà d'unes *metàfores gramaticals* que s'allunyen de la semàntica *natural* de la llengua (el llenguatge oral resulta, en aquest sentit, "nearer the bone"). Així, per exemple, podem imaginar un fragment de discurs oral com aquest: " Plou i plou. El riu se n'eixirà si cau més aigua i destrossarà les collites

(7) La mesura en que la passivització puga -o no puga- focalitzar l'agent es planteja com a problemàtica, ja que aquest és fàcilment elidit en tals construccions. D'altra banda, la passiva és, com se sap, poc utilitzada en català (i, en tot cas, menys que en anglés). M'he limitat en aquest punt a seguir l'opinió de Halliday i he adaptat els seus exemples (en anglés a l'original, és clar), tot pensant personalment que, d'alguna manera, la passivització amb explicitació de l'agent pot ser també en català -en les ocasions en què es produeix- una estratègia que contribuesca a focalitzar informativament aquest element. (Cf. el següent exemple il·lustratiu: "No és pas el ministre qui va signar el decret. El decret va ser signat pel president del govern").

(8) Per a una perspectiva, inspirada en els treballs de Kuno, sobre la funció discursiva dels pronoms emfàtics en català, vegeu (Rigau, 1989).

com açò no amaine". Posats a fer lingüistica ficció, podem imaginar una versió típicament escrita –o impresa– com aquesta: "La insistent pluja i la seua previsible persistència provocarien el desbordament del riu i la temuda pèrdua de copioses collites". Amb el mateix nombre de mots, el segon fragment ha incrementat el percentatge d'ítems lèxics per clàusula i palesa un estil molt més nominal (per presentació metafòrica de processos com a conceptes estàtics) que només compta amb un verb –i, encara, de significat purament relacional.[9]

La conclusió principal de Halliday és que el llenguatge oral i l'escrit corresponen a dues estratègies diferents de representar la realitat, d'activar el *meaning potential* d' una llengua: en un cas es representen els fenòmens com a *processos* , en l'altre com a *productes* ; el primer es palesa més directament relacionat amb les categories de l'experiència, mentre que el segon és més altament codificat.

LES VIES DE NEUTRALITZACIÓ DE LA DICOTOMIA

Hem insistit suara en la fixació dels termes de l'oposició oralitat / escriptura: una oposició més equipolar i ben dissenyada del que es podria suposar des de la perspectiva viciada de la cultura de la lletra impresa. Cal ara fer un moviment dialèctic de correcció i matisació per deixar les coses al lloc adient. I és que si, d'una banda, la metodologia amb què es procedeix a l'anàlisi del discurs oral està sovint sotmesa a prejudicis i a idealitzacions que distorsionen els resultats, de l'altra, hi ha reconversions, interferències, gradacions o zones de transició *reals* entre ambdós modes de discurs. En un últim moviment–ja en l'apartat final d'aquest paper–apostarem per un model integrador que avance cap a una concepció global de l'anàlisi del discurs amb l'aprofitament de les successives fases d'aquesta dialèctica.

Lyons (1977, 526-529) assenyala, en tractar de la competència comunicativa, tres tipus d'idealització de les dades practicats per la lingüística chomskiana per mitjà del constructe teòric i metodològic de la *competence*: *a)* regularització de les dades de l'actuació (per eliminació de fenòmens considerats irrellevants, com són errors de pronúncia, pauses extrasistemàtiques, quequeig, vacil.lacions i altres de semblants, en una llista no conclosa); *b)* estandardització neutralitzadora dels diversos tipus de variació (dialectal, social i contextual en les seues diverses manifestacions, no ben precisades per Lyons en aquest punt); *c)* descontextualització, que afecta tant el co-text com el context extralingüístic i presenta aïllada la unitat -de nivell igual o inferior a l'o- racional- objecte d'anàlisi. Per descomptat que un cert grau de reduccionisme o idealització de les dades és, no només inevitable, sinó també productiu per a l'avanç del coneixement científic. El generativisme, a més, ha demostrat la rendibilitat epistemològica de les seues radicals reduccions, coherents amb el plantejament teòric

(9) Cal especificar que, per a Halliday (1985, 82-84), la hipotaxi no inclou l'*embedding*, sinó que es tracta de dos fenòmens distints, i només en el primer cas es produeixen clàusules diferents. Aquesta precisió, no cal dir-ho, afecta el resultat del recompte de clàusules per unitat de discurs (que assolira un nombre menor en el cas de l'escrit, on sovintegen més els casos d'*embedding*). La seua teoria, com hem vist, refusa la concepció de la simplicitat de la sintaxi oral. Les seqüències conversacionals no són, segons aquest autor, "simply strings of 'ands'", cadenes paratàctiques, sinó construccions intrincades de clàusules, que no només varien pel que fa al tipus d'interdependència (parataxi o hipotaxi), sinó també en funció de relacions semàntiques. I moltes d'aquestes relacions semàntiques es realitzen per mitjà dels torns de parla. (Halliday, 1985, 86-87).

que l'inspira. No obstant això, al terreny de l'anàlisi del discurs –i més encara quan es tracta del discurs oral– la tendència més generalitzada avui reclama un abaixament molt considerable d'aquest grau d'idealització de les dades empíriques.

En aquest sentit, segurament cap de les idealitzacions abans esmentades és declaradament acceptable per a l'analista del discurs oral, tot i que sovint les hi trobem tàcitament aplicades. No és acceptable, per descomptat, la tercera, en la mesura que l'anàlisi del discurs es mou, per definició, en un marc superior al de l'oració i, com hem vist, en una dimensió pragmàtica que focalitza la relació del text amb el context en sentit ampli. Tampoc no és teòricament vàlida la segona, si més no en la mesura que s'opere amb discursos reals no inventats per l'analista. Pel que fa al primer d'aquests tipus d'idealització, la qüestió és molt més matisable i dependrà del llindar de pertinença que s'hi establesca per als diversos fenòmens de l'actuació oral, però també del refinament de l'artefacte metodològic que configura la *transcripció* . Sobre el mecanisme de la transcripció tornarem més endavant, ja que és un concepte clau en aquesta mena d'estudis. Sobre el llindar de pertinença establert –íntimament relacionat amb el procés transcriptor, és clar– les decisions metodològiques poden ser molt variades: des de la d'incloure en l'àmbit de pertinença molts factors de comunicació no verbal (gestualitat, proxèmica, etc.) fins a l'exclusió de tots aquells fenòmens que no pertanguen a l'estructura lingüística *stricto sensu* (i limitar l'oralitat als elements fonemàtics i prosòdics suprasegmentals).[10] Stubbs (1983, 24-25) planteja la qüestió de la idealització des d'una perspectiva pròpiament discursiva. Per a aquest autor, el grau d'idealització justificable en l'anàlisi depén de les següents decisions: *a)* extensió de les unitats que han de ser estudiades; *b)* si es treballa sobre seqüències naturals o inventades pel lingüista; *c)* la consideració o no de factors del context extralingüístic. En principi diríem que l'analista del discurs ha d'optar per unitats que excedesquen el marc oracional, en discursos produïts realment pels parlants i amb atenció a tots els factors rellevants del context. Ara bé: Stubbs constata que cada una de les tres decisions és independent respecte a les altres, i que fins i tot s'arriben a considerar com pertanyents a l'àrea disciplinar de l'anàlisi del discurs alguns estudis que no responen a cap de les tres opcions esmentades com a adequades. Aquest pot ser el cas, per exemple, de molts treballs sobre els actes de parla.

Fet i fet, els estudis d'Austin i Searle –amb l'ombra del Wittgenstein dels *jocs lingüístics* com a precedent, i amb un llarg seguit de continuadors– són un dels tòpics fonamentals, no només de la pragmàtica, sinó també de les diverses tendències de l'anàlisi del discurs. Si bé es mira, el concepte d'il.locutiu era la gran mancança de l'esquema jakobsonià de la comunicació i, en aquest camp, venia a establir les bases d'una concepció funcional del llenguatge com a acció.[11] Però el grau d'idealització de la metodologia d'aquests filòsofs no respon estrictament a les condicions postulades per Stubbs: particularment pel que fa a les dues primeres i, si de cas, d'una manera restrictiva quant a la tercera, tot i que l'exclusió taxativa que sembla realitzar Stubbs

(10) Brazil (1985, 75) defineix la fonologia discursiva com la que correspon a aquells trets sobre els quals el parlant té un control independent com a conseqüència de les tries realitzades en el procés de convergència entre parlant i oïdor.

(11) L'aprofitament de la noció d'acte de parla indirecte (per exemple amb les *indirect requests* de Labov i Fanshel), o la introducció del concepte d'esdeveniment de parla (*speech event*) pels etnògrafs del parlar (*ethnography of speaking*) com a categoria jeràrquicament superior, entren més plenament en l'àrea de l'anàlisi del discurs.

en aquest punt pot resultar exagerada (així, per exemple, la noció d'efecte perlocutiu, tan ambigua, pot representar un lligam amb la figura del receptor com a factor contextual extralingüístic). De tota manera, el principi metodològic –implícit, però generalment practicat– de treballar amb dades prefabricades afebleix la seua validesa en l'àrea de l'anàlisi del discurs i, sobretot, tendeix a neutralitzar l'oposició entre oralitat i escriptura.

Aquest darrer punt, tot just, sembla especialment interessant des de la nostra perspectiva. Sense negar per això la utilitat d'emprar exemples inventats per l'analista (s'ha fet així dues vegades en aquest mateix paper, com el lector deu recordar, tot qualificant-ne la pràctica com a exercici de *lingüística-ficció*), cal reconéixer que es tracta d'un principi operatiu força perillós. En concret per la raó que passem a exposar. La invenció o fabricació d'exemples discursius orals s'exposa sempre a un risc no gens menyspreable: la projecció d'uns *vicis* perceptius –contrets per l'ensinistrament de l'analista en la paraula escrita– sobre la realitat del discurs oral.

Com hem repetit al llarg d'aquestes pàgines, el parell oralitat / escriptura no és, de fet, una oposició simètrica en tant que objecte d'estudi de la lingüística. No ho és pas en la mesura que el lingüista, animal de lletra, tendeix rutinàriament i imperceptiblement a operar com si el discurs escrit –imprés, i pres com a model per les gramàtiques– fos el terme *natural*, i el discurs parlat el terme marcat com a insuficient o barroer. En semblants circumstàncies, les precaucions higièniques mínimes recomanen disciplinar-se en l'actitud de respecte envers les dades empíriques.

Aquestes reflexions ens menen directament cap a un problema central en la metodologia de l'anàlisi del discurs oral: el de la transcripció. No deixa de ser curiós el fet que un requisit cabdal per a l'estudi del discurs oral siga el de la seua transformació en una mena de text escrit, més manejable com a objecte d'anàlisi. Ras i curt: la transcripció és ja una *inscriptura*, una traducció del discurs oral als paràmetres de l'escrit, a fi de fixar-lo en l'espai i en el temps. I esdevé, de fet, una mena de *pidgin* generat per l'encreuament d'oralitat i escriptura. Si més no, aquesta és una prova del predomini de l'escriptura en els hàbits operacionals de l'analista -uns hàbits que mediatitzen la seua percepció de l'objecte d'estudi.

A l'ensems, la transcripció és una primera *interpretació* de les dades, realitzada des d'uns pressupòsits teòrics més o menys implícits –concretament el que en filosofia de la ciència s'anomena *teoria de baix nivell*, corresponent, per exemple, al que representa el microscopi o altres instruments de medició en les ciències físico-químiques i biològiques–, una teoria que condiciona o filtra la percepció de la realitat empírica, que en selecciona les dades pertinents i les articula de bell nou. En certa manera, la transcripció equival a l'edició crítica d'un text antic, que tracta d'oferir un producte fidel al l'original per mitjà d'una sèrie d'opcions interpretatives. L'autèntic original, en el fons, no és sinó el fantasma d'una evanescència inaprehensible.

En darrera instància, el transcriptor *crea* el text, li confereix una forma. De les seues decisions interpretatives i configuradores, se'n derivarà sovint un element de descrèdit de l'oralitat. De fet, hi ha una tendència, com ha estat dit adés, a considerar el discurs oral com a insuficientment estructurat. Halliday (1985,77) pensa que una de les causes d'aquest prejudici és la tècnica de la transcripció: "The formlessness of speech is an artefact of transcription". D'ençà que el lingüista ha descobert el magnetòfon, les transcripcions pretenen mantenir la il.lusió de fidelitat a l'original. Com a conseqüència d'aquesta dèria, els analistes es proposen una mena d'*edició paleogràfica* dels originals, tot conservant sacralitzats certs errors d'elocució (vacil.lacions, falsos començos, etc.) que els mateixos parlants conscientment esmenarien. Per a Halliday, aquesta tècnica equivaldria a l'edició d'un llibre amb totes les esmenes i autocorrecions de l'autor en el procés d'elaboració del manuscrit.

És clar, pensem, que aquestes decisions són sempre delicades: un excés de zel en el poliment de la versió escrita podria deixar perdre elements pertinents del discurs oral genuí. Posem-ne un sol exemple: ¿quina seria la metodologia òptima de transcripció d'una conversa respecte als encavalcaments dels torns de parla? ¿eliminaria com a errors involuntaris uns indicis discursius tan rellevants de l'estratègia dels interlocutors?[12]

Siga com siga, hi ha d'altres causes que expliquen aquest *desprestigi* dels discursos orals. Halliday (1985, 90) n'apunta una de molt interessant: la pràctica –habitual entre els filòsofs del llenguatge, per raons de comoditat– de transcriure un discurs oral sovint produït en el si de seminaris universitaris, on factors situacionals com la durada de les sessions, o la preocupació per defensar uns arguments o una autoimatge, podrien ben bé haver distorsionat els resultats, determinant un tipus de realització oral més insegura, menys fluïda. En general, afegiríem, l'efecte de la *paradoxa de l'observador* formulada per Labov és, moltes vegades, un entrebanc important per a l'analista. Certament, el comportament dels interlocutors en una relaxada conversa amb fragments narratius espontanis pot donar resultats sensiblement diferents.

Si la transcripció és una operació de laboratori, probablement imprescindible en la tècnica de l'anàlisi i que consisteix en una reconversió d'un mode de discurs a l'altre, hi ha moltes altres relacions dialèctiques entre oralitat i escriptura que l'estudiós no pot obviar, ja que funcionen en gran nombre de pràctiques discursives ben comunes. La ignorància d'aquestes relacions, del seus mecanismes i dels seus efectes, desvirtuaria els enfocaments de l'anàlisi del discurs. Hi ha reconversions de diversa mena, interferències, gradacions en un continuum i també gèneres discursius que imposen les seues pautes més enllà de la divisió entre oralitat i escriptura. O bé la categoria de veu o to, l'*ethos* de la retòrica clàssica, que Maingueneau (1987, 32) proposa considerar "en quelque sorte transversale à l'opposition entre l'oral et l'écrit". Hi ha, a més, la ficció literària –particularment la dramàtica– que malda per bastir un pastitx del llenguatge oral. Passem a veure-ho tot seguit.

(12) Precisament aquest encavalcament (*overlapping*) dels torns de parla és un dels indicis més rellevants per caracteritzar les estratègies discursives -competetives o cooperatives- dels interlocutors. Coates (1986) aprofita aquest element per demostrar la tendència de la dona al segon d'aquests tipus d'estratègies en les converses amb homes.

D'antuvi, cal dir que la classificació del discurs per modes ha de combinar-se amb l'escala de formalitat. Sovint la confrontació entre el discurs oral i l'escrit s'efectua entre punts oposats d'aquesta escala: la conversa informal i espontània, d'un costat, i el discurs escrit més elaborat i planificat (textos impresos literaris o científics), de l'altre. Així hem operat, per claredat expositiva, en una part d'aquest mateix paper. Fins i tot, en l'exemple proposat de contrast entre un fragment oral i el seu corresponent escrit, s'hi interferia una diferència de to, de grau de formalitat estilística. Però, com ha estat suggerit, no pot menystenir-se la importància dels discursos orals planificats i públics (oratòria política, informatius televisius, etc.) i la dels discursos escrits de caràcter privat, més o menys o menys improvisats i amb una forta dosi de dialogisme (cartes, notes, etc.). [13] Sens dubte, l'analista del discurs haurà de tenir en compte tota aquesta àmplia gamma abans d'establir generalitzacions o dicotomies simplificatòries.

Michael Gregory va proposar, fa uns anys, una complexa gràfica amb les diverses combinacions de l'oralitat i l'escriptura com a mitjans discursius, on es consideraven casos com ara el *discurs escrit per ser oralitzat com si no hagués estat escrit* (Gregory / Carrol, 1978, 47). La conversa espontània, el monòleg, el recitat, la lectura transvestida d'oralitat improvisada, la lectura en veu alta, etc., conformen un continuum que arriba fins als gèneres bibliogràfics més distanciats de l'oralitat. Les combinacions possibles són nombroses i matisades. Goffman va dedicar un suggeridor discurs a la conferència, un gènere oral públic i acuradament planificat però que ha de mantenir sovint, si vol ser efectiu envers l'auditori, l'aparença de *fresh talk* allunyat de la fredor de la lletra. El mateix autor va publicar posteriorment la seua conferència sobre el tema com a text imprés (Goffman, 1981).

Ara bé: va ser l'arribada dels mitjans de comunicació tecnològics –el telèfon segurament com a punt d'inflexió, la ràdio, el magnetòfon, la televisió– el fet que més va contribuir a esborrar les diferències entre oralitat i escriptura, gràcies a la creació d'una nova dimensió: el que es pot anomenar *inscriptura tecnològica* de l'oralitat (Salvador, 1990). Aquesta inscriptura permet combinar en diverses fórmules les característiques de la comunicació oral (utilització de la veu, aparença d'immediatesa, etc.) amb alguns dels avanços de l'escriptura (fixació, difusió massiva en l'espai i en el temps, conservació més enllà de les coordenades pragmàtiques de la producció discursiva, etc.). En aquest sentit es podria dir que els moderns *mass media* representen una via important de neutralització de la dicotomia que ens ocupa.

Robin Lakoff (1982), en un interessant treball, presenta la primacia dels models orals de comunicació com a signe dels nous temps. Per a aquesta autora, el descrèdit històric de l'oralitat dóna pas, amb la incidència social i educacional de les noves tecnologies de la comunicació, a un prestigi de les estratègies genuïnament orals, vinculades a l'espontaneïtat, la immediatesa i l'afectivitat. Si l'antiga eloqüència resulta avui *démodé* en l'oratòria política, que tendeix a ser més conversacional, també l'escriptura es desliteraturitza i es fa porosa a estratègies expressives pròpies de l'oralitat.

(13) Una important contribució a la caracterització de la carta com a gènere discursiu és la que fa Patrizia Violi (1985) al seu "Letters", inclòs al volum editat per VAN DIJK sobre els gèneres literaris i que complementa el seu *Handbook of Discourse Analysis* .

L'autora examina des d'aquesta hipòtesi de treball la funció de les cometes, la cursiva i l'ús de les majúscules (*capitalization*), recursos considerats tradicionalment com a indicis, respectivament, d'inseguretat adolescent, d'expressivitat femenina i d'èmfasi infantil. La seua utilització, tanmateix, més enllà dels abusos dels estilistes immadurs, experimenta un increment que pot ser símptoma d'una afecció a la col.loquialitat per part dels escriptors del dia. Juntament amb les interrupcions de la fluència del *cursus* de l'escriptura (*nonfluencies*), com ara els anacoluts, el.lipsis o pauses, i juntament també amb certs estilemes introduïts pel còmic, com són onomatopeies o signes d'admiració insistents, tots aquests recursos delaten una renovellada primacia dels modes orals, que s'immisceixen, d'aquesta manera, en les estratègies tradicionals de la lletra i configuren nous models d'escriptura.[14]

La visió presentada d'aquesta *new nonliteracy* , lluny de ser pessimista, confia en l'assoliment d'una nova era que sàpia conjuminar, en una fase de superació afavorida per la tecnologia comunicativa, els avantatges de la paraula parlada i de la cultura de la lletra: "Indeed, with sophisticated information-processing and audio-visual technology, we will have achieved a sort of meeting of the fullest benefits of literate and non literate forms of information-sharing". (Lakoff, 1982, 259). Per descomptat que aquests efluvis d'optimisme no són unànimement compartits pels lingüistes, ni tan sols per la totalitat d'aquells que romanen fora de qualsevol sospita de tradicionalisme però que, a vegades, donen mostres d'una certa preocupació pels efectes sociolingüístics dels *media* en les noves generacions (Tuson, en premsa). El propòsit d'aquestes pàgines, tanmateix, no és el d'entrar en controvèrsies de caire valoratiu, sinó tan sols el d'assenyalar la inestabilitat -i les vies d'evolució- de les noves fronteres dels modes discursius.

CAP A UN MODEL INTEGRAT D'ANÀLISI DEL DISCURS

Una tesi molt raonable seria, tot just, la conveniència que l'anàlisi del discurs faça un esforç d'integració dialèctica de les perspectives de l'oralitat i de l'escriptura. I això per tres raons principals: *a)* la constatació que ambdós modes discursius comporten *estratègies diferenciades*, sovint complementàries i, en tot cas, no supeditades jeràrquicament l'una a l'altra, contra el prejudici que les inèrcies intel.lectuals dels lingüistes han mantingut manta vegada; *b)* la comprovació empírica de la *complexitat de les relacions* entre ambdós modes (evolució històrica de les respectives funcions, gradació dels diversos tipus de discurs en un continuum, interferències, encavalcaments, reconversions, vies de neutralització de l'oposició); *c)* el principi metodològic que la consideració atenta d'aquesta dialèctica i de les reflexions de les diverses escoles d'anàlisi del discurs sobre el tema pot beneficiar aquesta àrea disciplinar –realment així

(14) Per a una reflexió–de gran acüitat– sobre l'ús dels recursos tipogràfics, amb aplicació a l'escriptura fusteriana, vegeu (Viana, 1987b).

ha començat a esdevenir-se durant els darrers anys– i fer-li assolir una *perspectiva integradora* que potencie el seu rendiment epistemològic. Aquest apartat, a tall de conclusió, té el propòsit d'aprofundir en la darrera de les raons esmentades.

Comptat i debatut, la preferència per l'estudi d'un o altre dels dos modes discursius és sovint una de les marques diferenciadores de les diverses tendències que conviuen en aquesta àmplia àrea (inter)disciplinar. F. Gadet, a primeries de la dècada dels vuitanta, confegia un quadre comparatiu –que reprodueix Maingueneau (1987, 10)– on es confrontaven les característiques del que podem considerar globalment l'anàlisi del discurs anglo-saxona (preferentment la versió nord-americana, nuclearment interaccionista), i, de l'altre cantó, la que es pot denominar aproximativament escola francesa. Un dels trets diferencials d'aquesta contraposició és, òbviament, la marcada proclivitat de la primera a l'anàlisi del discurs oral (i, més en concret, quotidià i dialògic), enfront del clar predomini, en l'escola francesa, de l'estudi dels textos escrits (i, a més, dins un quadre institucional i molt sovint amb aplicacions al discurs polític).

És clar que no és aquesta l'única diferència delimitadora d'ambdues tendències: l'emmarcament psico-sociològic (o microsociològic) i antropològic de la primera enfront d'un quadre de referència historicista i lingüístico-estructural present en la segona, així com el fort component teòric i ideològic d'aquesta (Foucault, Althusser), conformen, en conjunt, un panorama diferencial molt més ric. Tot això, per altra part, enfront del tarannà més empíric –o fins i tot antiteòric, en alguns casos– de les tendències nord-americanes. El mateix Maingueneau (1987, 10) afirma que la seua aproximació a la disciplina i la de –posa com a exemple– Coulthard (1985) "n'aient, à part leur titre, aucun point commun". Sembla clarament hiperbòlica, aquesta afirmació. I, en cas de ser exacta, seria perillosa, no només per l'aparició d'una incòmoda homonímia disciplinar, sinó també perquè, segons creiem, l'intent d'integració -o, si més no, d'interrelació- promet bona cosa de beneficis epistemològics. En tot cas, la dicotomia oral / escrit hi és, sens dubte, un interessant punt de contrast.

La situació, tanmateix, és molt més matisada pel que fa a aquesta oposició, sobretot si destriem, dins l'àmbit difús de l'anàlisi del discurs anglo-saxona, com a mínim dues tendències: l'anàlisi de la conversa, branca fortament vinculada a l'etnometodologia, i l'anàlisi del discurs pròpiament dita; amb variacions, a més, en aquesta segona, segons passem de les escoles americanes a les angleses, on autors com ara Roger Fowler (Fowler *et alii*, 1979; Fowler, 1981 i 1986) reclamen un marc únic per a un tractament del discurs oral i escrit –fins i tot el literari– i que, endemés, no renuncie a la consideració de factors macro-sociolingüístics. Però ja en el mateix cor de l'escola americana, el recull de treballs editat per Deborah Tannen (1982) es plantejava com a tema les relacions entre discurs oral i discurs escrit. Quedaria, encara, un altra tendència que Levinson (1983, 286-294), en el seu examen sinòptic d'aquesta diversitat d'escoles, assimila –bé que amb un to de desinterés i distanciament– a l'anàlisi del discurs: ens referim a la lingüística textual, la tradició europea de la qual la fa centrar-se molt sovint en el text escrit i particularment en el literari.

La bipolaritat de Gadet, doncs, se'ns converteix en un ampli ventall ple de *nuances*: l'anàlisi de la conversa, l'anàlisi del discurs anglo-saxona (amb les variants angleses ben diferenciades), la lingüística textual... Fins l'escola francesa, a l'altre extrem de la gamma. Això sense comptar les aportacions italianes i espanyoles –Mininni, Violi, Lozano, etc.–, amb una directriu eclèctica i propera a la semiòtica. Una altra qüestió és l'element distorsionador que constitueix el funcionament de xovinismes nacionals o d'escola, factor no menyspreable en aquesta panoràmica un tant disgregada.

Una qüestió ben simptomàtica és l'atenció concedida pels analistes del discurs a la literatura. No ens estranya pas de trobar fàcilment aquest interés entre els lingüistes del text -de Petöfi a Weinrich o a Van Dijk, sobretot, pel que fa a aquest, en la primera època-, ni tampoc, és clar, als analistes francesos, que palesen un rerefons d'*explication de texte* (Maingueneau, 1986). O bé entre alguns lingüistes anglesos fortament textualistes com ara Fowler o Halliday.[15] Però resulta més cridaner el fet de trobar capítols sencers sobre la literatura en autors inserits de ple en la línia de l'anàlisi del discurs oral anglo-saxona, com és el cas de Stubbs (1983, cap. 10), o Coulthard (1985, cap. 9), en l'àmbit de l'English Language Research, de clara orientació interaccionista.

Tot ben garbellat –i més enllà dels prejudicis gremialistes d'alguns practicants de microdisciplines– no sembla que hi haja raons vàlides per excloure *a priori* la literatura del marc de l'anàlisi lingüística del discurs. Aquesta és una de les conclusions que propugnem amb més convicció. D'una banda, l'estudi del discurs literari hi guanyaria aprofitant els mètodes lingüístics i, en particular, els d'aquesta disciplina: un cas paradigmàtic, però no pas únic, seria el de l'anàlisi discursiva –o fins i tot conversacional– dels textos dramàtics (Coulthard, 1985; Mizzau, 1984). Però tampoc no s'ha d'oblidar que l'anàlisi del discurs no pot prescindir sense perjudici del tipus discursiu especial que són els textos literaris, com assenyala Stubbs (1983, 205). Algunes veus recents, en l'àmbit català, han defensat aquest punt de vista (Serrano, 1982; Salvador, 1988; Tuson, 1990). Al capdavall, ¿quines raons pot haver-hi per negar l'interés epistemològic d'aplicar al discurs literari una metodologia analítica que derive d'una perspectiva interaccionista i comunicacional? (Fowler, 1981, 199). Ans al contrari, aquesta hauria de ser una aportació necessària i fecunda de les investigacions sobre el discurs oral.

El tema entra de ple en el plantejament del present treball. Perquè no es tracta només de l'especificitat dels mètodes d'estudi del text literari, sinó de l'aprofitament epistemològic de la dialèctica oralitat / escriptura. D'antuvi, per un motiu molt pràctic: les fronteres entre el conjunt dels textos literaris i el dels que no ho són resulten cada dia més evanescents, almenys des d'una concepció estrictament textual. Hi ha una extensa zona de llindar –des de l'anomenada literatura oral fins a determinats discursos històrics, periodístics, humorístics o publicitaris– que ben bé podríem anomenar *paraliteratura* i que pot assolir –o no– la condició literària en funció de les característiques pragmàtiques de la recepció.[16]

(15) El nom de Halliday hi és d'obligada menció, sobretot després del magistral estudi que va dedicar, fa una vintena d'anys, al *The inheritors* de Golding, amb aplicació de conceptes de lingüística funcional.

(16) Per a una anàlisi crítica del concepte de paraliteratura i de la seua situació en el marc de l'anàlisi del discurs, vegeu (Salvador, 1988, cap. 12).

Però hi ha més motius. Moltes estratègies discursives no depenen tant de la caracterització literària o extraliterària dels textos –ni tan sols del mitjà oral o escrit en què es produesca el discurs– com de certes pautes genèriques que són transversals a l'oposició oralitat / escriptura, o que, si s'acomoden a aquesta classificació, ho fan de la manera dialèctica que hem vingut assenyalant. En tot cas, la confrontació de discursos semblants situats a un costat i l'altre de la barrera és un requisit d'eficàcia per a l'analista, de la mateixa manera que la confrontació entre les metodologies d'anàlisi aplicades envers el discurs oral i l'escrit. L'exemple prototípic d'aquesta confrontació seria segurament el del relat.

Fet i fet, el relat literari –i del *folktale* – ha estat objecte d'estudi, des de fa anys, en l'àmbit de la teoria literària estructuralista i en la lingüística textual. A partir dels famosos treballs de Propp, noms com són els de Todorov, Brémond, Greimas i tants altres figuren en una llarga llista de *narratòlegs* , més preocupats pels aspectes sintàctics i, a tot estirar, semàntics del text que no pas per la dimensió pragmàtica del relat com a discurs. L'objectiu fonamental, durant una llarga època, va ser l'establiment d'una gramàtica de la narració per donar compte de les estructures del text narratiu -i paradigmàticament literari- , entés com a producte estàtic. La influència de la teoria benvenistiana de l'enunciació (distinció entre *discours* i *récit*) i del pensament bakhtinià, o també la línia textualista encapçalada per Petöfi, representen noves aportacions –sovint de caire més pragmàtic– als estudis sobre el relat. Eco –el gran sintetitzador– elaborarà, per la seua banda, una teoria del relat de base semiòtica que girarà al voltant de la noció de lector model.

Tot amb tot, un dels canvis més decisius en aquesta trajectòria pervindrà d'una altra àrea disciplinar, vinculada a l'anàlisi sociolingüística del discurs oral. Ens referim als treballs, iniciats per Labov, sobre el relat oral en el marc de la conversa. La consideració del relat natural (no literari) com a esdeveniment discursiu, amb una estructura en tant que acte o procés d'interacció, desvetla noves possibilitats analítiques. L'estructura dels exemples de *conversational storytelling* (Polanyi, 1985) es veu sotmesa a unes restriccions tant lingüístiques com socials, que afecten alhora el parlant i l'oïdor compromesos en aquest esdeveniment interactiu: unes restriccions que afecten l'oportunitat d'assolir un torn de parla insòlitament extens en la conversa i la configuració d'una estructura lineal i d'un *point* d'interés. L'oïdor ha de col·laborar en l'acció narrativa en totes aquestes facetes, si no es vol que el relat de la història es cloga amb una resposta que desautoritze la pressumpció de rellevància: "Bé. I què?".

Doncs bé. Aquesta és una de les contribucions que l'anàlisi del discurs oral ha fet a la teoria del relat literari: la concepció d'aquest com un procés interactiu, a través de la distància imposada per la lletra impresa. Una contribució que ha estat aprofitada també en l'àmbit francés dels estudis textuals (Adam, 1984) i que obre noves perspectives en aquesta àrea d'investigació.[17]

(17) Però, a l'ensems, cal considerar que l'anàlisi dels relats conversacionals també s'ha beneficiat dels estudis sobre la narració literària. D'altra banda, l'anomenada literatura oral de caràcter ritualitzat, pot ser entesa també com una mena d'escriptura *avant la lettre* pel que fa a la cerca de la permanència a través de recursos mnemotècnics i pel que fa al distanciament del recitador respecte a la interacció personal amb el seu públic. (Chafe, 1982).

El discurs argumentatiu seria un altre exemple d'aquest transvasament de perspectives. Fet i fet, la teoria de l'argumentació, almenys en la línia dels treballs de Perelman, naix relacionada amb l'oralitat –concretament amb l'oratòria, ja analitzada per la retòrica clàssica. Tot i que alguns autors la diferencien de l'anàlisi del discurs (Maingueneau, 1987, 116), la seua vinculació amb aquesta àrea no sembla fàcilment discutible, fins i tot en la línia d'investigació protagonitzada per Ducrot al voltant de les escales argumentatives. Precisament la recerca realitzada en el camp dels connectors argumentatius és un dels punts de contacte -tot i que es mantiguen en perspectives diferenciades, a les quals no és aliena l'oposició oralitat / escriptura- entre autors de l'àmbit francés (Ducrot, *et alii*, 1980; Anscombre / Ducrot, 1983) i de l'anglosaxó (Schiffrin,1987). D'altre costat, com afirma D. Schiffrin (1987, 17) la distinció monòleg / diàleg no és aplicable directament al discurs argumentatiu. En realitat, es pot pensar que es produeix una mena de neutralització d'aquest parell conceptual tan vinculat a la dicotomia dels modes escrit i oral: el discurs argumentatiu presenta una estructura travada, coherent en el seu propi monologisme, però, alhora, la seua motivació com a esdeveniment discursiu el situa -ni que siga implícitament- en un marc indefugiblement dialògic, el de la posició disputada davant algun discurs oponent.

El model integrador que proposem és, per descomptat, dinàmic i interactiu. Tant el discurs oral com l'escrit hauràn de ser considerats, en aquest model, com a procés d'interacció, bé que per mitjans relativament diferenciats. És clar que el discurs oral tendeix a ser *sentit* més com a procés, i l'escrit més com a producte -en la mesura que aquest darrer ha transcendit les coordenades pragmàtiques de la seua producció, i la seqüencialitat irreversible del fil discursiu ha assolit dimensions espacials. Ara bé, tant des del punt de vista de la producció escrita com des de la perspectiva del lector, la naturalesa processual del discurs hi persisteix. L'escriptor ha corregit i esmenat; el lector -si més no en una primera lectura- realitza un joc d'endevinació psicolingüística, un procés comprensiu o interpretatiu tan accidentat com el de l'oïdor en l'altre cas. La distinció entre el text que *existeix* en el paper i el discurs que *s'esdevé* en l'oralitat efímera, ha de donar pas a una concepció global del discurs –de tota mena– com a procés estocàstic, on cada moviment (*move*) canvia el context i condiciona les següents jugades. El discurs (o el text) pot ser definit, així, com la funció de canvi del conjunt inicial de contextos fins al conjunt de contextos finals, on cada context és un conjunt de proposicions que constitueixen un món parcial (Garrido, 1988, 149).

I això tant si es tracta d'un discurs monològic i travat, amb tots els connectors explícits, com si es tracta d'una conversa on moltes connexions semàntiques o pragmàtiques –i, per tant, entre actes de parla– es fan presents tan sols per la successió de torns de paraula.[18] Al capdavall, tota mena de presentació de continguts semàntics és, en un cert nivell, una pràctica interactiva: crea el discurs per als seus lector o oïdors. I és amb aquests lectors o oïdors -indistintament- que s'ha de *negociar*, amb uns factors

(18) Remetem al que s'ha dit a la nota 7 sobre la postura de Halliday.

fàtics importants, l'enteniment mutu. El propòsit d'un acte lingüístic és sempre alterar les creences d'altri, i per això el joc s'ha de jugar a dues bandes (com a mínim), i en un terreny compartit i tan ben delimitat com siga possible: el del *background knowledge* rellevant en cada cas, que pertany a la base implícita del discurs. Les recents aportacions de la intel.ligència artificial i de la lingüística computacional han desenvolupat tota una gamma de conceptes *-frames, scripts, plans,* etc.- per definir i articular aquests coneixements enciclopèdics.[19]

Cal remarcar, a més, l'extensa investigació que ha generat el *principi de cooperació* de Grice, aplicat sovint -i és una dada ben significativa- més enllà dels límits de la conversa, per a la qual va ser formulat com una explicitació de la racionalitat sòcio-comunicativa, fins a la reformulació -ambiciosa- de Sperber i Wilson (1986), que proposen bastir, sobre el concepte de *rellevància* , tota una teoria de la cognició i de la comunicació. Això sense entrar, ara, en la dimensió *persuasiva* del discurs: la nova retòrica del nostre temps, objecte de la teoria de l'argumentació i que l'analista del discurs no pot ignorar.

Tots aquests aspectes són, òbviament, transversals a l'oposició oralitat / escriptura, i sovint han estat contribucions exportades des d'un camp d'estudi a l'altre. Fins i tot en l'àmbit francés, el més reticent a tals plantejaments. Però també en aquest camp s'ha donat una evolució innegable (Maingueneau, 1987): la que va d'una primera etapa, centrada en el concepte de formació discursiva i en l'estudi estadístic del vocabulari fins a una segona en què, a través de les teories de l'enunciació s'ha desenvolupat la dimensió pragmàtica i la noció de *polifonia*, associada intuïtivament a la idea de *veu*. Siga com siga, l'anàlisi del discurs es configura avui com una disciplina en ple desenvolupament, rica en contradiccions, en reptes i en promeses. La dicotomia que ha estat objecte del present estudi apareix com una de les claus de la problemàtica. Es tracta d'un tàndem fecund, profundament dialèctic i modificat dia a dia, en la seua estructura, pels nous avanços tecnològics. Pensem que un model integrador d'ambdós vessants pot donar llum sobre moltes qüestions pendents i propiciar, així, l'avanç epistemològic de l'anàlisi del discurs.

Vicent Salvador
Universitat de València

(19) La bibliografia sobre aquestes qüestions és abundant. Diversos tractats d'anàlisi del discurs i de pragmàtica (Van Dijk, ed., 1985; Brown i Yule, 1983; Sperber i Wilson, 1986). Així mateix ho fan nombrosos estudis d'intel·ligència artifical -el seu origen epistemològic- i de lingüística computacional, sovint, com és el cas de Grishman (1986, cap. 4), en l'apartat directamente relacionat amb l'anàlisi del discurs.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ADAM, J.-M. (1984): *Le récit*, Paris, P.U.F.

ANSCOMBRE, J.C./ O. DUCROT (1983): *L'argumentation dans la langue*, Liège, P. Mardaga,

BEAUGRANDE , R. de (1985): "Text linguistics in discourse studies", dins (Van Dijk, ed., 1985), vol. 1, pàgs. 41-70.

BIBER, D. (1988): *Variation across speech and writing*. Cambridge, C.U.P.

BRAZIL D. (1985): "Phonology: Intonation in discourse", dins (Van Dijk, ed., 1985), vol. 2, pàgs. 57-76.

BROWN, G.& YULE, G. (1983): *Discourse analysis*. Cambridge, C.U.P.

CABRÉ, M.T. (1984): "L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica". *Llengües en contacte*, 3, pàgs. 34-50 (i reproduït a *Llengua i literatura* 1,1986, pàgs. 281-304).

CHAFE, (1982): "Integration and involvement in speaking, writing, and oral literature", dins (Tannen, 1982), pàgs. 35-53.

COATES, J. (1986): *Women, Men and Language*. Londres, Longman.

CONTE, M.E. *et alii* (eds.) (1989): *Text and Discourse Connectedness*. Amsterdam, Benjamins.

COULTHARD, M. (1985): *An Introduction to Discourse Analysis*. Londres, Longman (2ª ed.).

CRUTTENDEN, A. (1986): *Intonation*. Cambridge, C.U.P.

DUCROT, O., *et alii* (1980): *Les mots du discours*. París, Minuit.

DIJK, T.A. van (1977): *Text and context*. Londres, Longman (tr. esp.: *Texto y contexto*. Madrid, Cátedra, 1980).

DIJK, T.A. van (ed.) (1985): *Handbook of discourse analysis*, 4 vols. Londres, Academic Press.

FOWLER, R. (1981): *Literature as social discourse*. Londres, Batsford (tr. esp.: *La literatura como discurso social*. Alcoi, Marfil, 1988).

FOWLER, R. (1986): *Linguistic criticism*. Oxford, Oxford Academic Press.

FOWLER *et alii* (1979): *Language and control*. Londres, Rouledge and Kegan Paul.

GARRIDO MEDINA, J. (1988): *Lógica y lingüística*. Madrid, Síntesis.

GOFFMAN, E. (1981) *Forms of talk*. Londres, Blackwell.

GREGORY, M. & CARROL, S. (1978) : *Language and situation*. Londres, Routledge and Kegan Paul.

GRISHMAN, R. (1986): *Computational linguistics. An introduction*. Cambridge, CUP, 1986.

HALLIDAY, M.A.K. (1985): *Spoken and written language*. Victòria, Deakin University (2ª ed., Oxford University Press 1989).

HALLIDAY, M.A.K. & HASAN, R. (1985): *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Victòria, Deakin University (2ª ed., Oxford University Press 1989).

HILDYARD, A. & OLSON, D. R. (1982): "On the comprehension and memory of oral vs. written discourse", dins (Tannen, 1982), pàgs. 19-33.

KRESS, G. (1985): "Ideological structures in discourse", dins (Van Dijk, ed.,1985), vol.4, pàgs. 27-42.

LAKOFF, R. (1982): "Some of my favorite writers are literate: The mingling of oral and literate strategies in written communication", dins (Tannen, ed. 1982), pàgs. 239-260.

LEVINSON (1983): *Pragmatics*, Cambridge, C.U.P.

LYONS, J. (1977): *Semantics*, Cambridge, C.U.P. (trad. esp.: Semántica, Barcelona, Teide, 1980).

MAINGUENEAU, D. (1976): *Initiation aux méthodes de l'analyse du discours*, Paris, Hachette.

MAINGUENEAU, D. (1986): *Éléments de linguistique pour le texte littéraire*, Paris, Bordas.

MAINGUENEAU, D. (1987): *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Paris Hachette.

MIZZAU, M. (1984): *L'ironia. La contraddizione consentita*, Milano, Feltrinelli.

MONTGOMERY, M. (1986): *An Introduction to Language and Society*, London, Methuen.

ONG, W. (1982): *Orality and literacy. The technolicing of the word*, London, Methuen (tr. esp.: *Oralidad y escritura*, México, F.C.E., 1987).

PAYRATÓ, Ll., *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat, 1988

PARRET, H. (1989): "Paraphrase as a coherence principle in conversation", dins (Conte, M. E.*et alii*, eds., 1989), pàgs. 281-290.

POLANYI, L. (1985): "Conversational storytelling", dins (Van Dijk, ed., 1985), vol.3, pàgs. 183-203.

RIGAU, G. (1989): "Connexity established by emphatic pronouns", dins (Conte, M. E. *et alii*, eds., 1989), pàgs. 191-205.

SALVADOR, V. (1988): *La frontera literària. Dotze discursos sobre el discurs*, Barcelona, P.P.U.

SALVADOR, V. (1990): "Els registres orals", dins A. Ferrando, ed.: *La llegua als mitjans de comunicació*, València, Universitat, pàgs. 205-222.

SCHIFFRIN, D. (1987) *Discourse markers*, Cambridge, C.U.P.

SCHMIDT, S. (1973): *Texttheorie*, München, Wilhelm Fink Verlag (tr. esp: *Teoría del texto*, Madrid, Cátedra, 1977).

SERRANO, S. (1982): "Literatura, lingüística i semiòtica", dins J. Llovet *et alii*: *Història i crítica de la literatura catalana avui*, Barcelona, ed. 62, pàgs. 69-92.

SPERBER, D. / D. WILSON (1986): *Relevance. Comunication and Cognition*, Oxford, B. Blackwell.

STUBBS, M. (1983): *Discourse analysis*, London, B. Blackwell (tr. esp: *Análisis del discurso*, Madrid, Alianza, 1987).

TANNEN, D., ed. (1982): *Spoken and written language. Exploring orality and literacy*, Norwod, Ablex P.C.

TUSON, J. (1990): *El llenguatge i el plaer. Incursions lingüístiques en terra literària*, Barcelona, Empúries.
TUSON, J. (en premsa): "Muts i a la gàbia", dins V. Salvador ed.: *Teletextos, II. Lectures de sociologia de la comunicació*, València, Universitat.
VIANA, A. (1987a): "Els cinc rellotges de Martin Joos", *L'Espill*, 23-24, pàgs.43-59
VIANA, A.(1987b): "Fuster in fabula", *Els Marges*, 38, pàgs. 33-43.
VIOLI, P. (1985): "Letters", dins T.A.Van Dijk, ed.: *Discourse and literature*, Amsterdam /Philadelphia, J. Benjamin P.C., pàgs. 149-167.

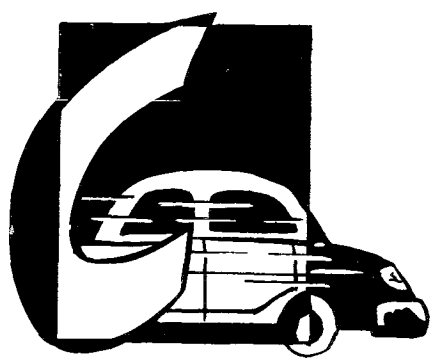

MARIA MARGARIDA BASSOLS I PUIG

APORTACIONS DE LA PRAGMÀTICA A L'ANÀLISI DEL DISCURS

ANTECEDENTS

L'aspecte gramatical de les llengües preocupà els nostres avantpassats del segle XIX pel fet de ser elles les definidors de les literatures i nacionalitats emergents. Però aquesta perspectiva, que fou molt útil als estudis diacrònics del moment, amagà la naturalesa instrumental i funcional del llenguatge. Foren necessàries les aportacions teòriques de F. de Saussure (1916) i B. Malinowsky (1923) per posar en relleu el caràcter polivalent i instrumental del llenguatge. Les idees de Saussure perquè situaren el signe lingüístic enmig de molts d'altres de diferent naturalesa i en focalitzaren l'aspecte social i de convenció. I les observacions de Malinowsky perquè des del món de l'antropologia defensaren l'observació de la llengua viva, mostrant-nos-en l'operativitat social. Malinowsky posà de manifest que cada operació lingüística encalça una finalitat, i està, per tant, orientada cap a uns objectius.

El 1929 els lingüistes que s'aplegaren sota el nom de l'Escola de Praga elaboraren el manifest programàtic de l'Estructuralisme amb la intenció d'ampliar el nucli teòric saussurià. En la seva primera tesi consideraren que la llengua és un sistema funcional, i que la seva funcionalitat ve determinada per la intenció del parlant. És fàcil deduir d'aquest plantejament inicial que la llengua que els interessava era la del moment perquè era l'única que permetia una experiència directa.

Tot i l'empenta que duia el Positivisme Lògic de Russell i Whitehead, on el llenguatge conservava únicament una funció referencial, Bühler (1934) i Jakobson (1963) insistiren en la seva polifuncionalitat. El primer oferí un petit ventall de finalitats que l'home podia assolir amb la seva llengua, situat ja en un enfocament comunicatiu: simbòlica, conativa i emotiva. Jakobson hi afegí la poètica, la fàtica i la metalingüística. El llenguatge, amb ells, abandona el seu caràcter estrictament representacional i se'ns mostra polivalent i polifuncional, al servei dels més variats interessos dels usuaris.

El Wittgenstein de les *Investigacions filosòfiques* (1953) reprengué aquest enfocament i concretà totes les activitats que podem fer quan parlem, allò que ell anomenà *Jocs del llenguatge:* manar, explicar acudits, informar, narrar, fer teatre, endevinar, seduir, solucionar problemes de càlcul, traduir, demanar, agrair, renegar, saludar, pregar...

Cada joc de llenguatge presenta unes regles de funcionament, i cada un de nosaltres les anem aprenent tot usant-les. El significat de cada mot se'ns perfila amb la pràctica diària, amb el seu ús divers en contextos diferents.

Arribem, doncs, al punt en el qual els estudiosos del llenguatge prenen consciència del fet que l'activitat verbal és, abans que cap altra cosa, una acció humana, una entre tota una munió; però que és molt més interessant que les altres perquè les acompanya gairebé totes. És omnipresent, va associada a tota mena de treballs intel·lectuals, al diàleg i al monòleg interior, als processos d'aprenentatge, i a qualsevol tipus de relació interpersonal.

Sorgeixen, un xic més tard, els estudis sobre els Actes de Parla, d'Austin (1962) i Searle (1969). A Oxford, cap als anys cinquanta, el professor Austin enceta la seva teoria tot puntualitzant: *Les paraules que usem a diari són eines de les quals ens servim per fer diverses coses*. En cada acte de locució no tan sols diem quelcom, sinó que, el que és més important, fem alguna cosa més: ordenem, ens excusem, prometem, informem...

Arribats en aquest punt, el fet d'incloure el llenguatge entre les altres activitats de l'ésser humà fa que necessàriament hàgim de projectar-lo sobre un fons etnogràfic de cultura general, de manera que llengua, societat i cultura quedin relacionades inexorablement. Des d'aquest convenciment han treballat els etnògrafs de la comunicació, amb Hymes (1964) al capdavant.

L'ANÀLISI DEL DISCURS

Aquest, com d'altres termes que delimiten l'estudi del llenguatge, és una manera d'estudiar-lo més que no pas un sistema teòric. Com a tècnica, doncs, té una perspectiva molt semblant a la dels estudis pragmàtics.

Ambdós sorgeixen del convenciment que el llenguatge és un procés, una actuació, més que no pas un sistema. Ambdós són fruit de la focalització de la funció comunicativa del llenguatge ordinari i per tant s'orienten cap a l'anàlisi de la llengua en funcionament –*in use*–. «Tant l'anàlisi del discurs com la pragmàtica estudien allò que fa la gent quan usa el llenguatge, i justifiquen les característiques lingüístiques del discurs en tant que mitjans usats en allò que estem fent». (Brown & Yule, 1983, 26). En lloc de formular regles sistemàtiques es preocupen de les regularitats de l'activitat verbal, ja que treballen amb fenòmens de naturalesa no categorial, i les descriuen.

Alguns analistes del discurs creuen que no poden fer una descripció de les formes lingüístiques que sigui independent dels propòsits o intencions que aquestes tenen. I els propòsits i intencions motiven molts dels treballs dels seguidors de la pragmàtica. A més, com que les formes lingüístiques estan immerses en un context situacional que encamina el parlant cap a un determinat discurs, Rigau (1981, 235) assegura que «...a l'hora d'establir una tipologia dels discursos caldrà recórrer als factors pragmàtics, bé que, a parer nostre sense la insistència amb què ho propugnen alguns partidaris de la gramàtica oracional». I ací creiem nosaltres que hi ha el punt cabdal de la relació entre la pragmàtica i l'anàlisi del discurs, en les qüestions següents: ¿quin és el paper exacte, el pes específic que la pragmàtica té o hauria de tenir dins de l'anàlisi del discurs?, ¿els estudis pragmàtics se circumscriuen al funcionament del discurs?

Mirem dues opinions un pèl contraposades però que poden donar-nos una idea de com podem enfocar les respostes.

Per un costat Rigau (1981, 24) afirma, des de l'anàlisi del discurs –i concretament de la gramàtica del discurs–: «Nosaltres discrepem de tota concepció del text o del discurs definida per criteris exclusivament socio-comunicatius. El discurs o text ha de ser considerat objecte d'estudi de la lingüística, al marge que pugui ser estudiat per la teoria de l'activitat comunicativa o lingüística pragmàtica». Tot i que molts autors estudien el discurs per comprendre la comunicació humana, l'autora afegeix: «A nosaltres, en canvi, ens mena a l'estudi del discurs l'aspiració d'explicar més satisfactòriament els fenòmens lingüístics. Són, doncs, dos enfocaments diferents tot i que puguin ser molts els punts de confluència».

Hi haurà, doncs, autors que usaran tot allò que els ofereixi un enfocament comunicatiu amb la idea última d'explicar tan sols els elements lingüístics inclosos en el discurs. D'altres, en canvi, s'acostaran a l'acte comunicatiu amb la intenció d'esbrinar-ne el funcionament i la relació entre els elements lingüístics i el context sòcio-cultural dels interlocutors.

La pragmàtica, per exemple, en aquesta segona línia, es preocuparà de les formes lingüístiques que reflecteixen característiques del context –com els termes deíctics–, però amb la finalitat, sempre, d'explicar les intencions i els objectius que orienten els actes verbals.

Lozano i d'al. (1982, 247), des d'un enfocament més semiòtic, conclouen que «Avui... preval la concepció del discurs com una pràctica entre d'altres i la preferència analítica no pel que diu el discurs (manifestament o latent) sinó pel que fa, o més aviat pel que fa en dir». Declaren, per tant, l'existència d'un interès general per l'activitat lingüística, indestriable en qualsevol cas de l'acte comunicatiu, i conseqüentment pels Actes de Parla, nucli fonamental dels estudis pragmàtics.

LA PRAGMÀTICA

Hereva de totes les idees exposades sota el títol "antecedents", la pragmàtica sorgeix com la ciència que estudia les relacions existents entre els signes i els seus usuaris. El terme ja havia estat forjat per Morris (1938) quan féu la classificació de les disciplines que expliquen el llenguatge: la sintaxi, la semàntica, i la pragmàtica. Concreta ell mateix, uns anys més tard, la seva opinió sobre aquesta darrera tot afirmant que és «la part de la semiòtica que tracta de l'origen, usos i efectes dels signes en la conducta en què es fan presents» (1946, 241).

La pragmàtica és una conseqüència immediata de totes les aportacions que han conduït al convenciment que el llenguatge és una activitat humana i social. Se situa dins d'un enfocament comunicatiu, i té en la conversa el seu àmbit d'estudi paradigmàtic. Parteix del fet que en tot acte comunicatiu hom parla a algú per fer-li saber alguna cosa. Li interessa, per tant, l'observació de l'ús que els parlants fan de les seves produccions lingüístiques.

L'anàlisi pragmàtica suposarà la descripció de la manera com s'adapta la llengua als diferents contextos d'ús, com s'adequa el sistema lingüístic a la pràctica i com la mateixa estructura de la llengua queda afectada per les funcions del llenguatge.

En cada moment i davant de cada situació, el parlant controla un seguit de possibilitats i li cal escollir la més pertinent. La pragmàtica vol explicar els mecanismes que en justifiquen les tries. Si parlar és, d'alguna manera, escollir, podem esbrinar les regularitats que apareixen en l'ús de la llengua en determinats contextos i situacions.

Des de la pragmàtica, les proposicions esdevenen interessants perquè són utilitzades associades a uns contextos concrets. Per tant, ella es preocuparà (enfront de la sintaxi, que estudia les frases) de les "proferències" –frases contextualitzades–, ja que només podem analitzar els efectes dels actes verbals si ens interessem pels seus contextos.

En quina ocasió?
En quin moment?

Amb qui?
Amb quina finalitat? ha dit això

Els termes del llenguatge adquireixen significat gràcies al fet de ser usats per un parlant que els carrega amb una intencionalitat en cada ocasió. Cada acció oral té una força associada, que fa que el seu usuari aconsegueixi o no l'objectiu que s'havia marcat en un primer moment.

Prenguem una frase com aquesta:

(1) No podré venir, hi haurà vaga d'autobusos

Jo, al dir-la, la puc carregar amb diferents *forces*, segons el context on estigui situada. Pot ser simplement informativa (explico a la Maria, que ve amb mi al cotxe, allò que em passa), o la puc fer actuar a tall d'excusa (per a un company que m'ha convidat al cinema), o fins i tot com si fos una invitació a l'acció (suposem que jo i la Maria demà hem de fer juntes una feina que no es pot ajornar, amb la meva intervenció l'encoratjo a fer-la sola). Tindré èxit o no segons que aconsegueixi que el meu interlocutor se la prengui o no com jo vull, capti, en darrer terme, la *forca il·locutiva* (en paraules de Searle) i l'avaluï adequadament.

Hi haurà, per tant, proferències adequades i n'hi haurà que no ho seran pas, però sempre les hi considerarem, això sí, en funció de l'èxit a l'hora d'assolir un objectiu concret en un determinat context.

Per a Levinson (1983) la comunicació consisteix, precisament, en la intenció de l'emissor de causar en el receptor un pensament o una idea, precisament provocant que el receptor reconegui que l'emissor intenta causar aquest pensament o acció. No respondríem, per exemple, a una ordre adequadament si no érem capaços de reconèixer-la com a tal.

Intencions, creences i propòsits són elements que té en compte, qualsevol de nosaltres, a l'hora d'interpretar allò que li diuen.

per què m'ho ha dit això?
què deu voler realment?
per com diu això, sé que en realitat pensa allò

D'acord amb Wittgenstein, aprenem el significat d'una paraula després d'haver-la usada o sentida diverses vegades en els contextos apropiats. Ben aviat sabem com relligar els mots per fer frases cada dia noves. Però, a tots, ens cal anar molt més enllà. Qualsevol adult ha d'arribar a tenir una *competència pragmàtica*, és a dir, una capacitat per produir i interpretar enunciats en contextos determinats, per aparellar frases amb

situacions en les quals siguin apropiades, per transmetre el pensament propi i les opinions de manera que l'interlocutor se'l cregui, per vehicular adequadament les seves intencions. Només una pràctica reiterada fa que coneguem la manera com hem d'actuar per aconseguir allò que ens proposem; tan sols així localitzem la força pragmàtica del discurs que ens adrecen els nostres interlocutors i, ensems, carreguem el nostre amb la que volem.

OBJECTES D'ESTUDI DE LA PRAGMÀTICA

La pragmàtica se centra, sobretot, en l'anàlisi de tot allò que és comunicat sense ser dit, però a partir d'allò dit explícitament. Quantes vegades no haurem sentit que ens diuen

(2) Són les set!

I hem interpretat

(3) Afanya't que és tard!

Quan nosaltres ens plantegem de fer una proferència (una frase-en-un-context) per aconseguir un efecte sobre el nostre interlocutor, estructurem el discurs de la manera que ens sembla millor, i sempre després de tenir en compte:

i) El conjunt de creences que els interlocutors compartim (sobre la realitat cultural, la identitat dels dialogants, el lloc, el moment...). Bustos (1986, 30, 33) l'anomena base comuna (B_c).

ii) El conjunt de creences que jo, el parlant, assigno al meu oient (puc evidentment equivocar-me i construir la meva argumentació de manera errònia): C_n per a Bustos, C_p per a nosaltres.

iii) El context sobre el qual he d'actuar.

LES PRESSUPOSICIONS

Del conjunt de creences compartides, en sobresurten unes de molt interessants, que han arribat a ser anomenades "el taló d'Aquil·les de la Lingüística": les pressuposicions.

Frege (1892) va formular la pressuposició lògica, i després altres autors (Ducrot (1972), Karttunen (1973), Leech (1974) etc) han estudiat la pressuposició semàntica (condició de bivalència d'un enunciat). Però per a Stalnaker (1974) existeix una altra mena de pressuposició, la pragmàtica, que és la *condició sine qua non* de l'adequació d'una frase a un context. El parlant l'ha de creure i ha de tenir el convenciment que l'oient està reconeixent que ell la creu. Si representem les pressuposicions pragmàtiques amb >>, trobem que les podem formular així:

(4) Va ser en Jaume qui va besar la Mercè
(4) >> (5)
(5) Algú va besar la Mercè

Si (5) no fos una pressuposició de (4), quelcom que creu el parlant i que té el convenciment que el seu oient també sap, hauria dit (6)

(6) En Jaume va besar la Mercè

per altra part molt més directa.

Alguns estudiosos de les pressuposicions defensen que aquestes es mantenen encara que neguem l'enunciat que les genera.[1] Fem-ho amb (7) i ho veurem.

(7) Ruiz Mateos agraeix l'ajut de l'Opus
(7) >> l'Opus l'ha ajudat

tant si ho agraeix com si no, l'Opus l'ha ajudat.

LES IMPLICACIONS

A part d'aquestes inferències anomenades pressuposicions hi ha dos tipus més d'implicacions, de coses comunicades sense ser dites. Les ha estudiades a bastament Grice (1967),[2] que les ha dividides en dues classes: les conversacionals i les convencionals.

a) Les *conversacionals* són implicacions derivades del convenciment que hom observa uns principis generals de cooperació, és a dir, que els participants en una conversa pretenen que aquesta tingui èxit, tiri endavant. L'oient parteix de la base que

(1) Per a la qüestió de la negació interna i externa, vegeu BUSTOS (1986, 87-88).
(2) Podeu trobar la teoria griceana sobre els Principis Conversacionals en COLE & MORGAN (1975).

el seu interlocutor respecta unes màximes aplegades sota el que Grice anomena principi cooperatiu, i que guien la seva conversa amb consells com aquests:

"No diguis allò que creus fals"	QUALITAT
"Dóna una contribució tan informativa com et sigui possible"	QUANTITAT
"Digues coses pertinents amb la situació concreta"	RELLEVÀNCIA
"Sigues breu, ordenat i gens ambigu"	MANERA

Si ens comuniquen

(8) El vestit és blanc

nosaltres creiem que

(8) +> Tot el vestit és blanc	per la màxima de quantitat

Si ens demanen:

– Era la més important?

i contestem:

– (9) Era molt/força important

(9) +> No era la més important	per quantitat

Amb 'força' i 'molt' podem jugar amb les implicacions escalars de la màxima de quantitat (Levinson 1983, 133), que actuen amb termes lingüístics que se situen dins d'una escala de valors, com podria ser [importantíssim, molt important, força important, important, una mica important, gens important].

Un altre exemple:

– No ha vingut en Joan?
– (10) És dimecres

(10) +> (a) Els dimecres no ve	per rellevància
o (b) Els dimecres ve més tard	

Altrament (10) no hauria estat cooperativa.

Si algú ens explica

(11) L'Aleix pegà a en Joan i el Joan l'ofengué
(11) +> Primer l'Aleix pegà a en Joan
+> Després en Joan l'ofengué per manera

Ben al contrari d'allò que seria més normal.

Totes aquestes màximes poder ser respectades o bandejades. De fet, sovint les ignorem intencionadament. Fixem-nos en un diàleg dels germans Marx en *Grouxo i Chico, advocats* (1989, 8), on un client demana a Grouxo que cerqui l'amant de la seva dona.

(12) Sr. Jones: ... Vaig casar-me amb la meva dona en secret.
(13) Grouxo: Que s'hi va casar en secret? Vol dir que no li ha dit res? Així no m'estranya que surti amb altres homes.

(12) >> el senyor Jones s'ha casat
>> existeix la senyora Jones.

Per màxima de rellevància i quantitat:

casar-se 'en secret' +> els dos cònjuges sols.

No és una proposició ambigüa des de cap punt de vista. Però, malgrat tot, en Grouxo pren com a implicació

'en secret' +> sense que ningú ho sàpiga

tractant el verb 'casar-se' com qualsevol altra de les activitats del senyor Jones (pintar, escriure, fugir...). I en el 'ningú' inclou la mateixa senyora Jones. Fa palès que 'en secret' té diverses interpretacions segons qui participi en l'acció. Grouxo no hauria pogut fer la seva falsa implicació si el senyor Jones hagués dit:

La meva dona i jo ens vàrem casar en secret

Però la gràcia de l'humor dels germans Marx rau precisament a trobar les petites escletxes que té el llenguatge, i sobretot les frases fetes.

En les expressions irònniques també ens saltem alguna màxima. Imaginem-nos que un company nostre acaba de fer un pas en fals, ha tingut un fracàs personal que tots coneixem, i un de nosaltres diu:

(14) Ets més llest que l'Einstein

Evidentment ha bandejat la màxima de qualitat, perquè ha dit quelcom que no creu que sigui veritat. Però la frase haurà estat entesa pels seus oients com

(14) +> No ets massa llest per rellevància

Algú que no comparteixi l'experiència del daltabaix personal del personatge ho pot interpretar d'una manera completament contrària, sense afegir-hi el sentit irònic

Ets un individu molt llest per quantitat

b) Les *convencionals* van lligades a uns ítems concrets per convenció encara que no formen part del significat sedimentat de les paraules. Les generen mots com 'tampoc', 'encara que', 'fins i tot', 'en canvi'...

(15) És agradable, però tossuda

'però' ||– (16) les persones agradables no són tossudes.

Si no hagués volgut comunicar (16) hauria pogut usar (17).

(17) És agradable i tossuda

que no fa inferir (16).

Mirem ara com lligaríem en un diàleg la caracterització de les diferents inferències pragmàtiques.

(18) – Em sap greu que els demòcrata-cristians i els liberals espanyols no hagin aconseguit encara un consens.

(19) – Jo, en canvi, sóc militant d'esquerra.

(18) >> Hi ha demòcrata-cristians a Espanya
>> Hi ha liberals a Espanya
>> Els dos grups polítics poden fer un consens
+> Els dos grups han provat de consensuar rellevància
+> Els dos grups tenen punts de desacord i d'acord rellevància
+> A mi m'hagués agradat que consensuessin qualitat
'encara' ||– Poden aconseguir-ho en un futur

(19) >> Existeixen militants d'esquerra
+> Existeixen militants de dreta qualitat-escalar
+> Jo no sóc de dreta
'en canvi' ||– tu ets de dreta

LA DEÏXI

Un altre aspecte que no oblida la pragmàtica és la deïxi, o més concretament, els termes deíctics. És a dir, aquelles paraules que tenen una funció 'apuntadora' del context, aquells mots que ens n'indiquen quelcom. Lyons (1977, 637) la definia com la localització i identificació de persones, objectes, esdeveniments, processos i activitats sobre les quals parlem. Montague (1974) defensava que la deïxi era un àmbit d'estudi propi de la pragmàtica. Els termes deíctics són:

– Els articles definits
el barber s'ha mort

Si usem 'el' ha de ser perquè els interlocutors coneixem bé de quin barber parlem, només hi ha un individu que pugui ser reconegut per nosaltres com 'el barber'.

– Els pronoms
en Joan va venir i *ell* va fer foc

El fet d'usar 'ell' en la segona frase, en català, indica que hi hem canviat el subjecte, cosa que no passa en altres llengües que exigeixen el pronom encara que estigui ja especificat amb anterioritat.

– Els demostratius i vocatius
– Els adverbis de temps i lloc
aixeca't *ara*!

on 'ara' és diferent per a cada moment en què sigui usada la frase, essent sempre el moment de l'enunciació.

Tota l'organització deíctica es construeix a l'entorn d'un punt zero, que és el lloc i el moment en què es troba el parlant. Ell servarà aquest privilegi mentre parli. En el moment que escolti haurà deixat el seu lloc al nou parlant, de la mateixa manera que ho fa amb el 'jo'.

En algunes situacions s'esdevé un *desdoblament deíctic*, el parlant no és el locutor, qui parla no és el subjecte de l'oració que enuncia. Per exemple, en el teatre, quan un actor fa el seu personatge pren el 'jo' a aquest, però no l'és pas.

La cultura oral popular ho fa semblantment. Si enunciem un enigma com aquest dels *diners* (Millà 1979, 69):

Sóc per l'home tan precís
com el pa de cada dia.
Sóc son bé i sa alegria,
vaig amb ell sens prejudicis.
Sóc l'origen de sos vicis
i de la nit en faig dia.

qui el diu no és pas el subjecte d'allò que diu, de les oracions. En serà l'emissor però no el locutor (Eco 1976, 176).

Levinson (1983) considera també com a aspectes que interessen a la pragmàtica els actes de llenguatge, les relacions entre significat i força, i les connexions entre locutor i context.

Vegem ara tres mostres de la pràctica verbal en les quals pot aplicar-se l'anàlisi pragmàtica amb força resultats.

En primer lloc, observem un parell d'enigmes que operen de manera diferent pel que fa a les seves inferències.[3]

És molt important per als enigmes presentar-se de manera obscura, amb un cert grau d'ambigüitat; per això tots solen vulnerar la màxima de manera per principi. Però és que a més d'això, n'hi ha que respecten tant els principis conversacionals que fins i tot ens desmunten les falses inferències que puguem fer-hi, per exemple:

A No és càntir ni font
B i es té a la mà quan raja *El porró*

(3) Sobre el funcionament pragmàtic de les endevinalles, vegeu Bassols (1990).

El parlant sap perfectament les implicacions que derivarem de B

B +> pot ser una font
+> pot ser un càntir
+> pot ser un porró...

I en A se'ns avança i ens anul·la les que no ens convenen.

D'altres són molt més complexos, com aquest del *sol:*

A No és espelma i crema molt,
B camina pel pla i la serra,
C el pots amidar amb un pam,
D i és molt més gran que la terra.

A_2 >> crema
+> (a) és una espelma que A_1 anul·la.
(b) és una llar de foc
(c) és una foguera
(d) és el sol ...

B +> té cames (que podem anul·lar per personificació)
+> es pot bellugar per ell mateix
+> pot ser en el pla
+> pot ser en la serra

C +> puc amidar-lo (no pas a ell)

+> és de la mida d'un pam (que és completament fals, ací l'enigma usa un recurs retòric, la metonímia, per substituir l'astre sol per la imatge que nosaltres en tenim des de la terra).

D >> la terra és gran

Les inferències falses que fa generar l'enigma a partir de l'enunciat C són degudes al seu interès per la creació d'un ambient paradoxal amb D:

el pots amidar tot i que és més gran que la terra

Un altre món en el qual es pot aplicar aquesta mena d'anàlisi és el món del llenguatge polític. Ho farem concretament en uns eslògans electorals. La coalició Iniciativa per Catalunya ens aconsellava en les darreres eleccions:

(19) No t'*hi* conformis
(19) >> pots conformar-te amb allò que hi hagi sota 'hi'
'conformar' >> hi ha *quelcom* que no funciona

Aquí ens està permès de ficar tot allò que puguem trobar inadequat en el nostre entorn. L'enunciat ja s'ha ocupat de pronominalitzar-ho per a nosaltres amb 'hi'. L'emplenarem amb allò que ens suggereixi, amb quelcom que connecti amb les nostres preocupacions o desigs: l'atur, els impostos, la injustícia, els serveis defectuosos, la situació de la dona... D'aquesta manera, l'enunciat és particularitzat, com si fos fet a la mida de cada un de nosaltres.

No és, per tant, estrany que aquest recurs sigui emprat també per una altra formació política, el CDS, amb

(20) Capaços de fer-*ho*
(20) >> s'ha de fer alguna cosa
+> alguna cosa no ha estat fetat fins ara — rellevància
+> hi ha gent incapaç de fer-la — rellevància

i a sota de 'ho' poseu-hi el que us vingui bé: mili de tres mesos, més sensibilitat ecològica...[4]

Els enunciats publicitaris també responen bé a la nostra formulació, ja que controlen perfectament tots aquests recursos. Un anunci de *Campsa* ens ofereix el següent:

En la imatge tenim un home d'una tribu aborigen. Les seves eines són una maça, un bumerang, dues llances rudimentàries; i el seu vestit, un tros de cuiro lligat amb un cordill. Aquests elements visuals el situen en una tribu de formes culturals molt primitives, ocupada en activitats primàries com la caça o la pesca. En poques paraules, és un home allunyat del progrés tal com nosaltres l'entenem. Un enunciat acompanya la part gràfica:

(21) Sempre hi haurà algú que no necessiti
el Telèfon del Consumidor Campsa

(21) >> existeix un telèfon que rep el nom de TCC
>> Campsa es pot consumir
>> hi ha gent que és Consumidor Campsa

(4) Trobareu un altre exemple de l'aplicació de l'anàlisi pragmàtica als eslògans polítics en Bassols (1988).

	>> hi ha gent que no ho és	
	>> qui usa Campsa pot utilitzar el TCC	rellevància
'algú'	+> gairebé tothom necessitarà el TCC	escalar
	+> gairebé tothom usarà el TCC +> usarà Campsa	
	+> algú no usarà Campsa	

que per associació amb la imatge produeix una identificació entre el personatge de la fotografia i 'algú'.

+> ell no necessitarà el TCC
+> ell no usarà Campsa
+> *només gent com ell* no usarà Campsa

La qual cosa ens porta al missatge final: *Si no uses Campsa és que no saps què és el progrés.*

Fins aquí alguns dels camps en els quals la pragmàtica aporta idees i formulacions noves, o almenys més clarificadores. No fóra estrany que passés igual en l'anàlisi de les converses telefòniques, les dites populars, els anuncis periodístics, les tanques publicitàries, els diàlegs educatius, les sentències judicials..., i en molts altres àmbits on el diàleg és el nucli de funcionament i intercomunicació.

Victòria Camps denunciava, a les acaballes de la dècada dels setanta, que la pragmàtica era la parenta pobra de la lingüística, i Lozano i d'altres insistien, ja en els anys 80, que «Les unitats de la interacció verbal no seran els enunciats, sinó els actes que promouen transformacions en les relacions intersubjectives. Això ha revaloritzat la pragmàtica, que havia estat la parenta pobra dels estudis semiòtics».

La situem on la situem, ja sigui entre els estudis lingüístics o entre els estudis semiòtics, avui, ja en el 1990, pocs estudiosos del llenguatge gosarien aplicar el qualificatiu de pobra a una disciplina que va endavant amb força. La nova perspectiva pragmàtica ha ofert i oferirà eines metodològiques que poden interessar tant als analistes del discurs com als dels elements retòrics, tant als sociolingüistes com als filòsofs del llenguatge.

Maria Margarida Bassols
Universitat Autònoma de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

AUSTIN, J. L. (1962): *How to do things with words*. Clarendon Press. Oxford.

BASSOLS, M. M. (1988): *S'ofèn qui vol*. El Món, C-n3. N. 318 pp. 24-25.

— (1990): *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.

BROWN, G. & YULE, G. (1983): *Discourse analysis*. University Press. Cambridge.

BUSTOS, E. (1986): *Pragmática del Español*. U.N.E.D. Madrid.

BÜHLER, K. (1934): *Sprachtheorie*, Fischer. Stuttgart.

CAMPS, V. (1976): *Pragmática del lenguaje y filosofía analítica*. Barcelona.

COLE P. & MORGAN, J. L. (1975): *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*. Academic Press. Nova York.

DUCROT, O. (1972): *Dire et ne pas dire*. Hermann, París.

ECO, U. (1976): *Signo*. Labor. Barcelona.

FREGE, G. (1892): *Ueber Sinn und Bedeutung*. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik, n. 100.

GRICE, H. P. (1957): *Meaning*. En Strawson, P. (1971): *Philosophical Logic*. University Press. Oxford.

— (1967): *Logic and Conversation*. En Cole & Morgan (1975).

HYMES, D. (1964): *Language in culture and society*. Harper and Row. Nova York.

JAKOBSON, R. (1963): *Essais de linguistique générale*. Minuit. París.

KARTTUNEN, L. (1973): *Pressuposition of compound sentences*. Linguistic Inquiry, 4. [-n].

LEECH, G. (1974): *Semantics*. Penguin Books. Harmondsworth.

LEVINSON, S. (1983): *Pragmatics*, Longman. Nova York.

LOZANO, J. - PEÑA-MARÍN, C. & ABRIL, G. (1982): *Análisis del discurso*. Cátedra. Madrid.

LYONS, J. (1977): *Semantics 1 & 2*. University Press. Cambridge.

MALINOWSKY, B. (1923): *The problem of meaning in primitive languages*. En Ogden i Richards, *The meaning on the meaning*, pp. 296-336. Routledge and Kegan Paul. Londres.

MARX, Groucho i Chico (1988): *Flywheel, Shyster, and Flywheel*. Random House Inc. Traducció catalana (1989) ed. Columna, Barcelona.

MILLÀ, ed. (1970): *1.000 endevinalles catalanes*. Barcelona.

MONTAGUE (1974): *Formal philosophy: Selected papers*. New Haven. Yales, University Press.

MORRIS, C. (1938): *Foundations of the Theory of Signs*. En O. Neurath, R. Carnap & C. Morris (eds.): *International Encyclopedia of Unified Science*. Chicago University Press.

MORRIS, C. (1946): *Signs, Language and Behaviour*. Empro la traducció citada per Rigau i feta per Losada, Buenos Aires, 1962.

RIGAU, G. (1981): *Gramàtica del discurs*. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra.

SAUSSURE, F. (1916): *Cours de linguistique générale*. Payot, París.

SEARLE, J. R. (1969): *Speech Acts. An essay in the philosophy of Language*. University Press. Cambridge.

STALNAKER, R. C. (1974): *Pragmatic Pressuposition*. Semantics and Philosophy. University Press. Nova York.

WITTGENSTEIN, L. (1953): *Philosophical Investigacions*. Blackwell. Oxford. Traducció catalana (1983) de J. M. Terricabras. Ed. Laia.

JOSEP M. COTS, LUCI NUSSBAUM
LLUÍS PAYRATÓ i AMPARO TUSON

CONVERSA(R)

0. PREÀMBUL

La finalitat bàsica d'aquest article és intentar trobar –malgrat la dificultat i el perill de l'empresa– unes bases aclaridores del que es disposa en l'actualitat per estudiar i entendre la conversa.

Amb aquesta intenció, en el primer apartat del text següent es plantegen dos punts de partida en l'anàlisi de la interacció verbal: (1) la importància de les intuïcions de l'analista i (2) la necessitat de recórrer als usuaris de la llengua. En el segon apartat s'apunten els antecedents en l'estudi de la conversa i l'origen dels conceptes i perspectives actuals. En el tercer, es proposa una definició de la conversa i una possible classificació. Les maneres d'incloure el context en l'anàlisi de la conversa són objecte d'estudi de l'apartat quart. Per últim, en els apartats cinquè i sisè es presenten, respectivament, el desenvolupament i l'estructura de la conversa.

1. PARLANT DE COM ES PARLA

L'estudi del fet conversacional i del llenguatge en general es troba tot sovint confrontat amb un problema que és comú a una gran part de la recerca aplicada: dir a la gent amb diferents paraules allò que ja sabien, encara que inconscientment. Cal afegir, però, que haver observat un fenomen i fins i tot prendre-hi part no implica necessàriament entendre els principis que el regeixen. Aquest és un fet que la major part dels lectors han pogut experimentar quan un interlocutor no se cenyeix a les nostres expectatives de com ha de ser el seu discurs. Expressions com *anar-se'n de naps a cols, no saber-se treure les paraules de la boca, xerrar pels colzes o parlar entre dents* indiquen una sèrie de transgressions del que ha de ser un discurs *com Déu mana.*

Per aquest motiu, quan els analistes del discurs es dediquen a estudiar una conversa, el seu interès primordial és establir una teoria que il·lumini la pràctica conversacional usual, fent explícits els principis en què es basa la comunicació entre els éssers humans. L'estudi de la conversa, malgrat no ser guiat per cap interès prescriptivista, esdevé una font d'informació constant per a totes aquelles persones que treballen en el món de la comunicació. Així, no es pretén pas fixar i imposar unes normes de conducta comunicativa, sinó descobrir els mecanismes que fan de l'activitat comunicativa un procés eficient, mitjançant el qual els éssers humans poden arribar a satisfer les seves necessitats. I quan es parla de **normes** de conducta comunicativa no s'ha de pensar en unes pautes imposades arbitràriament, sinó més aviat en uns esquemes mentals, marcs de referència habituals i rutines comunicatives que el parlant ha generalitzat de prèvies ocasions d'ús i que explota com a aproximacions a la realitat (WIDDOWSON 1984).

El fet d'haver de treballar amb un concepte tan difícilment observable, des d'un punt de vista empíric, com és el de "normes" planteja a l'estudiós de la comunicació en general la necessitat de suplir l'acte cognitiu de l'**observació** amb el de la **intuïció**, ja que, com diu Itkonen (1981), mentre que el primer tipus d'acte cognitiu té a veure amb coses i esdeveniments que existeixen en la realitat intersubjectiva espàcio-temporal (o sigui, mediada per un dels cinc sentits), la intuïció és el mecanisme d'accés als conceptes i regles existents en una realitat intersubjectiva relativa. És perfectament lícit, doncs, que l'analista desenvolupi el seu estudi a partir d'unes hipòtesis o maneres de concebre la comunicació. El fet distintiu és que aquestes hipòtesis no estan subjectes a la confirmació o al desmentiment. La base intuïtiva d'una teoria de la comunicació ens porta forçosament al camp de la filosofia, i és en aquest sentit que s'ha d'entendre que siguin els filòsofs del llenguatge els qui han aportat alguns dels conceptes fonamentals en l'estudi de la comunicació com és ara l'acte de parla, la implicació i la pressuposició.

Parlar de com es parla no pot ser de cap manera el punt de partida per arribar a comprendre el fet comunicatiu, però sí que pot ajudar a descobrir els significats o mons compartits dels interlocutors, condició sense la qual no es dóna l'acció social significativa. Com diu Verschueren (1985), la comprensió completa de fenòmens socials s'ha de basar en un model preconcebut compost de conceptes abstractes i generals (fruit de la intuïció de l'analista) que es suplementi amb un intent de penetrar el món conceptual dels participants en l'acció o actuació que es vol descriure.

La llengua catalana, com totes les altres, és plena d'expressions que fan referència a la manera de parlar. Són modismes o frases fetes que, com hem dit abans, mostren una certa consciència del que ha de ser la bona pràctica comunicativa. La utilitat de fer atenció a les taxonomies populars en un moment o altre de l'elaboració teòrica ens permet, per una banda, fixar-nos en possibles unitats significatives d'estudi com poden ser el tema (*anar de glorificat a matines*), la finalitat (*xerrar per xerrar*), el torn de parla (*no dir ni piu*), la història (*contar de cap a peus*), els participants (*ficar cullerada*), fenòmens paralingüístics (*arrufar el nas, dir-ho amb una mirada*), etc. Per altra banda,

l'anàlisi de les expressions populars revela un sistema de creences i valors que són els que en últim terme regeixen les relacions socials: si *s'afluixa un renec* és perquè la comunicació normal requereix un grau de tensió que impedeixi la presència de mots o expressions socialment inacceptables; quan una persona *no se sap treure les paraules de la boca* o *és de poques paraules* no acompleix els requisits d'expressivitat i reciprocitat comunicativa; en canvi quan es *xerra per les butxaques* o *pels descosits* el requisit anterior es transgredeix en excés; si tot sovint es demana a la gent que parlin *clar i català* o *amb el cor a la mà* se'ls està dient que *no tinguin pèls a la llengua*, afavorint d'aquesta manera la sinceritat en lloc de la hipocresia; per acabar, si *en clavem una al mall i l'altra a l'enclusa* o *en diem una de freda i una de calenta* no mantenim una norma bàsica de coherència.

Les intuïcions de l'analista del discurs, gràcies a la seva més elevada sensibilitat pel fenomen comunicatiu, tindran a veure amb aspectes menys superficials o, si més no, es formularan d'una manera més precisa. Això no significa, però, que s'hagi de descartar qualsevol altra concepció naïf de la realitat ja que, com resulta evident, la naturalesa social de la comunicació només té sentit en un marc de mons compartits entre aquells que hi prenen part.

2. HISTÒRIA I PERSPECTIVES

Tot i que a vegades es diu que l'interès per l'estudi del discurs contextualitzat és molt recent, podem descobrir-ne antecedents que es remunten a les primeres reflexions sobre el llenguatge. La **retòrica**, definida per Aristòtil com "l'art de descobrir tots els mitjans de persuasió" i considerada per Ciceró com una part de la filosofia, junt amb la naturalesa i la dialèctica, que tracta de l'**acció humana**, ja posa en joc tant la intenció del parlant com la presència de l'auditori, per a qui es parla i a qui s'ha de convèncer de quelcom. Els tractats de retòrica del món clàssic (els d'Aristòtil, Ciceró i Quintilià, bàsicament) són d'una riquesa excepcional per la finesa de les seves anàlisis sobre les parts del discurs i per la tipologia discursiva que proposen.

Durant el Renaixement, el descobriment de mons nous, la impremta, el creixement de la comunicació entre pobles diferents, la formació de les ciutats amb les noves formes de relació que això comporta i la consolidació de les llengües vernacles com a llengües oficials provoquen no només la publicació de gramàtiques d'aquestes llengües, sinó també l'aparició de manuals pràctics per a l'aprenentatge de llengües estrangeres. Aquests manuals, basats en la tradició del **diàleg** clàssic, tenen una orientació que avui anomenaríem **comunicativa**, i hi trobem implícitament una anàlisi de les normes comunicatives que regulen situacions diferents de la vida quotidiana alhora que presenten propostes concretes d'actuació comunicativa segons la situació, les finalitats, els interlocutors, etc. Com diu Blecua (1988): "el diàleg permet el reflex de la conversació [...], el reflex del que avui denominaríem la competència comunicativa".

Durant el segle XVIII, si bé l'interès primordial se centra sobre l'estudi de l'origen del llenguatge, apareixen amb força dues idees que posteriorment seran fonamentals. Ens referim a les afirmacions de Herder sobre l'estret lligam que existeix entre llenguatge i pensament, d'una banda, i entre la llengua i la cultura d'un poble, de l'altra. Aquestes idees influiran profundament sobre Humboldt, qui afirmarà, un segle després, que les diferències entre les llengües inclouen les diferències de comprensió i interpretació del món. A través de Humboldt arribaran, durant la primera meitat del segle XX, als antropòlegs lingüistes Boas, Sapir i Whorf.

Al llarg de la segona meitat del segle XIX i, en part, com a reacció de les tendències radicals dels neogramàtics, apareix amb gran força la dialectologia, continuant la tradició d'estudis sobre el folklore iniciats per Herder. Els dialectòlegs tracten de demostrar que la variació lingüística és un fet molt més complex del que es pensava. Per primera vegada, s'utilitza el treball de camp com a mètode per a la recollida de dades lingüístiques i es tenen en compte elements extralingüístics per a l'explicació de la variació lingüística.

Durant la primera meitat del segle XX, la teoria lingüística dominant serà l'estructuralisme, que posarà l'accent en l'estudi sincrònic, autònom i científic de la *langue*, entesa com a institució social, com el denominador comú que posseeixen tots els individus que formen part d'una **comunitat lingüística** (terme encunyat per Bloomfield). Si bé aquest serà l'objectiu fonamental de les diverses escoles estructuralistes que es desenvolupen a Europa i als Estats Units, les diferències d'orientació que es produeixen en els estudis d'aquests dos continents són importants. A Europa s'estudien llengües amb una llarga tradició de modalitats escrites i de reflexió gramatical i això permet que l'estructuralisme prengui un camí de teorització sobre fenòmens estrictament lingüístics, amb excepcions importants, però, com les preocupacions de Jakobson pel fet comunicatiu, el desenvolupament de la teoria de l'enunciació per part de Benveniste, els treballs de Bakhtin sobre el discurs i, encara que una mica per fora de les escoles estructuralistes, la teoria de l'anglès Firth, molt influït pel seu col·lega antropòleg Malinowski. Als Estats Units hi ha un aspecte que serà determinant en la diferent orientació que prenen els estudis lingüístics d'aquest període: ens referim al fet que els lingüistes s'enfronten a l'estudi de llengües ameríndies sense tradició escrita ni estudis gramaticals. Els lingüistes, alhora antropòlegs (els peoners seran Boas i Sapir, seguits de Whorf), han d'aprendre les llengües que volen estudiar i, al llarg d'aquest procés, descobreixen l'estreta relació que existeix entre la llengua i la cultura d'una comunitat, i també la importància dels processos de comunicació en la construcció sòcio-cultural dels pobles. Fins i tot Bloomfield, el més gramàtic dels lingüistes americans, reconeixeria que la diversitat lingüística és fruit de la comunicació humana.

Durant els anys trenta i quaranta del segle actual i, dins el marc de la filosofia, Austin i Wittgenstein produeixen els seus treballs fonamentals. La novetat dels seus plantejaments serà d'una importància decisiva per als estudis posteriors. La pragmàtica es

constituirà com una perspectiva des de la qual l'ús del llenguatge és considerat com un aspecte més de l'acció humana: **parlar** és **fer**, i el parlar, com qualsevol altra activitat, està convencionalment regulat. La teoria dels actes de parla (Austin, Searle) i la dels jocs de llenguatge (Wittgenstein) influiran profundament sobre els estudiosos del discurs oral.

Al llarg de la segona meitat del segle XX, al costat del desenvolupament de la gramàtica generativa i transformacional –i, en alguns casos, com a reacció contra la seva perspectiva– diferents disciplines s'han anat interessant per la descripció i l'anàlisi de la interacció comunicativa. Els plantejaments teòrics i metodològics varien d'una aproximació a una altra, però totes elles conflueixen pel fet d'interessar-se per l'ús lingüístic situat, contextualitzat.

L'Antropologia

A mitjan dels anys seixanta, Gumperz i Hymes formulen les bases de **l'etnografia de la comunicació** (o etnografia de la parla), continuant la tradició dels antropòlegs lingüistes abans esmentats (Boas, Sapir, Malinowski). L'objectiu últim és el d'arribar a comprendre el món cultural d'un grup –entès com a **comunitat de parla**– per mitjà del seu comportament comunicatiu. Per tal d'assolir aquest objectiu es plantegen la tasca de descriure i analitzar la **competència comunicativa**: allò que un parlant ha de saber per comportar-se de manera eficaç en contextos sòcio-culturalment significants. La llengua és concebuda com una part integrant de la realitat sòcio-cultural dels pobles i, alhora, l'ús lingüístic es considera un símptoma d'aquesta realitat. La competència comunicativa implica conèixer no només el codi lingüístic sinó també què dir i a qui, quan i com dir-ho i quan callar.

El mètode que proposen els etnògrafs de la comunicació és **l'observació participant**, el mètode típic de l'etnografia, que demana conviure amb la gent que es vol estudiar i, mitjançant l'observació sistemàtica i casual (que inclou les converses informals, les entrevistes, les històries de vida, enregistraments, notes, diaris de camp, algun qüestionari, lectures, participació en esdeveniments festius i quotidians, etc.), anar descobrint quins patrons comunicatius fan servir els membres d'una comunitat en els diferents **fets de parla** (*speech events*) per acomplir les tasques que componen la seva vida sòcio-cultural i que ens poden ajudar a entendre com la gent posa en joc els seus valors i les seves creences per tal de (re)crear, mantenir o canviar la realitat cultural pròpia.

La Filosofia

Dintre de la filosofia anglosaxona, el corrent conegut com la **pragmàtica** tractarà de respondre preguntes del tipus: *Què vols dir amb "X"? Com hem de dir "X" per fer*

el que volem? Què fem en dir "X"? Quins principis, màximes o regles de joc regulen la nostra activitat lingüística?

La pragmàtica considera que la llengua és el seu ús, i aquest ús és sempre contextualitzat. Així, doncs, l'objecte de la pragmàtica serà l'estudi de l'ús lingüístic en el seu context de producció. Per **context** s'entén no només l'escenari físic i situacional en què es realitza un enunciat (o producte lingüístic) sinó també el bagatge de coneixements que s'assumeix com a compartit entre els interlocutors. En produir un enunciat, el parlant **intenta fer** alguna cosa (de fet, **fa** alguna cosa), el receptor **interpreta** aquesta intenció i, a partir d'aquesta interpretació, contrueix la seva resposta, ja sigui lingüística o no lingüística.

Per a Wittgenstein, el llenguatge s'ordena d'acord amb les regles d'ús públic, i el significat dels mots es troba en el seu ús. Per tant, és la cultura –les *formes de vida*, concepte paral·lel al de *jocs de llenguatge*– la que confereix significat als enunciats. A la proposició 23, diu així: "L'expressió *joc de llenguatge* ha de subratllar aquí que parlar és una part d'una activitat o d'una forma de vida". Per a aquest autor, el llenguatge no és un simple instrument per expressar el que pensem, sinó una forma d'activitat regulada i pública. En adquirir una llengua el que anem adquirint són conjunts de regles de joc per **actuar** lingüísticament.

La teoria dels **actes de parla** (Austin, Searle) proposa una explicació de l'ús lingüístic basada en l'observació que quan produïm un enunciat realitzem, simultàniament, tres actes: l'acte **locutiu** (l'expressió d'una oració amb un sentit i un referent determinats, el significat literal), l'acte **il·locutiu** (la producció d'una enunciació, una promesa, una ordre, etc, en virtut d'una força convencional que s'associa a l'expressió, la força il·locutiva) i l'acte **perlocutiu** (l'efecte que es produeix en els receptors). El centre d'atenció és la força il·locutiva, ja que un mateix acte locutiu pot, segons el context, tenir forces il·locutives diferents: així, una pregunta pot ser una demanda d'informació, una ordre, un prec, etc.

Grice planteja que l'intercanvi conversacional és semblant a qualsevol transacció contractual en què els participants tenen un objectiu comú, les seves actuacions són mútuament interdependents i existeix un acord tàcit perquè la transacció continuï fins que totes dues parts decideixin acabar-la de comú acord. Aquesta concepció el portarà a formular el **principi de cooperació** com a regulador de tot acte comunicatiu, completat amb quatre **màximes** (quantitat, qualitat, relació i manera). Grice observa que, si bé aquestes màximes són convencions que regulen els intercanvis comunicatius, moltes vegades es violen o s'hi produeixen desajustaments. En aquests casos, els participants realitzen un procés d'**implicatura** *(implicature*, en la terminologia de Grice) perquè parteixen del fet que el principi de cooperació, de "col·laboració" en la bona marxa de la conversa, es manté intacte. Així, doncs, s'ha de distingir entre el que es *diu* i el que *s'implicata*, i el sentit d'una interacció és producte de la cooperació entre els participants que, o bé segueixen les màximes o realitzen implicatures per anar-lo construint.

La Sociologia

Dins la sociologia s'han desenvolupat tres corrents que interessen especialment l'anàlisi de la conversa: la sociolingüística, l'etnometodologia i l'interaccionisme simbòlic.

La **sociolingüística** s'interessa per l'ús lingüístic. Això demana prendre en consideració, de manera molt especial, els agents d'aquest ús –els parlants–, que són considerats com a membres d'una **comunitat de parla**. Una de les característiques essencials de la comunitat de parla és la seva **diversitat lingüística**, de forma que es parteix de la idea que els seus membres poden parlar/entendre més d'una varietat i/o llengua. El conjunt de tots els recursos lingüístics dels parlants constitueix el seu **repertori verbal**. La sociolingüística es planteja l'estudi de les varietats usades en una comunitat tenint en compte la densitat de les xarxes comunicatives, i les actituds dels parlants i el valor simbòlic que s'associa a l'ús de cada varietat i/o llengua.

De gran relleu per a l'anàlisi de la conversa és el corrent conegut amb el nom de **sociolingüística interaccional** (Gumperz). Recollint la tradició de l'etnografia de la comunicació i incorporant en els seus plantejaments les aportacions d'altres enfocaments a l'estudi situat de la parla, els sociolingüistes interactius proposen l'anàlisi de la **inferència conversacional** com a mètode per arribar a una comprensió profunda del que succeeix en els intercanvis comunicatius. La inferència és un procés "mitjançant el qual els participants en una conversa arriben a interpretar d'una manera situada, contextualitzada, les intencions comunicatives dels altres participants i, a partir d'aquí elaboren les seves respostes" (Gumperz 1978). Els tipus d'interaccions que interessen aquests investigadors són aquelles sòcio-culturalment rellevants i, molt especialment, aquelles en què existeix una relació jeràrquica entre els participants (metge-pacient, professor-estudiant, etc.), deguda a factors socials o culturals (en les converses interètniques, per exemple).

L'**etnometodologia** (Sacks, Shegloff i Jefferson 1974) s'ocupa de l'anàlisi de la conversa espontània entesa com una activitat social més. Recolza en la idea que les activitats quotidianes que realitzen les persones són mètodes que serveixen per donar sentit a les diverses situacions en què es troben, i el llenguatge es concep com un instrument privilegiat precisament per donar sentit a una situació. Els etnometodòlegs creuen que la realitat no es descobreix, sinó que s'interpreta, és a dir, es construeix, es negocia i es manté a través de les interaccions en les quals participem. El focus d'atenció dels etnometodòlegs és el **torn de parla** (o **paraula**), concebut com a principi organitzador de la conversa. Estudiant la manera com s'articulen els torns de parla es poden analitzar els procediments que s'utilitzen per "manejar" o "gestionar" la conversa, per iniciar, substituir o mantenir un tema, per canviar el to de la interacció, per reformular la constel·lació dels participants, etc.

L'**interaccionisme simbòlic** (GOFFMAN 1971, 1975, 1981), per últim, considera que les interaccions són semblants als rituals i, per tant, estan altament estructurades. Els participants, en començar una interacció, estableixen un **compromís conversacional** que hauran de mantenir al llarg de tot l'intercanvi i que trencaran al final de manera pactada. Cada participant es presenta a la interacció amb una **imatge** determinada i durant el transcurs de l'activitat anirà **negociant** amb la resta dels participants el manteniment o el canvi de la imatge i també l'orientació de la interacció mateixa (el tema, el to, etc.). Per entendre com funciona aquest procés de negociació és fonamental el concepte de **posició** (*footing*). Les diverses posicions que adopten els participants en un intercanvi comunicatiu es manifesten per mitjà de senyals lingüístics i no lingüístics, i cada canvi de posició és un índex que serveix per descobrir com la interacció s'organitza en diverses seqüències que provenen de l'aplicació d'uns **marcs** (*frames*) determinats. Els marcs són patrons o tipus d'actuacions interactives, de caràcter social i cognitiu, i que fonamenten la concepció de la interacció com un ritual.

D'altres perspectives que han aportat elements d'interès a l'estudi de la conversa són la lingüística textual (van Dijk), l'anàlisi del discurs (BROWN i YULE 1983, SINCLAIR i COULTHARD 1975, STUBBS 1983), la semiòtica (LOZANO et al. 1986) i la ciència cognitiva (SHANK i ABELSON 1977). Tant aquestes disciplines com les esmentades anteriorment coincideixen, per una banda, a plantejar una actitud crítica davant els estudis gramaticals que prenen com a unitat d'anàlisi l'oració i, per una altra, a proposar models heurístics d'anàlisi que permetin l'estudi de l'ús contextualitzat del llenguatge com a única via per entendre el fet lingüístic en tota la seva complexitat.

3. CONVERSA I CONVERSES

Analitzar la parla contextualitzada significa plantejar-se el problema de les tipologies textuals. Si bé és evident que els humans creem textos –i textos diferents segons els contextos– no resulta gens senzill determinar quins són exactament els punts de distinció. La reflexió és perfectament aplicable a la conversa o, si es prefereix, a les diverses classes de conversa que es poden distingir.

En últim terme, la delimitació precisa del que s'ha d'entendre com a conversa depèn de la decisió de l'investigador i de la perspectiva i els objectius de cada anàlisi concreta. Les definicions dels diccionaris corrents no ens aporten gaire cosa més que una lleugera tecnificació de la noció de conversa que pot tenir un parlant qualsevol. Així, per exemple, el DCVB defineix *conversar* com "tenir intercanvi de paraules", i el DLC com "Entretenir-se enraonant dues persones o més". En aquesta última obra el terme *enraonar* és definit al seu torn com "parlar alternativament dues o més persones entre si", cosa que ens retorna a un sentit molt proper al descrit pel DCVB.

D'acord amb les definicions apuntades i també amb la noció ordinària del concepte, el tret essencial de la conversa més visible és que demana més d'un responsable de l'acte. El segon tret essencial –també prou obvi - és que el producte verbal oral produït per més d'una persona s'estructura justament en funció dels actors; més concretament, de les seves intervencions o, amb el terme usual, dels **torns de parla** (o **paraula**). Fora de situacions esporàdiques pròpies de discussions agressives o de debats polítics pre-electorals, dues o més persones no acostumen a parlar al mateix temps, sinó alternadament. Tampoc no solen callar alhora, i generalment diuen coses que prenen sentit en relació al que s'ha dit i/o al que es dirà després. Aquest és el concepte en perífrasi d'**interacció verbal regulada per torns**. En efecte, la regla fonamental de les activitats conversacionals sembla exigir que sempre hi hagi alguna persona parlant però que mai no n'hi hagi més d'una parlant alhora. La conversa es pot definir, per conseqüent, des d'un punt de vista més tècnic, com una *activitat verbal oral de caire interactiu organitzada (o estructurada) en torns de parla.*

L'aprofundiment de cada una de les característiques esmentades serveix per separar el gènere conversacional de la resta de textos i discursos possibles i, alhora, per poder plantejar les diferències dins totes les modalitats agrupables sota la denominació de conversa. L'activitat conversacional ha de ser forçosament *oral*, malgrat que certs gèneres literaris –i fins i tot les comunicacions epistolars, concebibles com a interaccions ajornades– poden reflectir-la o imitar-la en major o menor grau. La conversa esdevé així un sol discurs, però un sol discurs a diferents veus: cada un dels responsables de l'acte participa en la creació –en el bastiment– de l'edifici conversacional, hi col·labora aportant uns productes verbals que esdevenen discursivament coherents no per ells mateixos sinó en conjunció amb els corresponents dels altres actors. La prova concloent d'aquest fet es troba en el resultat –ben incoherent– que s'obté quan s'analitzen com a conjunt les successives aportacions d'una persona a l'activitat amb independència de les restants.

Naturalment no qualsevol activitat verbal oral constitueix una conversació. Una conferència, un sermó, l'explicació d'un conte, l'enregistrament individual de memòries o de notes, o el missatge que es deixa amb un cert grau de patiment en un contestador telefònic automàtic s'han d'entendre pròpiament com a tipus específics de *monòlegs orals*. Malgrat que siguin susceptibles de ser considerats també interactius –almenys en un sentit ampli del terme– per tal com són elaborats tenint en compte un(s) possible(s) receptor(s), no presenten una estructura de torns de parla com la de la conversa. Si a més es deixen encara de banda les activitats interactives clarament metalingüístiques, com a paradigma de les quals es podria citar jugar a telèfons o participar activament amb exemples en una classe d'idioma, el que restarà serà l'espai comunicatiu ocupat per la conversa: la *interpersonalitat oral* organitzada en *torns*.

Tanmateix, una conversa de cafè o entre amics difereix notablement d'un debat radiofònic o televisiu, posem per cas, o d'una entrevista periodística o de feina. Amb

la definició precedent aquests esdeveniments comunicatius queden sota el mateix rètol, però és prou clar que es tracta de casos amb *pautes* o *normes* de control diverses. En una trobada inesperada al carrer no és gens fàcil decidir qui serà el primer a l'hora de saludar, de preguntar per la família o la feina, d'insinuar que cal anar acabant l'intercanvi o d'acomiadar-se. Fins i tot és irrellevant, almenys la gran majoria de les vegades. En canvi, en el context d'una entrevista l'interrogat sap perfectament que no pot prendre el primer torn de parla, mentre que l'entrevistador no pot oblidar que ha de trencar el foc. Enfront de tota una llarga sèrie d'exemples on no costa gaire de descobrir normes d'aquesta mena que regulen –en el grau que sigui– l'ordre, la direcció, el tipus i la quantitat i durada de les intervencions (interaccions metge - pacient, comprador - venedor, periodista - entrevistat, policia - detingut, professor - alumne, etc.), es presenten casos molt menys prefixats, menys determinats a priori. La imprevisibilitat, o almenys un nivell molt superior d'imprevisibilitat en contrast amb els exemples anteriors, és consubstancial a la conversa **espontània**, certs cops anomenada també conversa **natural.**

En les xerrades familiars o amicals no apareixen –sortosament– moderadors que reparteixin els torns de parla, que escapcin amb decisió una intervenció o obliguin l'emissor a acabar-la en trenta segons, que facin preguntes –preparades amb antelació– quan el debat s'esmorteeix, etc. Hi ha moltes activitats que poden ser qualificades sens dubte de converses, amb trets anàlegs que justifiquen estudis de conjunt, però en cada anàlisi en particular és imprescindible tenir en compte el grau d'espontaneïtat de l'acte concret que es pren com a dada per evitar generalitzacions precipitades o incorrectes.

D'altres intents per classificar les activitats conversacionals s'han de dur a terme en funció, sobretot, dels participants en la interacció, amb independència dels possibles *rols* o papers prefixats. La conversa de dues persones als seients posteriors d'un taxi és distinta, donada la presència del conductor, d'una conversa de caire privat, no pública, sense "escoltes". Les diferències de sexe, edat i estatus "marquen" una conversa d'una forma també claríssima, i el mateix es pot dir de la finalitat de l'acte: del *xerrar per xerrar* a la preparació d'un viatge, posem per cas. Les distincions entre les variants de les converses s'aparellen en aquests casos amb les distincions de les modalitats lingüístiques utilitzades (registres formals/informals, col·loquials/tècnics, descriptius/persuasius, etc.).

Per últim, malgrat que tot el que s'ha apuntat fins ara parteix de la consideració de la conversa com una activitat exclusivament verbal, una conversació telefònica presenta clares diferències respecte d'una que té lloc cara a cara, i la confrontació dels textos que pertanyen respectivament a aquests contextos ho manifesta d'una manera prou significativa. L'anàlisi de la conversa "a vista" no pot deixar de tenir en compte que la verbalitat s'associa a una extensa gamma de mecanismes no verbals que ofereixen múltiples informacions als participants. L'implícit és no solament permissible sinó gairebé obligat en moltes situacions de la parla ordinària ("normal"), però absolutament

impertinent en les comunicacions telefòniques: *Aquest objecte que acabo d' agafar de la tauleta, que tinc entre les mans i que us estic ensenyant a tots els qui sou presents, ¿és un cendrer?* no resulta un enunciat gaire apropiat –ni com a ironia– en una trobada d'amics en una sala d'estar. Dir *Has vist això?* no és, pels motius inversos, una expressió d'ús gaire freqüent parlant per telèfon.

La classificació de les activitats conversacionals haurà de tenir en compte, conseqüentment, tot el que se suma a aquesta verbalitat –sovint analitzada des de la lingüística com a fenomen independent, autònom– i per tant el **context situacional** de l'activitat. Classificar converses esdevé en última instància classificar tipus d'accions humanes, és a dir, tipus de conductes. Potser serà útil recordar en aquesta línia que les dues primeres accepcions recollides pel DCVB del terme *conversació* reflecteixen un ús del català antic ben significatiu:

1. ant. Manera de viure i de comportar-se; cast. *comportamiento, conducta.* [...]
2. ant. Tracte, relacions amb altri; cast. *trato, relaciones.* [...]

Almenys aquesta vegada, doncs, l'etimologia no s'ha de descartar en absolut per arribar a comprendre la transcendència d'una activitat tan humana i tan complexa. *Xerrar per xerrar* no deixa de ser –i no és poc!– *comportar-se per comportar-se.*

4. CONTEXT SITUACIONAL

Si abans s'ha dit que la delimitació precisa de la conversa depèn dels objectius de l'anàlisi, ara cal precisar que parlar de context situacional en anàlisi de la conversa vol dir partir d'una determinada base teòrica i prendre una opció metodològica. En efecte, dins el que podríem anomenar de manera general estudis pragmàtics del llenguatge existeixen corrents que postulen que tota significació es vehicula a través de la llengua i que, per tant, les intencions dels parlants i els aspectes situacionals rellevants per a la comunicació sempre deixaran marques en el producte lingüístic. Com diu Charaudeau (1989), aquesta actitud suposa confondre el que és la llengua i el que és el discurs perquè, si bé certament la llengua pot enregistrar tot el que és de l'ordre de la significació, això no comporta que tots els sentits possibles puguin ser expressats mitjançant marques lingüístiques. Si fos així, podríem interpretar un mateix enunciat sempre de la mateixa forma, al marge de les condicions de producció. Al costat oposat d'aquesta tendència, hi trobem els enfocaments que, des de la perspectiva de la sociologia, tracten d'interpretar els fenòmens lingüístics exclusivament a partir de la (re)creació de l'ordre social que fan els parlants, sense tenir en compte la dinàmica de la interacció.

En un punt intermedi dels dos anteriors se situa l'etnografia de la comunicació, que tracta d'explicar els lligams entre la dimensió social i la dimensió lingüística dels intercanvis verbals. Gumperz (1972) assenyala que en les situacions de comunicació els parlants poden triar les formes lingüístiques entre el seu repertori verbal i que aquesta tria es fa, entre d'altres factors, en funció de la situació. En aquesta línia Hymes, ja el 1962, havia proposat un model per a l'estudi de la comunicació que va anar reformulant fins a 1972. Aquest model, que anomenà **SPEAKING** (perquè cada lletra de la paraula correspon a un dels components de qualsevol acte de comunicació), integra tant els aspectes lingüístics com els aspectes psicosocials.

D'aquest model, llargament reinterpretat i refet per altres autors, cal retenir-ne, en l'anàlisi conversacional, aquells elements que configuren el guió de la conversa, per veure després quines són les unitats lingüístiques que ens permeten d'interpretar el seu desenvolupament i el seu significat.

En primer lloc, les **coordenades espàcio-temporals**, és a dir, l'espai físic i temporal i l'atmosfera psicològica; en segon lloc, els **participants** amb les seves característiques psicosocials i culturals (sexe, edat, estatus social, rols o papers, relacions que mantenen entre ells, codis que manipulen), les seves **expectatives** i les seves **intencions**; en tercer lloc, el **grau de formalitat** de l'intercanvi i, finalment, el **tema** de què es parla. És important de destacar que l'últim component està estretament lligat al tipus d'**activitat** comunicativa que es duu a terme. En tota conversa, sempre existeixen dos elements sobreposats: el que diuen els parlants (el contingut referencial) i el que fan els parlants (els actes que s'acompleixen a través de la força il·locutiva i de la dinàmica de la interacció). Per aquesta raó en molts casos, com per exemple en les converses d'ascensor, en els intercanvis rituals o en les disputes entre automobilistes, el tema resulta irrellevant. Les converses estaran, doncs, més o menys centrades en el tema o en l'activitat.

És evident, per últim, que tots aquests components de la conversa estableixen entre ells unes relacions dinàmiques que imposen uns drets i uns deures als participants. Els uns i els altres s'aniran teixint en el joc de la negociació, tal com s'exposa tot seguit.

5. DESENVOLUPAMENT DE LA CONVERSA

El primer que han de fer els interlocutors per poder *conversar* és posar-se d'acord per començar a parlar, o sigui, acceptar el **compromís conversacional** *(conversational involvement)*. En segon lloc, han de decidir el **tema** o temes de què tractaran, el **rol** o **paper** amb què es presentaran davant els altres i el **to** o **clau** (formal, informal, íntim, distant...) de la conversa. A més, cada participant ha de trobar la manera de transmetre —o amagar— a la resta d'interlocutors, més o menys obertament, les seves intencions. Al llarg de la interacció, els parlants han d'anar decidint si canvien o mantenen el tema,

la clau, les intencions i, si els canvien, quan, de quina forma i en quina direcció. Finalment, els interlocutors caldrà que decideixin quan i com acaben la conversa. D'altra banda, en el cas que sorgeixi un malentès, els participants en l'intercanvi hauran de buscar mecanismes per resoldre'l, per "reparar" la falla perquè pugui continuar la interacció de manera satisfactòria.

Què han de fer els interlocutors per dur a terme tot això? Com en qualsevol altra activitat compartida, hauran de **cooperar** i, per tal d'arribar a un acord respecte a quins seran els termes de la cooperació, hauran de **negociar**. Mitjançant la cooperació i la negociació es va construint el sentit a la conversa. De vegades –poques–, els participants manifesten d'una forma explícita cada moment del procés, amb expressions del tipus *Vull parlar amb tu; Parlem seriosament; Vull fer-te una pregunta; Bé, canviem de tema; Doncs si ja hem acabat, t'explico un acudit*, etc.

El més usual, però, és que no s'arribi a aquest grau d'explicitat i, tanmateix, els conversadors canvien de tema, de to, etc., tot plegat d'una forma coordinada. Com és possible? De fet, una conversa és com un joc d'interpretació d'intencions. Les persones que participen en un intercanvi comunicatiu confien en la compartició de tot un seguit de coneixements lingüístics (almenys una part del repertori verbal) i sòcio-culturals (alguns valors, creences, opinions) que faran viable que la interacció evolucioni sense necessitat de plantejar de manera literal tot el que cal entendre a cada passa. D'una banda, els interlocutors confien que els altres faran **pressuposicions** recorrent a aquest món compartit (per exemple si es comença a parlar dels faraons, és d'esperar que els interlocutors se situïn automàticament a l'època de l'Antic Egipte). D'altra banda, al llarg de la conversa, si algú viola alguna de les màximes conversacionals, els altres suposaran que han de buscar un sentit que no s'ha fet explícit, que han de fer una **implicatura**, perquè confien que es continua mantenint el principi de cooperació. Per exemple, si *A* pregunta *Com li van al teu fill els estudis?* i *B* contesta *Almenys ja no se salta les classes...*, *A* sabrà, amb certa seguretat, que els estudis del fill de *B* no van massa bé, però sí, segurament, una mica millor que abans, tot i que del significat literal de la resposta de *B* no es pot deduir lògicament aquest sentit.

El que tot això significa és que qui participa en un intercanvi comunicatiu està fent processos d'inferència i usa contínuament, de manera conscient o inconscient, **convencions contextualitzadores**. Aquestes són un conjunt de **pistes** lingüístiques i no lingüístiques que serveixen per manifestar que els conversadors estan d'acord a mantenir la conversa en uns determinats termes –o canviar-los–. Les pistes poden ser la tria de la llengua i/o de la varietat, la selecció sintàctica i/o lèxica, els marcadors discursius (del tipus *Bé...*, *Home...*, etc.) i també l'entonació, el ritme, el to de la veu, les pauses, els gestos, els sorolls d'assentiment o d'estranyesa, etc. Per exemple, si mentre *A* està parlant *B* arronsa les celles, *A* haurà d'inferir, a partir d'aquest gest, que *B* no l'està seguint o que posa en dubte el que està dient i, si vol continuar de manera eficaç, caldrà que reformuli la seva contribució a la conversa.

Els processos d'interpretació i producció basats en la inferència tenen lloc en qualsevol interacció i resulten bàsics perquè la cooperació es mantingui. Els interlocutors van fent interpretacions al llarg de la conversa, les quals funcionen com a hipòtesis que es van comprovant; si no s'adeqüen al procés interactiu, els parlants hauran de reformular-les i establir-ne de noves fins que pensin que allò que han interpretat s'adiu amb el que està passant en la conversa. Naturalment, si aquestes interpretacions no són les adequades des del punt de vista d'algun dels interlocutors, es produirà el malentès, que no és res més que l'aplicació d'una interpretació errònia en un moment determinat de la conversa. Això es pot donar per haver pressuposat que es comparteixen aspectes lingüístics i/o sòcio-culturals que, en realitat, no són pas compartits per tots els que participen en la interacció. Si algú adverteix el malentès, aleshores es posen en funcionament tot un conjunt d'estratègies de **reparació** (reformulacions, preguntes, excuses, disculpes...) que, amb sort, solucionaran el conflicte i permetran que la comunicació avanci de forma positiva.

6. ESTRUCTURA DE LA CONVERSA

En el ja clàssic article de Sacks, Schegloff i Jefferson (1974), els autors descriuen la conversa desvelant-ne les regles d'organització general al marge de qualsevol situació específica, és a dir, des d'un punt de vista transsituacional. El seu model consta de dos components: **la construcció dels torns de parla** i **l'assignació dels torns de parla.**

Les converses s'organitzen en unitats interaccionals que són els torns de parla i que poden estar constituïdes per elements lingüístics (enunciats de tota mena) o elements paralingüístics (gestos, riures, sorolls, etc.). Per marcar l'inici i l'acabament d'un torn, existeix el que Sacks et al. anomenen **llocs transicionals** (silenci, final d'una entonació interrogativa, canvi de posició del cos, etc.). El reconeixement dels llocs transicionals forma part de la competència dels parlants i suposa una estreta sincronització entre les activitats de parlar i escoltar.

L'assignació de torns consisteix en un conjunt de tècniques que permet la seva articulació per formar una conversa. Aquesta assignació pot produir-se de dues maneres: el parlant és seleccionat per qui té la paraula en un moment donat o bé s'autoselecciona. Ambdues tècniques comporten una sèrie de regles que permeten de construir els torns, d'assignar el torn següent i de reduir els silencis i els encavalcaments, que són percebuts pels parlants com a pertorbacions en el desenvolupament de les converses.

Molts autors, però, han considerat aquest model excessivament mecànic i n'han assenyalat les limitacions en mostrar que, en una conversa, sovint els interlocutors s'interrompen, canvien de tema, no s'escolten, etc. La presa en compte de la situació pot

explicar tots aquests fenòmens que no tenen cabuda en el model de Sacks et al. De fet, Goffman (1971) ja havia proposat un doble nivell d'anàlisi: el nivell **sistèmic** d'organització de la conversa i el nivell dels **ritus de la interacció**, que reflecteixen les relacions socials.

El primer nivell de Goffman fa referència a la gestió dels torns, als mecanismes per mantenir l'atenció de l'interlocutor i per assegurar una bona transmissió del missatge. Quan els parlants no comparteixen el mateix repertori verbal (metges - pacients, adults - nens, nadius - al·lòglotes, mestres -alumnes, per exemple), la conversa es caracteritza per allò que alguns especialistes denominen **bricolatge interactiu**, o sigui, per una sèrie d'estratègies (de producció i de comprensió) dirigides a fer intel·ligible el discurs de l'interlocutor, a ajudar-lo a precisar les seves intencions, a facilitar, en definitiva, la mútua comprensió (Alber & Py 1986). Estratègies com la simplificació i la reformulació afecten l'estructura de la conversa perquè forcen els participants a afegir informació en les seves intervencions i, a vegades, obren nous torns.

Els ritus de la interacció comporten sobretot, per la seva banda, la construcció d'un espai propici a la comunicació, en concret, la *no-invasió del terreny d'altri* (de la seva intimitat) i la *conservació de la pròpia imatge* (de la personalitat que es vol mostrar als altres). Com els jugadors d'escacs, per guanyar aquest espai els parlants realitzen **moviments** que es tradueixen en activitats verbals i no verbals, tal com es pot observar en l'exemple següent (adaptat de Goffman 1971):

(1)	1	A:	Que em podria dir quina hora és, per favor?
	2	B:	Sí, són les cinc.
	3	A:	Gràcies.
	4	B:	[Gest] No es mereixen.

El primer torn presenta dos moviments: un de demanda i l'altre de precaució. Aquest darrer serveix per rebaixar el grau d'agressió, d'invasió del terreny de l'altra persona que implica una pregunta. El segon torn inclou un moviment d'acceptació de la demanda i un altre de resposta. El tercer torn té un sol moviment d'agraïment i el quart, per últim, dos moviments: l'un d'apreciació (el gest) i l'altre de minimització del servei prestat.

Aquests ritus que s'observen en les interaccions de la vida quotidiana permeten d'explicar com les normes socials actuen en l'organització de la conversa. En moltes ocasions, l'estatus social dels participants, posem per cas, determina l'assignació dels torns de parla. Qui gaudeix de molt poder social pot permetre's "el luxe" de callar, de deixar que les altres persones mostrin la seva dependència social a través de les paraules. D'altres vegades, al contrari, qui té més poder *ocuparà* un espai conversacional molt superior—quant al temps de durada de les intervencions— que la resta de parlants.

Aquest doble nivell d'anàlisi caracteritza les diverses perspectives d'anàlisi de la conversa, segons que es posi l'èmfasi en l'un o en l'altre. L'anàlisi **interna** pretén descriure l'organització estructural, la gramàtica i les regles de coherència de la

conversa. L'anàlisi **externa**, per contra, se centra més aviat en les relacions interpersonals, en els aspectes psicosocials que es poden observar a partir de certs indicis de la situació i del discurs elaborat. A Europa, seguint la tradició dels estudis estructurals sobre la llengua i recollint les aportacions de la pragmàtica, s'ha desenvolupat a bastament la primera tendència. Així, per esmentar dos casos prou representatius, tant els lingüistes de la Universitat de Birmingham (vegeu sobretot SINCLAIR & COULTHARD 1975, COULTHARD 1985) com els de la Universitat de Ginebra (vegeu ROULET et al. 1985) proposen un model d'anàlisi a partir de la teoria dels rangs que, en gramàtica, explica la relació jeràrquica entre els elements d'un enunciat. Segons aquest model una interacció conversacional es compondria de les següents unitats:

(A) La **conversa** o unitat superior, que inclou una seqüència d'obertura, un cos transaccional (constituït per un o diversos intercanvis) i una cloenda.

(B) Els **intercanvis** o unitats dialogals mínimes.

(C) La **intervenció** o contribució de cada parlant a l'intercanvi.

(D) Els **actes de parla** i els **actes interactius**, les unitats en què es pot descompondre cada intervenció.

Goffman (1973) estudia especialment dos tipus d'intercanvis. D'una banda, els intercanvis **confirmatius**, que s'anomenen així perquè "confirmen" l'establiment de relacions entre els interlocutors; consten, en general, de dos constituents (una intervenció iniciativa i l'altra de reactiva) i compleixen les funcions d'obertura i de cloenda de les converses. D'altra banda, els intercanvis **transaccionals**, que Goffman denomina **reparadors** perquè, com s'ha vist en l'exemple (1), pretenen neutralitzar l'amenaça potencial a la pròpia imatge (en el cas que l'interlocutor ignorés la pregunta o contestés de forma agressiva) i al terreny del receptor (del qual s'ha interromput l'activitat). Aquests intercanvis inclouen, en principi, tres constituents: una intervenció iniciativa, una segona intervenció reactiva i iniciativa alhora i, en tercer i últim lloc, una intervenció reactiva. L'estructura ternària és la condició perquè l'intercanvi es clogui: la iniciativa de l'emissor ha de ser aprovada pel receptor i la reacció d'aquest últim, al seu torn,cal que sigui aprovada pel primer. El compliment d'aquest requisit és el que Roulet et al. (1985) anomenen **compleció interaccional**. Amb molta freqüència, però, els interlocutors no arriben a l'acord i cal continuar la negociació, procediment que portarà a la construcció d'un intercanvi complex. Per aquest motiu, sovint, en un mateix intercanvi —i també a vegades en una mateixa intervenció— es formulen i fins i tot es sobreposen diferents actes de parla, uns de **principals**, amb una clara funció performativa, i uns altres de **subordinats**, que tenen la funció de justificar, argumentar o refermar

els actes principals i que responen als ritus de la interacció a què ja s'ha al·ludit. Aquests actes subordinats o secundaris poden ordenar-se linealment, com en l'exemple (2), o bé obrir nous intercanvis, com en el (3):

(2)	1	A:	I tu, no em podries fer una recepta de Valium?
	2		Potser en prenc dues o tres l'any, i no per
	3		dormir, però se m'han acabat i el farmacèutic no
	4		m'ho vol vendre i mira que em coneix...
	5	B:	Sí, dona, sí.

(3)	1	A:	Voldria demanar-te una cosa que no sé si la
	2		necessites...
	3	B:	Digues.
	4	A:	És que vaig a un casament...
	5	B:	Ah sí? Qui es casa?
	6	A:	El fill de l'amo.
	7	B:	Quin pal això d'un casament!
	8	A:	Sí, i a sobre hi haig d'anar ben vestida, per això
	9		que *si em deixessis la jaqueta aquella negra*
	10		*brillant*, és dissabte...
	11	B:	*I tant!* Jo no vaig enlloc.

En l'exemple (2), la justificació de la petició de la persona que enceta la conversa compleix la doble finalitat de salvar la pròpia imatge (amenaçada en demanar un producte amb connotacions de droga) i de rebaixar el grau d'invasió del terreny del metge (en sol·licitar-li un producte que ell no ha receptat).

En l'exemple (3), la parlant *A* comença per explicitar la funció il·locutiva de la seva intervenció amb un acte *preliminar* que permetria a *B* de sortir airosa en el cas que aquesta no volgués accedir a la seva demanda. La resposta seca de *B* obliga *A* a justificar-se. La següent intervenció de *B* indica que ha entès el caràcter de la petició i introdueix un comentari marcador d'aquest espai adequat per a la demanda. La interlocutora *A* afegeix una informació que, alhora, representa una lloança per a l'objecte que posseeix *B*, precisa la seva demanda i dóna una nova informació. *B* accedeix a la petició i minimitza el servei que presta.

El desacord i el malentès entre els parlants pot tenir lloc en qualsevol fase de la interacció i pot produir-se tant per la transgressió de les regles d'organització interna de la conversa com per la violació dels ritus de la interacció. La reparació d'aquestes friccions entre parlants presenta a vegades un caràcter prospectiu, de prevenció del desacord (com a l'exemple (2)), mentre que d'altres vegades és retrospectiu.

Es pot dir, per conseqüent, que en una conversa existeixen dos tipus fonamentals de relacions entre els seus constituents: d'una banda, les funcions il·locutives iniciativa i reactiva (vegeu al fragment (3) els enunciats subratllats, per exemple), que lliguen les intervencions constitutives de l'intercanvi, i d'altra banda les funcions subordinades, que modulen la intervenció (vegeu a (3) la resta de la conversa). Aquestes funcions poden marcar-se amb formes lingüístiques (connectors pragmàtics), extralingüístiques o bé dependre del context.

De totes maneres, l'estructura dels intercanvis és molt més complexa del que s'ha mostrat fins ara. La conversa ordinària comporta sovint intercanvis secundaris encastats en un de principal:

(4)	1	A:	Així, avui no sopes a casa eh?
	2	B:	També pots venir si vols...
	3	A:	No he estat convidat.
	4	B:	Home!
	5	A:	M'estimo més quedar-me aquí amb [...]
	6	B:	Si voleu us deixo el sopar fet...

Aquesta conversa podria analitzar-se en tres intercanvis que formen **parells adjacents**, és a dir, unitats constituïdes per les intervencions de dos parlants en els seus respectius torns de parla. Els lligams entre les intervencions, però, es poden formular tenint en compte tant els torns successius (1-2, 3-4 i 5-6) com les relacions que estableixen els enunciats no sempre consecutius (1-6, 2-5 i 3-4).

Des de la nostra perspectiva, els aspectes psicosocials són indestriables dels aspectes d'organització, perquè s'influeixen mútuament en la construcció de la conversa per mitjà d'una negociació a tots els nivells. A l'exemple (4), la pregunta del parlant *A* reclamaria —fa esperar— una resposta, una confirmació, però com que la interlocutora *B* ha interpretat l'enunciat d'*A* com una queixa, es veu obligada a obrir un nou intercanvi per aclarir el possible conflicte. La resposta de 6 indica que *B* ha entès la pregunta d'*A* com *Qui fa el sopar, avui?*, però el cert és que no hi ha cap "instrucció" lingüística en l'enunciat que indueixi necessàriament a la interpretació que en fa *B*. L'explicació només es pot trobar en el marc psicosocial de la situació: escena familiar entre home i dona.

Un dels reptes que té pendents l'anàlisi de la conversa és arribar a poder descriure de manera precisa i completa el concepte de **negociació**, que constitueix la clau per entendre tant l'estructura com el significat de les interaccions de la vida quotidiana. Com s'ha vist, la negociació intervé en la distribució dels torns, però també en la construcció del sentit, en el manteniment i el canvi de les coordenades de la situació. Segons algunes propostes, la negociació constitueix un procés harmoniós de cooperació entre els parlants; segons d'altres, en canvi, representa més aviat un procés bèl·lic sensa treva per mantenir i/o guanyar el poder, per aconseguir el domini de l'adversari

i de la realitat. Al capdavall, el que sens dubte resulta apassionant de la conversa és aquesta constant tensió entre l'equilibri i la inestabilitat.

7. CLOENDA

Malgrat els antecedents ja mencionats, no resulta exagerat afirmar que l'anàlisi de la conversa constitueix una empresa que no s'ha desenvolupat fins al segle XX, i que la tradició d'estudis amb què es compta actualment —tant en el vessant més descriptiu com en el més especulatiu o teòric— no passa de ser francament escassa. No és per conseqüent estrany, al seu torn, que sapiguem encara poques coses del funcionament exacte del fenomen.

De fet, la història d'aquests estudis i, doncs, de les diverses aproximacions possibles, deixa veure que, per una banda, no n'hi ha cap que arribi a explicar la complexitat global de la conversa; per una altra, tampoc no n'hi ha cap que la prengui com a objecte exclusiu d'anàlisi, de forma que som lluny d'una espècie de *conversologia* entesa en qualitat de disciplina científica.

Si alguna coincidència destacable es pot trobar per sobre de les discrepàncies quant a objectius, metodologies i tendències, s'haurà d'anar a cercar en la valoració del fenomen. En efecte, no sembla que ningú s'aparti d'una avaluació de l'activitat conversacional com a objecte privilegiat, fins i tot essencial, de múltiples investigacions. L'estudi de la conversa té un interès bàsic i general ja que ajuda a entendre una de les maneres més característiques de l'acció humana. Si, com s'ha dit abans, parlar és fer, esdevé obvi que l'anàlisi de la conversa —que constitueix la forma més típica i habitual d'utilitzar el llenguatge— ha de tenir com a objectiu descobrir *què fa la gent en parlar*.

A més d'aquest interès global, l'anàlisi de la conversa serveix per desvelar i entendre les *relacions de poder* que es posen en joc en les interaccions comunicatives: des de les més evidents, motivades per l'organització jeràrquica de la societat, que assigna als individus estatus i papers diferents, reforçats i recreats en el transcurs dels intercanvis comunicatius, fins a les més amagades, que sorgeixen entre persones aparentment "iguals" però amb finalitats diverses o amb mons de referència no coincidents. Un interès suplementari des d'aquest punt de vista — a cavall de la psicologia, l'etologia i la sociologia— neix del fet que a la conversa es reflecteix, molt sovint, una mena de tensió ja destacada entre *cooperació i competició*, entre la necessitat de posar-se d'acord en les regles del joc perquè l'activitat es desenrotlli correctament, per un costat, i per un altre el desig de guanyar el joc, d'imposar als altres les pròpies intencions i finalitats.

El caràcter central de la conversa en el conjunt de l'acció humana, amb la diversitat que aquesta implica, pot disculpar l'heterogeneïtat dels plantejaments i de les disciplines que hi confluueixen a l'hora de l'anàlisi. L'únic que no es pot amagar és que abocar-se a l'estudi de la conversa significa introduir-se en un terreny interdisciplinari on les

aportacions de cada perspectiva i de cada estudi concret són en principi —mentre no es demostri clarament el contrari!— rellevants per a la resta. Aquesta pertinència no pot oblidar-la el lingüista, atès que el joc conversacional no es limita a un joc lingüístic sinó que ateny el caràcter de joc o acte social. Tampoc el sociòleg, que, al seu torn, haurà de recordar les aportacions de la psicologia i que la idiosincràsia de cada individu no deixa mai de manifestar-se en les interaccions verbals. Psicòlegs i sociòlegs han d'enfrontar-se igualment amb l'obvietat que cada cultura disposa de normes conversacionals pròpies, i la visió antropològica entra aleshores en escena. Cap d'aquests punts de vista pot descartar-se, i no són pas els únics. Un semiotista, un psiquiatre i un mestre, per esmentar només tres exemples complementaris prou il·lustradors cada un d'ells, troben també en la conversa una font de dades utilíssima i un camp de treball ben transcendent.

Aquesta mena de cercle epistemològic es podria reprendre i tancar ara tot tornant al principi, a la verbalitat: el producte lingüístic que s'intercanvia en una conversa ofereix innombrables pistes per descobrir una realitat quotidiana sovint oculta o enfosquida, almenys no gens superficial. L'anàlisi de la conversa descriu una activitat habitual i, per tant, acaba contribuint d'una forma decisiva a l'estudi del comportament humà. A partir d'elements observables en els corpus es fa possible d'analitzar l'estructura lingüística (els respectius codis) i els conflictes psicosocials on se situen els interlocutors. A més, l'anàlisi de la conversa permet aprofundir el concepte de competència comunicativa —bàsicament una *competència conversacional*— perquè incorpora aspectes negligits en d'altres disciplines lingüístiques, per exemple l'articulació i coordinació de tots els canals que intervenen en la interacció, les estratègies que s'hi utilitzen i el fet de recolzar en corpus autèntics de dades.

Sens dubte, en definitiva, que la conversa interessa —i molt— la lingüística, la sociologia, l'antropologia i qualsevol estudi, de fet, sobre la conducta humana. Han calgut molts anys per arribar a aquest convenciment, avui repetidament expressat. Probablement d'ara endavant en caldran molts més per aconseguir coordinar els esforços i les troballes. En tot cas, el repte és prou apassionant i constitueix un camí d'avenç per a cada una de les disciplines interessades i l'única via possible per poder-nos fer càrrec cada cop amb més aprofundiment de la realitat de la conversa.

Josep M. Cots
Universitat de Barcelona
(Estudi General de LLeida)
Luci Nussbaum
Universitat Autònoma de Barcelona
Lluís Payrató
Universitat de Barcelona
Amparo Tuson
Universitat Autònoma de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

ALBER, J.L. & B. PY (1986): "Vers un modèle exolingue de la communication interculturelle". *Études de Linguistique Appliquée* 61, 78-90.

ALCOVER, A.M. & F. de B. MOLL: *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca, 1930-62. Esmentat com DCVB.

AUSTIN, J.L. (1962): *Cómo hacer cosas con palabras*. Barcelona, Paidós, 1982.

BLECUA, J.M. (1988): "El diálogo como método de enseñanza de lenguas extranjeras en la Europa Clásica". Conferència llegida al VIII Col·loqui Internacional SGAV. Serà publicat a *Revue de Phonétique Appliquée*.

BROWN, G. & G. YULE (1983): *Discourse analysis*. Cambridge, Cambridge University Press.

CHARAUDEAU, P. (1989): "La conversation entre le situationnel et le linguistique". *Connexions* 53.

COSNIER, J. (dir.), N. GELAS i C. KERBRAT-ORECCHIONI (1988): *Échanges sur la conversation*. Lió, CNRS.

COULTHARD, R.M. (1985): *An introduction to discourse analysis*. Londres, Longman.

Diccionari de la Llengua Catalana. Barcelona, Enciclopèdia Catalana. 2ª ed., 1983. Esmentat com DLC.

DIJK, T. van (1977): *Texto y contexto*. Madrid, Cátedra, 1980.

GOFFMAN, E. (1963): *Stigma*. New Jersey, Prentice Hall.

— (1971): *Relaciones en público*. Madrid, Alianza, 1979.

— (1975): *Frame analysis*. Nova York, Harper and Row.

— (1981): *Forms of Talk*. Oxford, Blackwell.

GUMPERZ, J.J. (1972): "Introduction". Dins J.J. Gumperz & D. Hymes (eds.): *Directions in sociolinguistics*. Nova York, Holt, Rinehart & Winston.

— (1978): "Dialect and conversational inference in urban communication". *Language in society* 7, 394-409.

— (1982): *Discourse Strategies*. Cambridge, Cambridge University Press.

HYMES, D. (1962): "The ethnography of speaking". Dins T. Gladwin & W.C. Sturtevand: *Anthropology and human behavior*. The Anthropological Society of Washington.

ITKONEN, E. (1981): "The concept of linguistic intuition". Dins F. Coulmas (ed.): *A festschrift for native speaker*. La Haia, Mouton.

LOZANO, J., C. PEÑA-MARIN & G. ABRIL (1986): *Análisis del discurso*. Madrid, Cátedra.

ROULET, E. ET AL. (1985): *L'articulation du discours en français contemporain*. Berna, P. Lang.

SACKS, H., E. SHEGLOFF & G. JEFFERSON (1974): "A simplest systematics for the organisation of turn-taking in conversation". *Language* 50, 696-735.

SEARLE, J.R. (1969): *Actos de habla*. Madrid, Cátedra, 1980.
SHANK, R.C. i R.P. ABELSON (1977): *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. Hillsdale, N.J., L. Earlbaum.
SINCLAIR, J. McH. & R.M. COULTHARD (1975): *Towards an analysis of discourse*. Londres, Oxford University Press.
STUBBS, M. (1983): *Análisis del discurso*. Madrid, Alianza, 1987.
VERSCHUEREN, J. (1985): *What people say they do with words*. Norwood, N. J., Alex.
WIDDOWSON, H.G. (1984): *Explorations in applied linguistics*. Oxford, Oxford University Press.
WITTGENSTEIN, L. (1958): *Investigacions filosòfiques*. Barcelona, Laia, 1983.

MARIA TERESA CABRÉ I CASTELLVÍ

ENTREVISTA A DOMINIQUE MAINGUENEAU

Dominique Maingueneau (París, 1950), és un dels especialistes francesos en anàlisi del discurs més coneguts. Va ser alumne de l'École Normale Supérieure de Saint-Cloud. Actualment ensenya lingüística a la Universitat d'Amiens. És autor de nou llibres i de molts articles; de tota la seva ampla producció, destaquen les obres panoràmiques sobre l'anomenada escola francesa del discurs. Del seu primer llibre sobre anàlisi del discurs, *Introduction aux méthodes de l'analyse du discours* (Hachette, 1976), se n'han venut 14.000 exemplars i ha estat traduït al castellà i al portuguès. La seva claredat expositiva l'ha dut a fer cursos d'anàlisi del discurs a les Universitats de Barcelona, Madrid, Brasília, São Paulo, Campinas, Lisboa, Hèlsinki i Kassel.

— *Com descriuries el panorama de l'anàlisi del discurs actualment? Quines tendències, escoles i autors destacaries?*

Considero que la situació actual és d'una gran confusió. Al començament de l'anàlisi del discurs les coses eren força més clares, perquè els francesos eren pràcticament els únics que s'hi dedicaven, però ara hi ha una mena de barreja total entre la línia diguem-ne anglosaxona i la tradició francesa, que més que francesa es pot considerar europea, ja que, encara que va néixer a França perquè s'hi donaven les condicions òptimes perquè així fos, és fonamentalment un enfocament europeu. El que passa ara és que les dues concepcions es donen simultàniament sense contaminar-se l'una a l'altra, perquè en el fons difícilment es poden mesclar.

— *Quines diferències establiries entre les dues concepcions?*

Allò que s'anomena anàlisi del discurs als països anglosaxons és sobretot gramàtica del text –encara que estigui passada de moda– i sobretot anàlisi conversacional. Això no té res a veure amb la tradició francesa, que és pròpiament anàlisi del text amb la idea que el subjecte és alhora la font de l'enunciat i un producte del mateix text, una figura ambigua. Als treballs anglosaxons no existeix aquest problema de la "subjectivitat"; només hi ha qui parla, res més. La noció de la subjectivitat, doncs, seria la primera diferència entre les dues vies conceptuals.

La segona diferència rau en el tipus de referències teòriques de les dues vies. A França l'AD es basa en la filosofia, la història i la lingüística; en els treballs anglosaxons hi ha molt poca referència a la lingüística, en el fons. Es preocupen més de l'aspecte de les funcions del llenguatge, dels aspectes pragmàtics; però el detall lingüístic no els interessa gaire. Els temes més tractats són els recursos que el qui parla fa servir per exercir una determinada funció lingüística que aconsegueix uns determinats resultats. Es preocupen més de per quina raó es parla, i no tant de com parla.

— *Però aquest tipus d'estudi també es fa avui dia a França...*

Efectivament, perquè els francesos s'han contaminat de la línia anglosaxona; no l'escola francesa, sinó els analistes francesos. Amb això hi ha una paradoxa: els especialistes francesos en AD s'han endinsat sense una gran consciència en els tipus de problemes de l'escola anglosaxona, però en canvi no s'ha produït una síntesi entre les dues vies.

— *Des del panorama que vas presentar al teu primer llibre de síntesi fins ara, quins canvis creus que s'han produït?*

Actualment, molts especialistes en AD han abandonat aquest camp de recerca i molts altres es dediquen a la conversa i a la pragmàtica i, doncs, s'interessen més per les funcions del text que no pas per la seva estructura lingüística. Això em sembla una regressió, en el fons; perquè tenia molt més interès aquesta aliança entre la lingüística i l'anàlisi del text de l'escola francesa dels inicis.

— *Però no creus que aquest abandó de la preocupació per l'estructura fa molt temps que es va produint als treballs francesos, que progressivament han anat esdevenint més i més subjectius?*

Sí, sí; i em sembla que això és també conseqüència que l'AD s'ha anat acostant progressivament a la sociologia, i a una sociologia molt empírica; és a dir, no a una sociologia de Durkheim o de Marx, sinó a una microsociologia de les interaccions, que no dic pas que no sigui interessant, però que afavoreix aquest empirisme generalitzat que observem als treballs anglosaxons.

— *Però creus que l'escola francesa d'anàlisi del discurs havia produït models d'anàlisi prou rigorosos i explícits?*

Jo diria que hi ha dos corrents en l'escola francesa d'anàlisi del discurs. L'un que basa la seva anàlisi en la segmentació del text per interpretar-lo; és un model que està molt a prop de l'enfocament psicoanalític. L'altre, que és integratiu, tracta d'entendre el funcionament global del discurs. Són dos enfocaments complementaris, però molt diferents. L'un té més a veure amb l'hermenèutica, amb la interpretació; i l'altre té més connexió amb els models clàssics, és a dir, amb la representació d'un funcionament, d'unes regles del joc.

De totes maneres, quan penso en l'anomenada escola francesa i en les seves vies de recerca, crec que totes les seves manifestacions són més un programa que no pas una realització; és a dir, hi ha una paradoxa, perquè ara hi ha especialistes que deixen de treballar en l'anàlisi del discurs sense adonar-se que aquesta concepció no va començar mai en realitat de manera sistemàtica. Es van fer molts treballs dispersos, però no es va arribar mai a un model global. Jo vaig proposar un model integrat per al discurs religiós, però no es va fer el mateix en altres terrenys, en altres tipus de discurs...

— *Però no creus que en el camp del discurs polític és on els especialistes de l'anomenada escola francesa han treballat més i han produït més resultats?*

S'hi ha treballat de manera molt dispersa, molt fragmentària; perquè el discurs polític és molt analític; se segmenta el text, per extreure'n interpretacions; però no s'ha proposat un model d'anàlisi global per a aquest tipus de discurs. En el fons, és normal que no s'hagi donat en aquest camp, perquè la política és un món d'interpretacions; quan es llegeix un text polític és per a interpretar-lo, per extreure'n allò que és inconscient, que està amagat; és gairebé automàtic que així es produeixi.

En canvi, el discurs religiós és una altra cosa; és absurd de fer una recerca dels pensaments amagats que conté; no té tant interès; el que se sol fer és una recerca del funcionament del discurs. Així veiem com els objectes de recerca condicionen i influeixen el tipus d'anàlisi.

Em sembla que actualmente el camí que pren el discurs anglosaxó és una mica perillós, perquè en lloc d'interessar-se pels grans tipus de discurs o de textos, estudia la conversa, que és un domini a part de la preocupació de l'escola francesa de l'inici...

— *Creus que és gratuït que la disciplina de l'AD a França neixi lligada a la política i sigui projectada políticament, utilitzada també políticament?*

És evident que no. El discurs polític afavoreix la interpretació de l'inconscient i utilitza el concepte d'ideologia, fet que afavoreix la lluita concreta, la utilització de la ideologia com una arma de poder. De totes maneres, el discurs polític és més complex que no es pensa. Actualment, la dicotomia discurs marxista-no marxista, que ha estat una de les grans contraposicions dels analistes francesos, sembla absurda, passada.

— *Alguns especialistes francesos, com ara Ducrot, diries que s'han passat a l'escola anglosaxona?*

No, perquè Ducrot treballa amb una perspectiva diferent de la dels anglosaxons; els seus treballs sobre l'argumentació lingüística, per exemple, permeten una anàlisi dels textos. Els corpus de Ducrot són més literaris que no pas de llenguatge ordinari.

— *Així, tu creus que el tipus de text també diferencia les dues escoles?*

Penso que és molt més complex que això. La diferència entre els dos tipus de corpus no és solament una diferència empírica, sinó una conseqüència de la concepció teòrica de què parteixen. En una societat es produeixen els dos pols: les situacions de tertúlia normal, representades pel llenguatge ordinari, i els discursos de referència. El problema és saber si es pot pensar amb el mateix tipus de conceptes ambdós pols; si amb un mateix model es pot estudiar el discurs, diguem-ne, informal i el formal. És un problema poc estudiat; els especialistes es mouen dins dels implícits dels models, tant els de l'escola francesa com els de l'anglosaxona. Hi ha pocs especialistes que explicitin el problema, perquè és realment complex.

— *Tornem a la diferència entre les dues concepcions o escoles d' anàlisi del discurs... Has parlat abans de la diferència de referències teòriques...*

L'escola francesa té diversos orígens. És fonamentalment una tradició europea d'anàlisi de textos, el que alguns anomenen filologia, que és una vella tradició europea. Hi ha la tradició francesa del comentari de textos, que és un dels trets més significatius de la tradició pedagògica francesa. I, finalment, hi ha l'estructuralisme, que va fer una síntesi entre la psicoanàlisi de Lacan i la filosofia marxista; i aquesta aliança va ser la causa que l'anàlisi del discurs es donés a França; però és fonamentalment europea.

— *I la línia Van Dijk...*

No hi té res a veure, perquè el que Van Dijk anomena discurs és el que Saussure anomenava "parole"; és a dir, el discurs és un enunciat en una situació determinada. En aquesta concepció no hi ha cap supòsit teòric previ; és l'objecte que crea la teoria, per tant, ho inclou tot, és un quadre massa ampli... En realitat és una idea perillosa, perquè no hi ha un marc teòric inicial.

Aquest quadre teòric va existir al començament de l'AD a França amb la convergència entre psicoanàlisi i marxisme, i amb la lingüística com a disciplina mediadora. El problema és que els especialistes no eren conscients d'aquest marc i aquesta és la causa de la situació de la crisi actual de l'escola francesa: com que no hi va haver una explicitació prèvia dels conceptes, en el moment en què va canviar el panorama teòric es va crear un desconcert. Per això, molts es van passar a l'escola anglosaxona, perquè els semblava més activa, ja que s'hi produïen treballs, perquè no s'havia creat encara la necessitat de reflexionar sobre els conceptes.

— *Encara tornem a les referències teòriques de la línia de discurs anglosaxona...*

L'empirisme anglès és a la base de l'escola anglosaxona del discurs, amb la idea de la societat com un "pacte" implícit, una xarxa de convencions entre individus i grups, amb aquesta visió tan pragmàtica, en el fons, de la societat. Aquesta idea d'una mena de dret jurídic implícit en les relacions socials és una de les característiques subjacents de l'escola anglosaxona. Hi ha, en segon lloc, la tradició de la sociologia empírica anglosaxona, que estudia situacions concretes, que intenta entendre la pràctica social a l'escala més petita, més detallada. En aquest sentit, es considera que les interaccions socials són totes significatives. En tercer lloc, hi ha una aliança pràctica entre la pragmàtica, que al començament no estava interessada per la conversa, i la sociologia de la microinteracció; la qual aliança produeix un corrent de recerca, evidentment interessant, però per a nosaltres difícil d'entendre, perquè mai no se n'expliciten els fonaments teòrics. S'han fet, això sí, moltes anàlisis, però no s'ha treballat en una concepció fonamental prèvia; sovint, les anàlisis que es fan no se sap ni d'on procedeixen ni cap a on van, i el lector especialitzat, si es preocupa per la teoria, ha de reconstruir –de vegades sense reixir-hi– el model de partida. Per mi, aquesta escola és excessivament pràctica, excessivament concreta; massa centrada en l'anàlisi i massa despreocupada de la reflexió fonamental. És ben cert que els francesos tenim el defecte contrari... massa especulació que de vegades no para enlloc.

En cap moment no voldria donar a entendre que penso que no hi ha cap fonament en l'escola anglosaxona del discurs; el que dic és que no s'hi fa explícit el quadre teòric de partida i que no es treballa prioritàriament en un model global que sigui satisfactori.

— *Creus que l'escola francesa del discurs és una escola actualment viva, activa, productiva? Podries donar algun nom representatiu de l'escola francesa del discurs?*

Em sembla que no hi ha un nom representatiu de l'escola francesa, sinó diversos noms dins de cada tendència. Pêcheux, per exemple, és típic de la conjuntura inicial, en el sentit que és un deixeble d'Althusser i de Lacan; però és curiós que no es preocupés de l'estructura del text, sinó només de la seva semàntica. Pêcheux hauria estat la persona més adequada per construir una teoria de l'AD, però no es va preocupar del text en si mateix, sinó d'altres aspectes de caire filosòfic, crític i poètic. A més, Pêcheux es va dedicar sobretot a les lluites teòriques, dins el marxisme i contra els antimarxistes.

Ara no hi ha ningú que representi adequadament l'escola francesa. Tampoc no es pot parlar de veritable escola en el sentit teòric; es pot dir, en canvi, que hi ha una pràctica amb una teoria implícita. Però, perquè aquest quadre de treball progressés, hauria de tenir una teoria fonamentada i explícita que ara sembla que no existeix.

Si l'escola francesa neix dins el quadre de referència Althusser-Marx, cal que sàpiga si aquest quadre la defineix totalment o bé és conjuntural des del punt de vista conceptual. Si arribéssim a la conclusió que Althusser i Marx són les úniques referències de l'escola francesa, podríem dir que és una escola acabada, morta. Em sembla, però, que aquestes no són les seves úniques referències. Observem que l'escola neix públicament el 1969 amb el número especial de la revista *Langages* i el llibre de Pêcheux; però el mateix any apareix el llibre de Foucault que es preocupa també pel text, fet que prova que Althusser no és l'única referència; encara que provoqui una barreja, poc explícita i molt confusa, obre una esperança teòrica.

— *I dins l'escola anglosaxona, quins noms destacaries com els més representatius?*

Penso, per exemple, en Gumperz, en Hymes...

— *Més aviat sociolingüistes...*

Bé, però és una visió etnològica... Una de les maneres de caracteritzar aquest corrent és insistir en l'aspecte etnogràfic, en el sentit que tracta aspectes de microsociologia i no de macrosociologia. A Europa estàvem obsessionats per les classes socials, per l'estructura de la societat, per la ideologia, és a dir, pels aspectes generals de la societat; en canvi, als Estats Units els preocupaven més els aspectes individuals, de grups i grupúsculs, de manera que els conceptes etnogràfics d'extracció social, de poder, de força simbòlica, etc., que havien estat bandejats per l'escola francesa pel fet de ser poc globals, són els prioritaris per a la línia anglosaxona.

— *Es pot imaginar una via de síntesi amb vista al futur?*

Tal com estan les coses, és difícil de predir el futur. Com he dit al començament, a França hi ha una certa confusió. Als treballs concrets dels especialistes no es dóna cap barreja d'elements de referència i de conceptes, sinó una separació total.

Per manca d'un quadre teòric adequat, ara hi ha una mena de paràlisi de l'escola francesa; i, d'altra banda, la falta de marc teòric dels treballs anglosaxons i la immensitat dels corpus possibles –ja que el treball de la interacció no posa límits– té un gran poder d'atracció sobre els especialistes, perquè és més fàcil, menys tècnic, més concret que no pas el treball amb i dins la teoria. En aquest sentit, l'escola anglosaxona és poc elitista, perquè permet de treballar a persones amb poca capacitat per a la teoria.

— *Quins serien els representants a França de la línia anglosaxona?*

Jo diria que a França, així com a Suïssa, els treballs que no s'enquadren dins l'escola francesa d'anàlisi del discurs lligat a la ideologia i a la història, presenten una forta dosi d'especificitat que els allunya de ser considerats uniformes en la tradició anglosaxona.

Aquests treballs parteixen d'una síntesi molt original entre els aspectes argumentatius i conversacionals del discurs. La manera de pensar el lligam entre la conversa i l'argumentació és típicament europea, perquè denota una voluntat de pensar en la coherència textual discursiva, des d'aquest doble aspecte original del discurs, abans que en els aspectes merament sociològics. Quan es llegeix Gumperz, per exemple, es veu molt clar que el que l'interessa és el problema de les desigualtats socials, de les diferències entre negres, hispans o jueus, etc. Quan es llegeixen els treballs de l'escola de Ginebra, es remarca que el que els interessa és sobretot la complexitat del text, els recursos subtils que s'han utilitzat per a la seva construcció, la imbricació dels elements lingüístics en els textos per influir sobre el destinatari, per construir una argumentació, etc. És una visió més subtil i més encaixada en els aspectes lingüístics, perquè els seus representants són lingüistes.

Considero que és legítim que els no lingüistes s'interessin pel discurs, perquè el llenguatge té aquest doble vessant que el fa tan ric: el formal i el social. Els especialistes en discurs americans no són lingüistes, sinó que solen procedir de la sociologia o de l'etnologia. Per això els interessen aspectes diferents dels textos.

Tu, que has fet treballs de síntesi, que has proposat un model teòric global per a un tipus de discurs i que has practicat altres concepcions per analitzar textos concrets, quina és la teva anàlisi del discurs? Quina és la teva posició teòrica?

Encara que jo hagi treballat en aspectes diversificats de l'anàlisi del discurs hi ocupo una posició molt marginal. Els meus treballs estàn més acostats a la semàntica i a M. Foucault que no pas a les línies més clàssiques de l'anomenada escola francesa. Sempre m'ha preocupat més una visió global del discurs i els seus aspectes semàntics que no pas els ideològics. No haver treballat lligat als moviments de l'escola francesa em comporta ara un avantatge, perquè em permet de no viure directament la crisi de la via clàssica.

En aquests moments preparo una nova síntesi per aclarir la situació; després m'agradaria fer un treball més teòric, però considero que és una feina de molts anys.

— *D'entre tota la teva producció, quina obra destacaries com la més innovadora?*

Sense dubte, *Genèses du discours*. És el llibre que considero més innovador i més acabat, perquè presenta una proposta de model global integratiu, que inclou els diversos aspectes del discurs: el destinatari, el locutor, el context social, la intertextualitat, etc. En aquesta proposta considero que hi ha unes operacions semàntiques profundes que permeten de donar una identitat al discurs pensat com a interdiscurs, és a dir, com a interacció entre diverses posicions discursives. Aquesta és l'originalitat del treball: la integració. En contrast, l'esforç de l'escola francesa d'aquell temps era el de descompondre el text en fragments per extreure'n una interpretació, seguint la idea de Freud que l'anàlisi és una descomposició de les continuïtats.

Però tots dos models, tant el que es basa en la integració com el que recolza en la segmentació, són complementaris. Parteixen de concepcions clarament diferenciades i permeten arribar a resultats que es poden complementar si s'apliquen al mateix discurs.

París, 6 d'abril de 1990

Maria Teresa Cabré i Castellví
Universitat de Barcelona

BIBLIOGRAFIA DE DOMINIQUE MAINGUENEAU

Iniciation aux méthodes de l'analyse du discours. Paris, Hachette, 1976.
Linguistique française. Iniciation à la problématique structurale. En col·laboració amb J. L. Chiss i J. Filliolet. Paris, Hachette. Volum I: 1977; Volum II: 1978.
Les livres d'école de la République, discours et idéologie. Paris, Le Sycomore, 1979.
Approche de l'énonciation en linguistique française. Paris, Hachette, 1981.
Sémantique de la polémique. Lausanne, l'Age d'Homme, 1983.
Carmen, les racines d'un myhte. Paris, Sorbier, 1984.
Gèneses du discours. Liège, P. Madarga Editeur, 1984.
Éléments de linguistique pour le texte littéraire. Paris, Bordas, 1986.
Nouvelles tendances en analyse du discours. Paris, Hachette, 1987.
Pragmatique pour le discours littéraire. Paris, Bordas, 1990. (En premsa).

AMADEU VIANA SAN ANDRÉS

SINTAXI I PLANIFICACIÓ DEL DISCURS

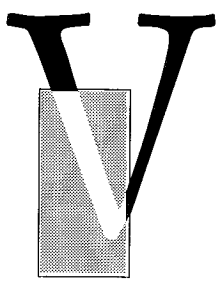

a ser Lluís V. Aracil qui assenyalà, per primera vegada al nostre país, la necessitat de trobar un àmbit d'estudi per als problemes del col·loquial –que són els problemes del discurs mateix–, en un paper datat el 1978 (i publicat a Aracil (1982).[1] És allà on es feia, també per primera vegada, referència a la qüestió de la sintaxi discursiva, definida com el camp específic per estudiar les diferències estructurals entre els diversos registres o varietats funcionals de què fa ús una comunitat lingüística (Viana, 1983).[2] Les remarques d'Aracil eren les següents:

> Moltes d'aqueixes diferències (estructurals entre les varietats funcionals) que tots copsem intuïtivament *no* són pas superficials ni accidentals (...) –per exemple: les diferències (meta)sintàctiques entre col·loquial i no col·loquial. La Gramàtica tradicional les ha negligides maquinalment –segurament perquè pressuposava que parlar col·loquial és "parlar malament". Ara: la imputació indemostrada de "simplicitat" i "pobresa" és demostrablement falsa. L'estructura més profunda (a nivell de discurs) del col·loquial és, si de cas, prou més complexa que la de qualsevol discurs formal (...). La (meta)sintaxi del col·loquial ha restat inexplorada (...). Una de les mil proves d'això és la confusa i intrigant categoria de les "interjeccions" –fins i tot les "conjuncions" (a excepció possiblement de "i") són embarassoses.

(1) ARACIL, Ll. V.: *Papers de Sociolingüística*, La Magrana: Barcelona, 1982. Ja redactat aquest article, ha aparegut l'excel·lent *Català col·loquial*, de Ll. PAYRATÓ (Universitat de València, 1988), que conté informació valuosa sobre el tema.

(2) VIANA, A.: *Microsociolingüística. La variació funcional*. Tesi de llicenciatura, EGL, Universitat de Barcelona, 1983.

En el curs d'aquests fulls em centraré en el registre bàsic o col·loquial, i tractaré de posar en relleu, a partir d'una experiència de Sornicola (1981)[3] –gens coneguda entre nosaltres–, com els detalls de la planificació sintàctica i els aspectes discursius interfereixen de maneres diverses.

Proposo d'abordar les qüestions de planificació com un cas particular del model que presentaren Miller, Galanter i Pribram (1960)[4] que defineix un àmbit crucial a mig camí entre la sintaxi pròpiament dita i les anomenades "relacions textuals". Suposarem en primer lloc que el treball sobre les estructures sintàctiques desenvolupats els darrers anys (que arriba a formalitzar els condicionaments de la competència lingüística per produir oracions ben formades) se situa de fet en un altre nivell del que és pertinent ací. La investigació sobre la competència lingüística planteja problemes com el següent: en cap cas un parlant del català no interpretaria com a coreferents *Albert* i *el* en l'oració següent:

(1) Albert l'estova

Avui és clar que aquest no és un problema discursiu, i únicament el podríem abordar amb una mínima teoria de sintaxi formal. No cal dir que hi ha una bona colla de problemes relacionats amb (1). Notem que, d'altra banda, hi ha segments de la sintaxi que *poden* aparèixer sols en el discurs –i n'hi ha que no. (2) representa el primer cas i (3) el segon:

(2) Joan
(3) el

No cal multiplicar les proves per fer veure que es tracta de dos àmbits diferents, que evidentment cal considerar relacionats d'alguna manera. Tot sembla indicar que la perspectiva mínima en el discurs és la noció de *text* (on és decisiva la importància de l'entonació/puntuació), sense perjudici que hom consideri importants d'altres components a més del *textual* (en el sentit de Halliday, 1978)[5] per completar o estudiar millor aquest àmbit. Per a un enfocament més general, *vid.* Rigau (1981).[6]

Sornicola (1981) s'ocupà dels desfasaments entre l'estructura sintàctica i la planificació del discurs, tractà de donar compte dels nivells diferents d'elaboració textual, que probablement la raquítica noció d'*el·lipsi* no feia sinó simplificar. És evident que l'analista, situat en la distància de la seva condició, copsava en el registre bàsic o col·loquial el típic efecte de *dèficit*, de mancança, a partir de les comparacions que establia precisament amb la sintaxi formal. El rètol de *(meta)sintaxi* suggereix que es tracta de debò d'una altra organització, on la coordinació (com a tècnica bàsica) i la fragmentació formen part d'una estratègia típica: la metàfora bàsica, si volíeu, fóra la de *l'esborrany*, on ja són totes les idees elementals, però el disseny és rigorosament

(3) Sornicola, R.: *Sul parlato*, Il Mulino: Bolonya, 1981.
(4) Miller, Galanter, Pribram: *Plans and the structure of behavior*, Holt, Rinehart, Winston: Nova York, 1960.
(5) Halliday, M. A.K.: *Language as social semiotic*. E. Arnold: Londres, 1978.
(6) Rigau, G.: *Gramàtica del discurs*. Filologia Hispànica (UAB): Bellaterra, 1981.

privat i variable per definició. A *l'esborrany*, l'exercici –com a provatura– consisteix en una sèrie de seleccions i jerarquitzacions indefugibles, probablement amb una estructura prou més complexa del que el resultat final ens podia fer esperar. És per això que la (meta)sintaxi del col·loquial hauria de començar per "dalt" (interjeccions i conjuncions), per definir el tipus de relacions bàsiques inestructurades subjacents.

La sintaxi formal ens ofereix el model invers: les relacions apareixen estructurades explícitament –el model lingüístic elaborat. Per referència a l'altre, el model formal és analític –quan l'altre és precisament sintètic. La noció de *síntesi* aplicada a la sintaxi del col·loquial és probablement més explicativa que la noció d'*el·lipsi*, perquè ens estalvia l'efecte de *dèficit* de què parlavem. Només amb la noció de síntesi podrem explicar per quina raó un fragment sol –un "mot" sol– pot funcionar discursivament (que és el que recull la noció bàsica d'interjecció). Ens estalviem d'aquesta manera l'*a priori* de considerar el nivell discursiu com un nivell més enllà de la frase: com es veurà, també pot ésser –i sobretot és– un nivell més ençà. Ens estalviarem també les referències al *context* (que sempre és "el·líptic" per definició, i esdevé redundant), ja que en els nivells en què hi ha escassa o nul·la planificació sintàctica la construcció del discurs és l'aspecte bàsic –com ocorre també amb *l'esborrany*–.

D'altra banda, i ací decisivament, el col·loquial *puntua* (literalment "entona"), perquè les distincions en la puntuació són clarament les distincions en l'entonació: recordem que un seguit de mecanismes (precisament *con*textuals) com és ara punts, separacions i subratllats són imprescindibles en la confecció d'un esborrany, perquè són justament el *pla;* és mentre es fa el guió que aquests mecanismes aniran oscil·lant. Aquest aspecte de l'organització del discurs té a veure amb la cèlebre fórmula d'Alfred Korzybski, és a saber, que el mapa no és el territori. Hi ha, doncs, una (meta)sintaxi quan els exercicis d'ordre tracten de l'ordre mateix en què apareixeran els elements en el discurs. Un exemple característic podria ser la distinció entre els elements sintàcticament interrogatius *(què, quan, qui,* etc.) i la simple interrogació discursiva –disponible per a qualsevol element *(i?, sempre?, les sabates?, blaus?,* etc.).

Sornicola anomena la fase de l'exercici el moment de *puzzle*, precisament intermedi entre l'elaboració final i la primera construcció per mots o cadenes. Com ens ensenyà Basil Bernstein, el procés de xiframent no és senzillament un pont que uneix dos extrems, sinó tota una manipulació que modifica les percepcions. És ací on els "canvis de projecte" són pertinents –i possibles. Sabem en quin moment podem *refer* amb més o menys fluïdesa el pla i el contingut de l'enunciat. Els lligams no es veuran, però els buits seran clarament visibles: els "forats" del discurs ens permetran d'entrellucar les alternatives. Les típiques pauses "d'efecte" responen a aquesta necessitat d'organització. Notem que a (4) i a (5) la pausa apareix després de la conjunció subordinant:[7]

(4) No/ hi ha la meva germana que/ s'ocupa de tot

(7) Transcric els enunciats acostant-me al màxim a un model estàndard. Les barres indiquen senzillament menes de pauses.

(5) Trobo que/ per a mi és molt que la televisió digui la veritat

A (6) en canvi la pausa ja constitueix la subordinació:

(6) Però també/ en la literatura// tu llegeixes literatura moderna/

Les pauses "d'efecte" permeten la introducció de persones en el discurs. Els "defectes de concordança" (anacoluts) formen part també de la reorganització, en la fase de l'esborrany –o exercici. A (7) tenim la típica estructura bimembral, on el subjecte del discurs apareix separat de la resta:

(7) Jo/ els fregits em fan mal

Un dels fenòmens característics del col·loquial són les anomenades estructures monoremàtiques (Bally, 1932)[8] o fragments constituïts per una sola peça. Al contrari, (8) –com (7)– és una estructura ja diremàtica (o bimembral, perquè esquematitza el que serà la sintaxi organitzada):

(8) Jo/ aquesta és la impressió que es té

Les estructures singulars (no únicament frases nominals, sinó qualsevol element que pugui aparèixer en solitari) són un problema per a qualsevol consideració analítica de la sintaxi; ací no n'hi ha, de sintaxi pròpiament dita, sinó més aviat el procés invers: se selecciona únicament *un* fragment, que constitueix ell mateix el propi discurs. No hi ha organització, doncs, com a mínim explícita: és evident que n'hi ha molta d'implícita, en una gamma perfectament complexa i oberta. La sintaxi tradicional veia en les estructures singulars la manifestació de la irregularitat, el camp de la locució estereotipada; "la major part d'aquestes expressions tenen un caràcter exclamatiu o forma exclamacions pròpiament dites", comenta Bally:

(9) I ara! què vols! impossible / va home va// per l'amor de Déu

Com que en principi el procediment per construir interjeccions no està limitat a una classe lèxica concreta, hem de pensar que es tracta d'una classe de fenomen que està per damunt de les categories i les funcions gramaticals –i probablement està per damunt també de les estructures *topic-comment*. Diríem que els "noms" poden ser "verbs", i els "verbs" poden ser "noms". Per referència al discurs organitzat, només algunes peces serien capaces de funcionar aïllades.

(8) BALLY, Ch.: *Linguistique générale et linguistique française.* A. Franke: Bema, 1932.

(10) Voleu venir a casa a prendre *unes copes*?

El fragment subratllat podria servir de resum discursiu inestructurat enfront de tota la seqüència, que manifesta la modalitat i els complements ben distribuïts a la sintaxi. Notem que el col·loquial efectuaria la primera operació sobre la modalitat –com els *imperatius* precisament ensenyen. Mancats de l'ajut del discurs elaborat, diríem que les estructures singulars separen un element al qual la modalitat pugui fer referència –i de vegades separen la modalitat pròpiament dita. El cas de les estructures nominals és ben característic, com veiem a (11):

(11) El correu! Les sabates

Nosaltres no sabem quina relació hi ha entre les dues estructures nominals de (11), ni ho podrem saber fins que no es desenvolupi una sintaxi més elaborada: precisament la complexitat subjacent a (11) està en relació amb la in(in)tel·ligibilitat. La connexió és la mateixa que trobem entre els elements dispersos d'un esborrany. En el discurs organitzat, el primer "nom" de (11) potser serà subjecte o objecte d'una seqüència, i el segon serà un complement d'alguna mena; les possibilitats de bastir relacions a (11) passen pel desenvolupament d'una sèrie de funcions sintàctiques especialitzades, que en les estructures singulars només estan apuntades. Les estructures singulars són, a més a més, característiques d'una àmplia sèrie de discursos: els descriptius, per exemple. Els telegrames, els títols dels llibres, els titulars de diaris, i en últim extrem qualsevol nominalització, serien també casos representatius. El que és important de fer notar és que ens trobem davant d'*una altra* organització gramatical, on les inconnexions aparents són la raó de les connexions subjacents. Sornicola comenta que caldria relacionar les estructures singulars amb el període del llenguatge holofràstic del xiquet, que té precisament efectes (meta) sintàctics, per damunt de les categories. La *relació* (implícita i complexa) és justament la modalitat. Un model molt curiós de sintaxi inestructurada és el *versus*, utilitzat en registres escrits per indicar una qualsevulla abstracció entre dues estructures nominals:

(12) Oral *vs.* escrit

Una vegada més, l'operació present a (12) no permet de conèixer la qualitat exacta de la relació, tot i que n'indica una (meta)sintàcticament. El mateix ocorre amb les interjeccions –exemples d'estructures singulars–, que eviten donar la informació que no sigui estrictament pertinent respecte del subjecte del discurs, i s'estalvien de fer explícites les relacions funcionals. És clar que operen a un nivell diferent del que opera la sintaxi estructurada. Basil Bernstein es referí a aquests procediments amb el nom de *codi restringit*, i amplià la gamma de fenòmens estudiables a tots aquells casos de sintaxi inestructurada que contenien seqüències lexicalitzades –frases fetes i refranys–.

En realitat el primer que tractà aquests fenòmens com una mostra d'una estructuració a partir de nivells diferents fou Charles F. Hockett, qui considerava les estructures singulars com el nivell d'articulació de les idiosincràsies i dels modismes, en general en qualsevol llengua.

El segon fenomen característic de la sintaxi del col·loquial és la subordinació amb el *que* polivalent, també tractada a bastament en la bibliografia.[9] Els següents casos podrien ésser-ne representatius:

(13) Anem molt a gust a la Barceloneta/ que tenim tot el mar al davant

(14) Feia més efecte quan contava acudits/ que era l'únic que feia crítiques a la societat

(15) Tinc una ràdio del meu fill/ que ara ell se l'ha emportat al mar.

A (13), per exemple, hi ha relació causal, però també podria haver una relativa locativa. A (14) el *que* polivalent ens permet de fer la interpretació causal, encara que només aparegui com un nexe genèric de subordinació a la superfície. (15) finalment presenta el pronom "d'enllaç" o "de represa", de manera que el *que* una altra vegada és lliure per fer la funció de nexe genèric. Els exemples següents presenten una estructura més complexa:

(16) Agafa't bé que cauràs
(17) Pren-te el cafè que ens n'hem d'anar

A (16) i (17) hi ha imperatius seguits del *que* polivalent, amb diferents interpretacions en cada cas: (18) mostraria alternatives formals per a (16), i (19) per a (17):

(18) O t'agafes bé o cauràs
Si no t'agafes bé cauràs
Agafa't bé perquè (altrament/si no) cauràs

(19) Pren-te el cafè perquè ens n'hem d'anar
Quan et prenguis el cafè ens n'anirem

Direm que (18) i (19) són versions formals de (16) i (17) perquè fan servir elements sintàctics particulars per descriure les relacions discursives. És clar que es podrien preveure d'altres elaboracions per a les seqüències presentades. Notem que (16) i (17) ja contenen en la seua interpretació, com a mínim, els valors causals, temporals i

(9) Pierre GUIRAUD anomena el fenomen *le décumul du relatif*, però caldria donar-li un abast més general.

condicionals que (18) i (19) presenten explícitament. Notem també que l'elaboració de (18c) inclou un adverbi anafòric de negació sobre la primera proposició *(altrament/ si no)*. Igualment, notem que el procediment distributiu de (18a) és del tipus exclusiu, equivalent a la relació condicional amb la negació d'una de les proposicions. Les estructures de (16) i (17) són l'esborrany de relacions discursives complexes.

Els procediments anafòrics en el col·loquial són una part important del que s'ha anomenat *cohesió textual;* els tractarem molt sumàriament en tercer lloc. Com que és un procediment molt general, trobarem *pro-formes* de qualsevol fragment de discurs:

(20) Aquesta pel·lícula es podia veure fa trenta anys/ perquè eren uns altres temps / una altra cosa.

(21) No havia trobat mai persones així / sinceres i afectuoses

(22) No m'agrada el rotllo dels periodistes

(23) Sempre aquests programes/ sempre aquestes paraules/ sempre aquestes coses

Els demostratius, els deíctics en general i els neutres *(cosa, això)* compleixen la funció abstractiva necessària per reprendre fragments que no cal lligar sintàcticament: a (20) l'anàfora neutra sobre el darrer fragment permet de fer una generalització; a (21) l'anàfora precedeix l'element que lliga, i el procediment és l'invers; a (22) l'anàfora és abstracta i només el complement nominal ens dóna una informació referencial; finalment a (23) l'anàfora apareix "carregada" per acumulació dels fragments a què fa referència que la precedeixen. Aquestes *pro-formes* apareixen al costat d'altres més específiques pel que fa a la categoria gramatical (verbs com *fer/fotre*, noms com *daixonses/daixò*, adverbis com *llavors/en això)* i juntament amb els clítics, constitueixen mecanismes discursius ja d'una certa elaboració sintàctica.

En quart lloc, l'estratègia de la construcció de la sintaxi exigeix l'ús de tècniques de retardament específiques, que contribuiran a la refosa del pla. A banda dels mecanismes generals de cohesió textual que lliguen preguntes i respostes, la represa de termes com a tècnica, en forma de paràfrasis o reelaboracions, o simplement en forma de repeticions, permet de lligar el conjunt i tancar les seqüències. Els mecanismes de retardament a partir de repeticions permeten d'introduir quantificadors i d'alterar els nivells de referència de les predicacions:

(24) He sentit crítiques / miri/ sí/ prou crítiques

(25) Per a mi/ bo/ aquestes dedicatòries/ la cosa aquesta de les dedicatòries em sembla una bajanada

A (24) l'estratègia de retardament permet d'introduir comentaris sobre el discurs mateix (indicacions de rebuda d'informació, com *sí*, o marques d'atenció sobre el pla en marxa, com *miri)*, i naturalmente quantificadors (com *prou)*. A (25) hi ha repetició de la modalitat *(per a mi/ em sembla)*, retardament al centre (indicat per *bo)* i canvi en la referència de la predicació (que acaba essent molt més general). Les estratègies de retardament inclouen de vegades especificacions, com a (26):

(26) Són coses que als de ciutat ens interessen/ saber aquestes coses/ les escombraries/ l'Ajuntament/ com va o com deixa d'anar/ bo/ coses que ens interessen

El sistema de referències i de repeticions garanteix la cohesió; no hi ha, però, lligams sintàctics explícits. Això facilita, evidentment, poder tornar a "recollir", una i altra vegada, les idees fonamentals.

Basil Bernstein definia el *codi restringit* a partir de la rigidesa sintàctica. És clar que la distribució ordenada de la informació serà necessària quan la planificació sintàctica superficial sigui escassa. Una manera simple de distribuir ordenadament la informació és augmentar la rigidesa dels blocs (o fragments). Les estructures distributives (normalment bimembrals) fan precisament això: un perfil melòdic únic i particular –absolutament general a moltes llengües– assegura la relació de la informació entre els fragments; és clar que també facilita la memorització. És, evidentment, un model sintètic, perquè permet que el parlant es despreocupi de l'habilitat concreta de la planificació sintàctica. A (26) en trobaríem una mostra: *l'Ajuntament/ com va o com deixa d'anar*. Un cas particular d'estereotip construït a les llengües romàniques[10] és el que mostren (27) o (28):

(27) Facis el que facis/ et dirà que no li agrada

(28) Vingui d'on vingui/ s'ho prendrà tot

La primera part de les seqüències inclou un fragment relativament autònom, amb una típica estructura distributiva, amb repetició d'elements. És clar que hi ha molts més models d'estructures distributives que caldria caracteritzar, on el sentit no és "deduïble" de l'estructura. A (27) i (28) el fragment autònom ("tautològic") implica per exclusió una mena de proposició indeterminada, que no cal explicitar a la sintaxi perquè forma part de la interpretació de l'estructura distributiva. Exemples semblants serien els següents:

(10) Magdalena VULPE dedicà al tema una preciosa comunicació al xviè Congrés Internacional de Lingüística i Filologia Romàniques (Palma de Mallorca, 1980), titulada "Sur les subordonnées *tautologiques* en roumain".

(29) Els problemes que es discuteixen/ són els problemes que es discutien

(30) Els homes/ tal com parlen/ així són

En línies generals, com es pot esperar, les estratègies de planificació discursiva i les condicions de bona formació de les oracions no interfereixen. Ara bé, els problemes que posa una sintaxi del discurs destapen una sèrie de tendències interessants –que ací no hem fet més que anotar. Hi ha, per exemple, una preferència "natural" a arrodonir la construcció sempre que sigui possible, a "recosir" la seqüència d'alguna manera, com fa l'esborrany amb els fragments solts. Una vegada més, la frase "recosida" no ens donarà pas informació sobre les relacions sintàctiques que mantindrien els elements que són subjacents al discurs. L'exemple següent és ben característic:

(31) Toni és per la música

A (31) el verb "cobreix" una funció inespecificada, i representa una tendència general a la regularitat. Les dues frases (nominal i prepositiva) podrien estar separades simplement per una pausa, o les podien haver enunciat interlocutors diferents; tant se val. Només sabem que el tema fa referència a un nom masculí de persona i un tipus d'activitat en alguna circumstància. Això és tot el que l'esborrany permet de conèixer. Els lligams sintàctics no arriben en cap cas a donar compte del predicat perdut, ja que l'estructura de la informació el dóna per irrecuperable. Lògicament, les relacions subjacents són més complexes que les que s'organitzen a la superfície.

Al costat d'aquests aspectes caldria considerar també els mecanismes de la negació en el col·loquial, les marques del subjecte del discurs, i els detalls de la selecció lèxica. Com més explícits siguin aquests procediments a la sintaxi, més difícil serà alterar la marxa del discurs i reorganitzar les estratègies. En resum, l'habilitat per planificar (per construir plans diferents) és subjacent a l'execució: consisteix a saber/poder establir els nivells en el discurs, que la sintaxi farà més o menys explícits. Les *cometes* precisament en el discurs escrit tenen aquesta funció, al marge dels recursos generals pròpiament sintàctics. És clar que els "nivells" són *parts* (o fragments) d'una jerarquia complexa. Les fases intermèdies (el *puzzle*) es caracteritzen per l'exercici concret de les unitats fragmentades i aïllades, plenes de dubtes, amb enllaços implícits. Molts dels procediments que fem servir en aquest estadi estan encara per caracteritzar i mereixerien una atenció més delicada.

Amadeu Viana
Universitat de Barcelona
(Estudi General de Lleida)

MARIA JOSEP CUENCA

LA CONNEXIÓ TEXTUAL: L'ADVERSATIVITAT EN EL NIVELL TEXTUAL*

1. CONNEXIÓ I LINGÜÍSTICA TEXTUAL

La Lingüística Textual és una de les branques més interessants i controvertides de l'Anàlisi del Discurs. La superació del límit oracional en les anàlisis dels fenòmens sintàctics ha estat tema polèmic en els darrers anys.[1] I precisament són els processos de **connexió** uns dels que més sovint han estat adduïts a favor dels enfocaments textuals i un dels que millor poden donar llum sobre la necessitat de considerar alguns fenòmens oracionals (també) discursivament. L'estudi de la connexió textual ens proporciona una excel·lent il·lustració del límit imprecís que hi ha entre la sintaxi oracional i la textual, entre l'oració i el discurs.

El tema que ens ocuparà en aquestes pàgines és certament complex i ampli, raó per la qual, després de discutir conceptes generals (naturalesa dels elements connectats, connexió textual vs. oracional i els connectors textuals), ens centrarem en l'anàlisi textual de la connexió adversativa. La tria no és pas arbitrària. Els connectors adversatius són, juntament amb els copulatius o additius, els més utilitzats discursivament i, a més, presenten una varietat sintàctica, semàntica i pragmàtica tan gran que permet mostrar tota la complexitat de la connexió textual.

(*) La realització d'aquest treball ha estat parcialment finançada per una subvenció de la I.V.E.I. al nostre projecte *Les oracions adversatives*.

(1) Dins la lingüística catalana comptem amb l'aportació de RIGAU (1981), a favor d'un tractament textual dels fenòmens gramaticals, i d'ESPINAL (1989), a favor d'una anàlisi estrictament oracional.

2. NATURALESA DELS ELEMENTS CONNECTATS

Com a punt de partida de la nostra reflexió, volem comentar una idea de Berrendonner. Per a aquest autor els connectors són elements anafòrics: sempre que hi ha un connector seguit d'un element proposicional, el parlant sap que existeix un element anterior amb el qual es verifica la connexió. En aquest sentit comenta Berrendonner (1983) el següent, a propòsit de *mais*:

> "(...) un opérateur argumentatif comme *mais* constitue sémantiquement une "instruction" d'avoir à rechercher, dans l'univers de discours diverses informations (en l'occurrence, deux conclusions antagoniques) liées à son énonciation (qui, en l'espèce, prend parti pour l'une d'elles)." (1983: 243)

Si adoptem un punt de vista estrictament oracional, parlar de funció fòrica dels connectors és del tot innecessari i redundant: l'estructura «nexe q» implica l'existència d'un element antecedent («p nexe q») o d'un element conseqüent («nexe q, p») amb el qual es puga establir la connexió. Aquesta és precisament la funció que defineix els connectors com a tals: palesar la relació sintàctica, semàntica i pragmàtica existent entre dos o més constituents oracionals.

Ara bé, si seguim mantenint un punt de vista oracional, ¿com expliquem l'estructura d'oracions com aquestes?:

(1) a **Però** la renda va minvant. [AVUI-1, 13]
b **Millor dit**: jo no he conegut mai cap manescal que en tingués. [CAR, 199]
c **I** això és una fal·làcia insigne. [NOS, 38]

En aquests casos, el fet de parlar de funció (ana)fòrica del connector es mostra del tot pertinent. Només si suposem l'existència d'un element anterior, amb el qual es puga establir la relació semàntica requerida per *però, millor dit* i *i*, podem interpretar els exemples de (1).

(2) a Val a dir que encara es pot permetre el luxe de viure d'aquella renda. **Però** la renda va minvant.
b Vostè, senyoret, és un home que no té sentiments. **Millor dit**: jo no he conegut mai cap manescal que en tingués.
c Els tòpics segregats entorn de la capital i de la seva horta -alegria, barroquisme, opulència vegetal-, hom ha volgut predicar-los de la totalitat de la regió. **I** això és una fal·làcia insigne.

Però el que interessa no és tant constatar la funció fòrica dels connectors, que es dedueix de la seva mateixa definició, com esbrinar quina és la naturalesa dels membres units.

Berrendonner (1983) opina que els connectors poden arribar a tenir tres usos diferenciats, segons la naturalesa dels elements que uneixen:

(3) I E (p * q)
II E (p) * E (q)
III A * E (p)

on «A» simbolitza un esdeveniment extralingüístic, «p» i «q» són proposicions, «E (p)» equival a l'enunciació de (p) i «*» és el connector.

Parem esment en aquests exemples adduïts per Berrendonner (1983:219):

(4) Il est gentil, **mais** un peu bête.
(5) a -Madame est sortie.
-**Mais** qu'est-ce que tu veux que ça me fasse?
b Je vous invite à venir passer quelques jours ici. **Mais** ne vous croyez pas obligé de faire le voyage si vous n'en avez pas envie!
(6) (passe une voiture)
-**Mais** c'est qu'il nous écraserait, ce chauffard!

Comenta l'autor que en el primer cas el connector estableix contrast entre dues proposicions (p * q); en els exemples del segon grup, el contrast s'estableix entre dues enunciacions (E(p) * E(q)), fetes per diferents emissors en (5a) i per un mateix emissor en (5b); en el tercer exemple, *mais* oposa una enunciació a un fet extralingüístic previ o simultani -el fet que ha passat un cotxe a una certa velocitat, per exemple- (A * E(p)).

Manllevant la classificació de Berrendoner, i fent-hi alguna esmena, podem dir que un connector uneix elements de mena tan diferent com aquests:

a) Dos constituents oracionals (clàusules (7a), sintagmes (7b), o constituents inferiors al sintagma (7c)) que formen part d'una única oració.
(7) a Encara que *no té diners, ha decidit comprar-se un cotxe de luxe.*
b He escrit el llibre *ràpidament* però *amb cura.*
c Caldrà canviar les *taules* i *cadires* del menjador.

b) També pot connectar dues oracions (8)
(8) La majoria d'aquestes empreses, concretament 1395, facturen menys de 10 milions. **És a dir**, un 88,7 per cent de les empreses són de petites dimensions. [AVUI-2, 22]

i fins i tot una oració amb un conjunt d'oracions anterior (9):

(9) De moment el nou president dels Estats Units ha començat ja a envoltar-se de gent de la seva absoluta confiança (...) Ha començat a formar-se un equip d'assessors que possiblement podrien omplir els buits que ell tingui. **Però amb tot**, Bush comença el seu mandat amb dos grans hàndicaps... [TEMPS, 42]

Fixem-nos que l'oració introduïda pel nexe *però* i el matisador *amb tot* no s'oposa només a l'oració anterior sinó al conjunt format per les dues oracions anteriors que hem transcrit.

D'altra banda, cal notar que l'oració amb què contrasta directament l'oració introduïda pel connector textual no sempre ha de situar-se immediatament abans que aquesta. Així, trobem exemples com el següent:

(10) Quan fou més gran renunciaren als atemptats. Prou s'havien adonat que ningú no podia eliminar-lo. **En lloc d'això**, el defugien, i tothora es guardaven de tocar-lo. (PER, 24)

on la darrera oració és connectada amb les dues anteriors però, des d'un punt de vista estricte, només contrasta amb la primera.

c) Igualment és possible connectar una oració amb un esdeveniment extralingüístic, cas aquest que només és palès en textos orals (o textos escrits que pretenen reproduir l'oralitat).

(11) (Algú canta)
X: **Però,** vols deixar de cantar!

L'oració que enuncia X no contrasta amb cap enunciat anterior, sinó que és la reacció a un fet extralingüístic («algú canta»).

Podem concloure que la presència d'un connector només serà pragmàticament reeixida si hom és capaç de trobar en el context un element amb una certa propietat que el faci pertinent.[2] Així, en el cas de la connexió adversativa, existent en la major part dels exemples que acabem d'adduir, l'element anterior ha de *contrastar* amb l'element precedit pel nexe. L'element anterior o antecedent sol ser expressat lingüísticament (apartat a i b), però també pot ser extralingüístic (apartat c).

Dels tres tipus de connexió que hem diferenciat a partir de Berrendonner, el primer inclou els fenòmens de composició oracional; els dos darrers, en canvi, no tenen cabuda en una anàlisi estrictament oracional: només poden estudiar-se des d'una perspectiva textual o, més ben dit, discursiva.

3. CONNEXIÓ TEXTUAL vs. ORACIONAL

Són molts els autors que es plantegen la qüestió de la connexió en el nivell textual: uns ho fan com a fenomen diferenciat de la composició oracional (Halliday & Hasan (1976), Schiffrin (1987) o Fuentes Rodríguez (1987)), mentre que d'altres implícitament o explícitament donen un tractament més o menys unitari a tots dos tipus de

(2) Sobre la Teoria de la Pertinència (*relevance*), com a model d'anàlisi pragmàtica, podeu consultar els diferents treballs d'Sperber i Wilson (especialment Sperber & Wilson (1986)) i també Brockway (1983), que aplica aquesta teoria al cas concret dels connectors.

connexió (Van Dijk (1977) i Ducrot i els seus seguidors (cfr. Anscombre & Ducrot (1983), *CLF* (1983)).

Per la nostra banda, opinem que és innegable que els fenòmens de connexió contribueixen de manera decisiva a fer que un parlant puga considerar un conjunt d'oracions com a text. Ara bé, cal plantejar-se la qüestió següent: ¿ens autoritza això a considerar la connexió textual com un fenomen clarament diferenciat de la connexió oracional, com alguns semblen pensar?

Creiem que no, per dos motius fonamentalment: a) la connexió oracional i la textual tenen el mateix funcionament, o, dit en terminologia generativa, responen a una mateixa regla de rescriptura; b) hi ha casos en què és del tot arbitrari dir que hi ha una connexió oracional (entre clàusules) o una connexió textual (entre oracions).

3.1. *Els fenòmens de connexió segueixen bàsicament les mateixes regles de funcionament en el nivell oracional i en el textual.* Agafem l'exemple de les oracions adversatives:[3]

a) Igual com en el nivell oracional, la connexió textual adversativa es dóna entre dos membres (dues oracions, un conjunt d'oracions i una oració o un esdeveniment extralingüístic i una oració), és a dir, és *binària*; a més, no es pot alterar l'ordre dels elements sense que es produesquen canvis semàntics i pragmàtics fonamentalment (és *asimètrica*); per últim els dos elements units, en cas de ser tots dos lingüístics, han de manifestar *interdependència* quant a la polaritat: l'un ha de ser afirmatiu i l'altre ha de ser negatiu.[4] Així doncs, el comportament sintàctic és paral.lel en els dos nivells. Vegem-ho amb aquest exemple:

(12) Es tracta de la primera reunió seriosa que es produeix des del començament de la vaga. A ella, **però**, no estaran presents els responsables de Repsol Butano... (AVUI-2, 20)

El nexe *però* uneix dues oracions (p = «Es tracta de la primera reunió seriosa que es produeix des del començament de la vaga» i q = «A ella no estaran presents els responsables de Repsol Butano»), l'ordre de les quals no pot ser alterat sense que es produesquen canvis sintàctics, semàntics i /o pragmàtics.

(13) ?? A ella no estaran presents els responsables de Repsol Butano. Es tracta, però, de la primera reunió seriosa que es produeix des del començament de la vaga. ...

(4) La interdependència entre els membres d'una construcció adversativa no necessàriament es manifesta amb l'aparició d'una negació sintàctica en un dels membres units: la negació pot ser semàntica i fins i tot pragmàtica (cfr. CUENCA (en preparació, cap. VII i VIII)), com veiem als següents exemples:
(i) *Joan és ros però el seu fill és bru* [oposició semàntica *ros/bru*]
(ii) *És cristià però comunista* [oposició pragmàtica *cristià/comunista*]

(3) Sobre les característiques sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques de les oracions adversatives el lector podrà consultar en breu la nostra tesi doctoral, CUENCA (en preparació).

La versió simètrica del nostre exemple, dificulta la interpretació de la relació fòrica establerta entre el pronom *ella* i la categoria que el lliga (*la reunió*); a més, l'oració és semànticament i sobretot pragmàticament anòmala: s'agafa com a tema de l'oració primera un element que serà introduït en el context de parla en la segona oració; per altra part, l'orientació argumentativa ha canviat de signe: ara es fa una valoració positiva dels fets descrits, mentre que abans predominava l'avaluació negativa.

D'altra banda, la interdependència quant a la polaritat de les oracions és palesa: la primera oració és afirmativa («Es tracta de la primera reunió seriosa que es produeix des del començament de la vaga»), mentre que la segona conté la negació sintàctica *no* («A ella no estaran presents els responsables de Repsol Butano»).

Les mateixes característiques (binarietat, asimetria i interdependència) es poden veure en aquest exemple de connexió adversativa oracional, on els elements units són clàusules:

(15) Volia estudiar Dret però no va aprovar el COU.

b) Pel que fa als aspectes semàntics, podem trobar en el nivell textual els mateixos significats adversatius que és possible distingir en l'oracional: la relació semàntica pot ser d'*oposició* (16), de *substitució* (17) o de *restricció* (18).

(16) a El PSOE i el seu govern poden estar tranquils en el poder. **Però** tenen por, i ens la volen transmetre. (TEMPS, 7)
b Lleida produeix pomes grogues d'aquesta varietat, **però** el consumidor europeu les prefereix verdes. [AVUI-2, 21]

(17) a I, així doncs, es féu confirmar per escrit que lliurava l'infant a monsieur Grimal (...) No experimentà ni el més mínim deix de remordiment. **Ben al contrari,** no tan sols creia haver obrat bé, sinó fins i tot amb justícia (...). [PER, 29]
b Gallego s'ha resistit sempre a fer aquest pas, adduint que no es tracta d'una fusió o d'una absorció, **sinó** d'una unió entre els dos partits. [AVUI-2, 12]

(18) a Es passava el dia llegint llibres i treballant. **Tret d'això,** no feia més que dormir.
b Es van anar retirant tots a les seues havitacions, **llevat de** l'home del Sol. [OBR, 110]

c) Quant als aspectes pragmàtics, tant en el nivell oracional com en el textual podem trobar *argumentació i refutació*. Ducrot entén l'argumentació com una mena d'acte de parla (o més ben dit un encadenament d'actes il·locutius) mitjançant el qual l'emissor pretén que el receptor arribe a una certa conclusió.[5] Hi ha certs connectors, com ara els adversatius, i alguns operadors que són marcants de l'argumentació. Així, quan algú diu:

(5) Sobre Teoria de l'Argumentació de Ducrot es pot consultar el conjunt d'articles d'Anscombre i Ducrot recollits a ANSCOMBRE I DUCROT (1983), el monogràfic de *CLF* dedicat als connectors pragmàtics (*CLF* (1983)), l'obra de MAINGUENEAU (1987), així com diversos articles, molts dels quals són dedicats a l'anàlisi de *però* (BRUXELLES ET AL. (1976), ANSCOMBRE & DUCROT (1977), PLANTIN (1978), CADIOT et al. (1978), IBRAHIM (1978), etc.).

(19) Enric és simpàtic però lleig

vol indicar que el primer membre (p = «Enric és simpatic») té una orientació argumentativa oposada a la del segon argument (q= «Enric és lleig»), respecte a una certa conclusió (r), que serà determinada contextualment (per exemple, r = «Enric m'agrada»). És a dir, el primer membre és un argument cap a la conclusió r, mentre que el segon membre és un argument cap a la conclusió contrària ($\neg r$ = «Enric no m'agrada»). L'emissor s'identifica amb el segon membre, li atribueix més força argumentativa, ja que el considera un argument més fort cap a una certa conclusió que no el primer com a argument cap a la conclusió contrària.

La mateixa relació interactiva es pot manifestar textualment, segons comprovem en aquest exemple:

(20) (...) semblava dominar perfectament la situació. Controlà la veu i enfilà el discurs amb bona agulla. Els gestos eren adequats i donaven mostra de bona voluntat, i sobretot d'afecte pels companys que l'havien elegit. **Tanmateix,** una cosa em cridà l'atenció: els peus li anaven com un ventilador. [SIG, 35-36]

El connector *tanmateix* uneix una oració («una cosa em cridà l'atenció: els peus li anaven com un ventilador») amb el conjunt format per totes les oracions anteriors que hem transcrit. Les oracions antecedents són arguments a favor de la conclusió r («semblava dominar perfectament la situació»), mentre que l'oració encapçalada pel connector es presenta com un argument en contra d'aquesta conclusió ($\neg r$ = «semblava no dominar perfectament la situació»). L'orientació argumentativa de l'oració que conté el connector és la que determina l'acte d'argumentació.

Hi ha d'altres connectors adversatius (en concret els de significat substitutiu) que palesen un tipus diferenciat d'argumentació: la refutació. L'emissor, en fer la seua enunciació (del tipus *«No p sinó q»)*, nega, és a dir, refuta una proposició afirmativa *(p)* que atribueix a un altre interlocutor i introdueix una rectificació *(q)*, de manera que activa una ordre pragmàtica dirigida al receptor del tipus: «substituïu *p* per *q*».[6] Quan algú diu:

(21) Aquest llibre no és una novel·la sinó un assaig

està negant una afirmació (p = «aquest llibre és una novel·la»), que l'emissor no identifica com a seua, i al mateix temps introdueix una rectificació (q= «aquest llibre és un assaig»), que palesa el caràcter refutatiu de la negació.

(6) MOESCHLER (1981) estudia aprofundidament la refutació.

Molt més evident és el mecanisme de la refutació en el nivell textual, atès que, en intervenir més d'un interlocutor, és del tot palès que l'asserció negada es correspon amb una proposició que l'emissor reprèn del context anterior. Fixem-nos en aquest exemple:

(22) Y: Robert em cau malament, perquè és antipàtic.
X: No és antipàtic. **Ben al contrari**, em sembla simpatiquíssim.

El locutor X refuta l'afirmació anterior del locutor Y (p= «Robert és antipàtic») negant-la explícitament i la substitueix per una altra asserció que la contradiu (q= «Robert em sembla simpatiquíssim»).

Les diferències entre la connexió oracional i textual remeten a la naturalesa dels elements units i al fet que alguns connectors que fem servir en el nivell oracional no poden ser utilitzats textualment.[7] Són, doncs, aquests aspectes, que en un estudi purament oracional passen inadvertits, els que interessa destacar en una anàlisi textual de la connexió.

3.2. *Sovint és difícil o arbitrari dir si estem davant d'una connexió textual o d'una connexió oracional.* Observem els exemples següents:

(23) A les set de la tarda, com faig d'habitud, he passat per casa de la portera per si tenia alguna lletra al correu. **Ja que**, de tant en tant, m'escric afectuoses cartes a mi mateix (...). (LAO,25)

(24) El vell era un moralista, pensà Enric. O potser tenia els comptes corrents massa atapeïts per a aventurar-se en altres afers. **Bé que** no tingué problemes de moral quan decidí casar-se amb sa mare, sent com era un poca-roba sense cap perspectiva. (NO E, 71)

Aquests exemples són en certa mesura anòmals, ja que hom esperaria que no hi hagués una pausa forta (equivalent a un punt) sinó una pausa feble (coma o punt i coma) davant del nexe. Tanmateix, si seguíem un criteri gràfic o fins i tot entonatiu podríem classificar aquests exemples com a connexions textuals, tot i que els nexes que l'activen no solen actuar textualment.

No obstant l'estranyesa que poden produir exemples com els anteriors, es troben documentats i es poden considerar acceptables. Això té una relació directa amb el fet que els criteris de puntuació no depenen només de l'entonació amb què es pronunciarien les oracions i de la sintaxi d'aquestes, sinó que en part depenen del gust personal de l'escriptor o de vegades de la llargària dels membres connectats, segons que fan notar Solà & Pujol (1989: 7 i 55-56). Els exemples anteriors podrien, doncs, explicar-se per la voluntat de l'autor de puntuar d'una certa manera i sobretot a partir del factor pragmàtic apuntat abans: la «pesantor» dels elements units, és a dir, el fet que estiguen

(7) La connexió textual s'estableix sempre respecte amb un element anterior, present en el context de parla previ. És per això que hi ha uns nexes que s'utilitzen molt freqüentment en el nivell textual: aquells que introdueixen típicament el segon membre d'una connexió (copulatius, disjuntius, adversatius i consecutius). En canvi, aquells que oracionalment poden acompanyar el membre situat en primer o en segon lloc (condicionals, concessius, finals, causals) no s'usen com a connectors textuals. Sobre la distribució dels nexes textualment i l'ús alternatiu de matisadors vegeu CUENCA (e.p.).

constituïts per més d'una clàusula justifica que l'autor utilitze una pausa forta, per evitar la formació d'una oració excessivament llarga i complexa, de díficil comprensió.

D'altra banda, també en el cas de connectors que trobem de manera habitual tant textualment com oracionalment és difícil de vegades dir si la connexió s'ha de situar en l'un o l'altre nivell. És el cas de l'exemple següent (25a), que hauríem de considerar textual si atenem a la puntuació, però que es pot «convertir» en oracional, fent la pausa més curta (25b).

(25) a És cert que hi ha persones que no varien el comportament per molt variades que siguin les situacions. **Però** no és normal. (SIG, 22-23)
b És cert que hi ha persones que no varien el comportament per molt variades que siguin les situacions, **però** no és normal.

I ¿com podem classificar aquest exemple?

(26) El vestit hi podia influir sens dubte; **però** crec que es tractava d'una qualitat més immaterial, quasi màgica, que es desprenia del nom feudal i pastorívol de Bearn, reverenciat cada any des de damunt la trona el dia de la festa. [BEA, 21]

El problema de base és, com haurà notat ja el lector, la mateixa definició d'oració. És evident que en aquests casos no podem decidir si tenim dues oracions o dues clàusules atenent a criteris gràfics (la puntuació) i és força complex fer-ho atenent a criteris entonatius, vist que la qüestió de la diferència entre pauses pot ser de vegades pràcticament inapreciable.

La distinció és encara més difícil d'establir en la llengua oral, i concretament en els diàlegs. Partint d'un corpus oral, Cadiot i altres (1978) han remarcat que caldria considerar com a connexió oracional certs casos que semblen innegablement textuals, atès que no sols hi ha una pausa forta entre els elements units sinó que ni tan sols hi ha contigüitat entre ells. L'exemple que proposen és aquest:

(27) X: Bon, ben d'accord.
Y: Et ta mère travaillerait?
X: *Mais* je connais des enfants qui souffrent de ne pas avoir leurs parents.

En aquest diàleg la segona intervenció del locutor X continua l'afirmació que aquest feia inicialment i no es presenta en primera instància com a resposta a la pregunta formulada per Y. Això és motiu suficient, en opinió de Cadiot i altres, per dir que les dues intervencions de X constitueixen una única oració, equivalen a una connexió oracional i no textual.

(28) Bon, ben d'accord, mais je connais des enfants qui souffrent de ne pas avoir leurs parents

Conclouen els autors que exemples com aquests són connexions del tipus «p *mais* q» i no pas del tipus «*Mais* q», com proposen Bruxelles i altres (1976).

Malgrat tot el que hem dit, la solució al problema que hem plantejat no requereix necessàriament que discutim ara i ací el concepte d'oració. Tenint en compte que la connexió en el nivell oracional i en el textual es regeix bàsicament per les mateixes regles sintàctiques, semàntiques i pragmàtiques i que el límit entre clàusula i oració - i en consequència, entre connexió oracional i textual- és sovint difícil d'establir, creiem que cal no parlar de dos fenòmens diferenciats -la composició oracional i la connexió textual- sinó d'un mateix fenomen, la connexió, que es manifesta oracionalment o textualment.

Considerem que hi ha regles de la gramàtica i fenòmens que són purament oracionals (pensem, per exemple, en la relació entre el SN subjecte i el SV predicat), mentre que hi ha d'altres regles i fenòmens que poden aplicar-se oracionalment o textualment (per exemple, la connexió o la pronominalització).[8]

No obstant això, el fet de situar-se en el nivell textual imposa una sèrie de restriccions a la connexió, d'una banda, i potencia uns valors pragmàtics, d'altra, que cal palesar. Per tant, no es pot reduir l'estudi de la connexió al nivell oracional, pensant que més enllà de l'oració els fenòmens es reprodueixen de manera idèntica, tot i que en termes generals el funcionament és igual en tots dos nivells.

4. ELS CONNECTORS TEXTUALS

Considerarem textuals tots aquells connectors que puguin unir dues oracions.[9] La relació manifestada pel connector textual no és sintàctica sinó semàntica i/o pragmàtica (cfr. Halliday & Hasan (1976) i Schiffrin (1987)). Aquest fet marca una primera diferència entre la connexió en el nivell textual i en l'oracional, on el nexe manifesta, a més, una relació sintàctica.

Funcionen com a connectors textuals alguns nexes conjuntius, els matisadors[10] i d'altres connectors de caràcter prepositiu o adverbial.

a) *Nexes conjuntius (però, i, doncs, així que...)*;

(29) - Vigilin l'orinal, amb perdó sigui dit. Vigilar! Aquesta és la clau de la situació.
- Sí senyor, sí...
- I, si hi ha alguna novetat, avisin-me. [CAR, 173]

(8) Una opinió ben semblant a la nostra és la de BRUCART (1987:139), que proposa distingir tres tipus de regles: a) regles d'àmbit estrictament oracional, b) regles d'àmbit oracional i discursiu i c) regles d'àmbit estrictament discursiu.
Per la nostra banda, no hem fet referència a regles estrictament discursives perquè caldria provar la seua existència. Fixem-nos, per exemple, en els fenomens cohesius diferenciats per HALLIDAY & HASAN (1976):
— la *referència* (relació de correferencialitat entre expressions diferenciades),
— la *substitució* (relació de correferencialitat entre un pronom i el seu antecedent),
— l'*el.lipsi* (relació entre una forma pronominal buida i el seu antecedent),
— la *conjunció* o connexió textual i
— la *cohesió lèxica* o relació sèmica entre peces lèxiques.
De tots aquests fenòmens, que per a aquells autors són clarament textuals, només el primer es dóna de manera exclusiva en el nivell textual: segons estableix el principi C de la Teoria del Lligam (Cfr. Chomsky, (1981)), les expressions-R són lliures i, per tant, no poden mantenir relacions de correferencialitat dins de l'oració, ni dins ni fora de la seua categoria rectora. La resta de fenòmens es manifesten tant al nivell textual com a l'oracional, de manera que no cal proposar dues regles diferenciades per explicar-los, sinó que cal considerar l'existència d'una mateixa regla i d'uns mateixos principis que en regulen l'aplicació, que pot considerar-se textualment o oracionalment.
Així doncs, creiem que només cal

(30) És clar que madame Gaillard sabia prou bé que en el taller de Grimal (...) Grenouille no tenia cap possibilitat de sobreviure. **Però** no era dona de capficar-s'hi. (PER, 29)

(31) La mitjana d'edat dels professionals docents a Catalunya, segons dades recents, és de 34 anys. Els resten encara 30 anys, *doncs*, d'estar en actiu. [AVUI-1, 20].

b) Els *matisadors*, elements connectors que es poden combinar amb els nexes conjuntius (*tanmateix, en canvi, conseqüentment, per tant, més aviat, per això, d'altra banda, no obstant això* ...);

(32) D'un costat, hauria volgut que diguéssim la nostra paraula sobre allò que a ell el preocupava aleshores: els catalans del Principat i llur "tarannà històric". **D'altra banda**, ens proposava de fer, damunt la nostra realitat privativa, una operació semblant a la seva. (NOS, 21)

(33) La zona no catalana del País Valencià, però, no va interferir-se en el predomini català. **Més ben dit**: només va fer-ho a través de les ambicions feudals del senyors aragonesos amb possessions en el regne. **Sigui com Sigui**, el fracàs de l'assimilació «territorial» deixava subsistent una rèmora molesta: per sempre més seríem un país nacionalment heterogeni. (NOS, 34)

(34) La llengua és el sistema que tradueix tots els altres sistemes. **Per això** en el món de la cultura ocupa un lloc de privilegi. (SIG, 15)

Cal notar que, com a connectors textuals, els matisadors poden anar sols, segons hem vist als exemples anteriors, o bé acompanyant un nexe amb el qual siguin compatibles semàntic ament.

(35) I aquesta doble tasca d'endegar un domini propi i, alhora, de formar un marc epistemològic interdisciplinari, crec que justifica de debò tota temptativa de fonamentar la semiòtica. **I tanmateix**, aquestes temptatives no han estat abundants (...) [SIG, 52]

(36) El fenomen es repetia en tots els altres territoris de l'Estat, però entre nosaltres es presentava amb més força, justament per la debilitat prèvia del particularisme regional. **I per això**, quan en 1833 el País Valencià era dividit en tres províncies, l'esperit particularista era ja molt tènue. [NOS, 133]

c) D'*altres connectors* (locucions prepositives com *en conclusió, en altres paraules, per exemple*... o adverbials com *ara bé, ara, així*...), molt semblants als matisadors, que només actuen en el nivell textual i, per tant, són *connectors textuals pròpiament dits*.[11]

distingir regles i fenòmens que es produeixen en el nivell oracional de les que es poden produir en l'oracional i en el textual. En cas que existesquen regles estrictament textuals, cosa que caldria discutir aprofundidament, serien molt poques.

(9) Seguint les darreres propostes de la Gramàtica Generativa, definim oració com una unitat lingüística sintàcticament independent, constituïda per la unió d'un SN i un SV a través d'un constituent FLEX(ió) que representa els morfemes verbals que relacionen el SN subjecte amb el SV predicat (O Æ SN FLEX SV).

(10) Sobre el concepte de matisadors com a connectors oracionals i textuals, vegeu CUENCA (e.p.).

(11) Per a llistat més exhaustius que el nostre, vegeu HALLIDAY & HASAN (1976: cap. 5) que estudien els connectors textuals de l'anglès, i també FUENTES (1987), que estableix el paradigma del que denomina *enllaços extraoracionals* del castellà.

(37) En una manifestació, qui aixeca el puny és perquè vol. Al País Valencià, **per exemple**, al so de la Moixeranga uns aixequen el puny, altres la mà amb quatre dits i altres simplement romanen drets. (SIG, 150)

(38) Partim de la base que el nostre cos és capaç de produir milers de moviments per segon. **Ara bé**, ¿amb quin criteri l'investigador pot dividir aquests moviments en unitats pertinents perquè constitueixin la base d'una estructura que determina la significació del conjunt dels moviments? (SIG, 125)

5. ELS CONNECTORS TEXTUALS ADVERSATIUS

Com a exemple de connexió textual, analitzarem tot seguit les diferents manifestacions de la connexió adversativa en el text. Partirem de la triple divisió dels elements que poden actuar com a connectors textuals que acabem de fer (nexes, matisadors i connectors textuals pròpiament dits).

5.1. *Els nexes adversatius com a connectors textuals.* D'entre els diferents nexes adversatius, *però* és el més freqüentment utilitzat com a connector textual.[12]

(39) Fenòmens tan «locals» com el carlisme, el republicanisme i l'anarquisme havien d'articular-se amb les concrecions de signe afí, i també «locals», que es produïen als altres països hispànics: era natural. **Però** també havien de fer acte de presència a Madrid. [NOS, 205]

(40) El jutge voldria que el general Piccio li digués si l'aeronàutica va acceptar cloure ràpidament el cas per indicació dels serveis secrets o bé d'altres estaments o institucions. El general, **però**, és reticent. (AVUI -2, 8)

Sinó (que) i *més que*, en canvi, no poden tenir ús textual: atès que són termes de polaritat negativa, no poden funcionar sense que hi haja, dins la mateixa oració on es troben, una negació sintàctica prèvia, cosa que els impedeix de situar-se a l'inici d'una oració.

(41) a * No vindrà avui. **Sinó** demà.
b * No és verd. **Sinó que** és blau.
c * No he vist. **Més que** una pel·lícula.

Pel que fa als nexes restrictius (*llevat (de), tret (de), fora (de), a part (de), excepte, a excepció de, menys)* i alguns de substitutius (*en comptes de, en lloc de*) poden aparèixer textualment si van seguits d'un deíctic (*això*) que representi l'oració anterior.

(12) Com a connector textual *però* no només pot encapçalar l'oració on es troba sinó que també pot trobar-se en posició intermèdia, com veiem a l'exemple del text, i fins i tot en posició final. En aquests darrers casos, quan no té posició inicial, *però* no funciona com a nexe pròpiament dit sinó com a matisador (vegeu CUENCA (e.p.)).

(42) Les dues úniques sensacions que coneixia eren un lleuger decandiment quan s'acostava la migranya mensual i una lleugera vigoria quan la migranya cedia. **Llevat d'això**, aquella dona esmorteïda no sentia res. [PER, 21]

(43) No va voler enfrontar-se amb els seus enemics, perquè estava segur que no se'n beneficiaria ningú. **En lloc d'això**, va decidir esperar fins al moment que els pogués vèncer.

Aquests nexes són inversors de polaritat: si el membre no precedit pel nexe és afirmatiu, l'altre s'interpreta com a negatiu i vice-versa. A més, són connectors de tipus prepositiu, que necessiten un SN o una clàusula com a règim. Aquestes dues característiques definitòries expliquen que hagen d'anar seguits del deíctic per a ser utilitzats textualment: necessiten tenir algun constituent que faça de règim i, d'altra part, sols amb la presència dels dos membres en l'oració es pot marcar la inversió polar.[13]

Així doncs, comprovem que la diferent relació entre els nexes adversatius i la negació determina la possibilitat i les condicions de l'ús textual que se'n fa.

5.2. *Els matisadors adversatius com a connectors textuals.* Podem adduir exemples de tot tipus de matisadors adversatius com a connectors textuals: opositius, opositivo-concessius i substitutius.

a) Matisadors *opositius* com *tanmateix* i *en canvi;*

(44) Alguns antropòlegs contraposen el caràcter força inconscient de l'activitat lingüística a aquell, externament conscient, de les diferents institucions culturals. **Tanmateix**, avui ens interessem per formes comunicatives molt més profundes i menys evidents que les verbals. [SIG, 16]

(45) El govern català acceptaria que aquesta planificació fos posteriorment inspeccionada per l'Administració central. **En canvi**, el govern central interpreta que la pretensió de coordinar el destí dels objectors suposa l'assumpció de competències que no pertoquen a la Generalitat. [AVUI-2, 10][14]

b) Matisadors *opositivo-concessius.* En aquest grup podem diferenciar aquells que contenen un deíctic, els que contenen un totalitzador i els que contenen un deíctic i un totalitzador.

b.1.) Matisadors amb un deíctic (*malgrat això, no obstant això/això no obstant/ no obstant, a pesar d'això*);

(46) El pare Sorge no tem per la seva vida: «No em sorprendria que m'intentessin assassinar, però un màrtir molestaria més els mafiosos que un jesuïta viu», ha declarat. **Malgrat això**, afirma que «nosaltres som els soldats del papa en les fronteres més avançades de l'Església». [AVUI-2, 18]

(13) Per les característiques sintàctiques dels nexes restrictius més el deíctic *això* podem considerar que funcionen com a autèntics matisadors, de manera que, en el nivell textual, caldria parlar de matisadors de significat restrictiu, més que no pas de nexes restrictius.

(14) També podem considerar un matisador contrastiu *nogensmenys*. Tanmateix, és un nexe problemàtic. COROMINES (*DECat*, v. *Tant* i *No*) fa notar que es tracta d'un gal·licisme de recent incorporació (no figura registrat fins al diccionari de Fabra), introduït per imitació del francés *néamoins* i potser a partir del mot català *noresmenys* (adverbi molt viu en la llengua antiga, on tenia el sentit d'«així mateix», «encara més», «ultra això» i que esporàdicament s'utilitzava com a concessiu). *Nogensmenys* no ha tingut èxit en la nostra llengua. És cert que figura en les nostres gramàtiques i diccionaris, on el podem trobar exemplificat així:

(i) El problema quedava resolt; nogensmenys ell no l'hi considerava (BADIA: 1962, 2: 99). Amb tot, hem pogut comprovar que no s'ha incorporat, si més no totalment, a la nostra llengua, per tal com es troba poc exemplificat al nostre corpus i, a més, quan apareix, té un matís difícilment precisable.

(ii) Diuen que la discussió de l'Estatut ha estat especialment aspra, dura, i difícil en matèria, sobretot, de llengua i cultura. Neguiteja el tema de la llengua i de la cultura. I tots hi som sensibles. Nogensmenys, nosaltres som allò que som per la nostra llengua i la nostra cultura. (SIG, 11).

(47) Jo tenia la quasi «indiscutible certesa» que em trobava tot sol a l'habitació. **No obstant això,** (...) armat de valor, m'he girat de sobte; com si volgués sorprendre l'intrús. [LAO, 21]

b.2.) Matisadors amb un element totalitzador (*malgrat tot, de tota manera/de totes formes, en tot cas/en qualsevol cas*) o equivalent (*sigui com sigui*);

(48) Dalí (...) es troba en un moment molt delicat però estacionari, una vegada s'han començat a notar els efectes de la medicació a què se'l sotmet per tractar-lo de l'embòlia pulmonar que pateix. **De tota manera**, els facultatius han reconegut que fins que no passin unes 48 hores del seu ingrés a la clínica Quiron de Barcelona no serà possible avaluar amb prou precisió la seva resposta al tractament ni pronosticar-ne amb prou certesa una revolució. [AVUI-2, 4]

(49) La semiòtica, o semiologia, ha nascut dues vegades. Peirce i Saussure, en completa ignorància mútua, conceberen la possibilitat d'una ciència dels signes i treballaren per instaurar-la. **Sigui com sigui**, i dins d'un ampli marge de coincidència, fins al dia d'avui han estat presents com dues grans línies (...) les concepcions sorgides dels dos orígens. [SIG, 46]

(50) Aquesta essència ja no feia una olor agradosa. Feia una olor gairebé dolorosa, tallant i càustica a causa de la seva intensitat. **I malgrat tot** n'hi havia prou amb dissoldre'n una gota en un litre d'alcohol per revifar-la i fer-hi ressuscitar l'aroma d'un camp de flors. [PER, 155]

b.3.) Matisadors amb un totalitzador i un deíctic (*tot i així/tot i això, amb tot i això/amb tot i amb això*).

(51) Bartolomé ha explicat que, el 20 de maig de 1987, l'arquitecte municipal va informar de la impossibilitat d'executar tot el projecte perquè la zona on anaven les piscines no era propietat de l'Ajuntament. **Tot i així**, el 22 de maig es van rebre tres pliques a la Paeria, "que bé podrien haver estat escrites per la mateixa màquina", i el dia 25 es va adjudicar finalment l'obra. [AVUI-2, 19]

És precisament l'aparició del deíctic o el totalitzador allò que fa que el significat sigui concessiu. Cal tenir en compte que tant les construccions adversatives com les concessives responen a l'esquema TESI/ANTÍTESI: en les concessives es destaca la tesi, el primer membre; en les adversatives es destaca l'antítesi, el segon membre, col.locant-hi al davant el nexe.[15] Això explica que la presència del deíctic en el segon membre es traduesca en una imbricació del significat adversatiu i el concessiu: el deíctic incorpora el significat de l'oració anterior en l'oració encapçalada pel matisa-

(15) Cf. A. López (1983) per a una definició semàntica i funcional de les diferents oracions/conjuncions a partir de la dicotomia tòpic/comentari.

dor. De manera semblant, el totalitzador incorpora el significat de l'oració (-ns) anterior(s) dins l'oració on es troba: l'oració (o conjunt d'oracions) antecedent es presenta així com una de les possibles manifestacions de la totalitat a la qual s'oposa l'oració amb el matisador. [16]

c) *Matisadors de significat substitutiu (per contra, al contrari/ans al contrari/ben al contrari, més aviat).* Són aquests els únics elements que marquen significat substitutiu textualment, vist que els nexes substitutius *sinó (que)* i *més que*, com a TPNs, estan restringits al nivell oracional. Vegem-ne alguns exemples:

(52) Direu que tot això és pureril, anodí, insignificant. No ho crec pas. Crec, **per contra**, que ajuda a comprendre la manera d'ésser de les persones amb les quals hom es juga els diners -i, per tant, la pròpia manera d'ésser. (CAR, 119)

(53) - Si no m'equivoco, la seva senyora és alta, plana, rossa, un gran tipus...
- Oh, no! S'equivoca. **Més aviat** és petita. [CAR, 191]

5.3. *Els connectors textuals adversatius pròpiament dits.* Hi ha dos connectors adversatius que tenen ús exclusivament textual: *ara bé* i *... per això* (en posició final d'oració).

Ara bé (i les variants *ara* i *bé*) indiquen un canvi en l'actitud enunciativa de l'emissor.

(54) Sense un ímpetu tivant, per part de la burgesia, la indústria no podia construir-se, és cert. **Ara bé**: l'ímpetu no era suficient. Calien també diners. [NOS, 194]

(55) Sens dubte, és una abstracció: un tipus general de procés. **Ara**: es basa molt directament en un grup de casos històrics ben concrets. [DIR, 173]

(56) No feu cas de les lleis. **Bé**: feu-ne cas, per evitar mals majors. [Ex. de Fuster]

En tots tres casos, el nexe indica que allò que serà enunciat a continuació s'oposa a l'enunciació anterior. Manifesta una mena de substitució que afecta no sols els continguts de les oracions sinó també les enunciacions. Aquest caràcter, diguem-ne, "enunciatiu" és allò que justifica que aquests nexes vagen seguits sovint de dos punts (:).

Quant a *...per això*, cal dir que s'utilitza preferentment en el registre oral i és desconegut, com a connector adversatiu, en alguns dialectes catalans, com ara en valencià.

(57) Tots ho diuen; jo no ho crec, **per això.** [Fabra, 1956: 180)

(16) Aquesta definició semàntica i funcional de les concessives justifica igualment el fet que en el nivell textual el significat concessiu no puga manifestar-se per ell mateix. Només s'hi pot trobar combinat amb el significat adversatiu, com un matís d'aquest. Els nexes concessius introdueixen elements que característicament ocupen posició inicial i vehiculen informació temàtica, coneguda per l'emissor i el receptor, raó per la qual no tenen un ús característicament associat amb la introducció d'informació remàtica com és la connexió textual (cf. nota 7 *supra*).

Únicament és utilitzat en la llengua col.loquial i és condemnat per alguns gramàtics com a no normatiu (p. ex. Badia (1962, 2: 97)). Semànticament equival a *però* .

Aquests connectors adversatius tenen posició fixa: inicial en el cas d'*ara bé* i final en el cas de *per això*, cosa que els diferencia dels matisadors, que, com hem vist, tenen una certa mobilitat posicional.

(58) Jugava els dies de festa amb els seus conveïns, però no gaire fort, puix eren tots gent pobra.
a **Ara bé**: si passava (...) algun soldat romà camí del castell de Corbera i feia estada a Fortalènium, el deixava a mitja vela. [OBR, 42]
b *Si passava, **ara bé**, (...) algun soldat romà camí del castell de Corbera i feia estada a Fortalènium, el deixava a mitja vela.

(59) Y: En Joan no vindrà a la festa.
a X: No ho sap ningú, **per això**.
b X: ?? **Per això**, no ho sap ningú.

5.4. *Connectors no pròpiament adversatius.* Hi ha alguns connectors, no pròpiament adversatius, que presenten un significat o un matís adversatiu més o menys marcat, segons els contextos. Es tracta d'*altrament* i de *doncs*.

Altrament té dos usos diferenciats: com a connector distributiu, amb un significat semblant a *d'altra banda,* i com a nexe condicional-contrastiu. En tots dos casos té un matís contrastiu afegit a una altra significació predominant. En el primer, com a distributiu, marca canvi de tòpic conversacional o un canvi d'orientació en el tòpic que l'emissor desenvolupa, de manera semblant a com ho fa *però*.

(60) Aleshores pensí què podria fer un alcavot en el meu somni, o, filant més prim, en la meua vida... Per bé que aqueixes coses són ben difícils d'escatir...
Altrament, he de confessar que sóc un home apocat: un enze, una ànima càndida, inconstant (...) [LAO, 84]

En el segon ús, *altrament* conjuga el significat contrastiu amb el condicional (*altrament = si no fos així...*).

(61) Aquell home treballa molt, sens dubte; **altrament**, no s'explicaria la seva obra. [Fabra, 1956: 179]

(62) En tres anys i mig de periodisme he pogut conéixer totes les classes socials. És la millor experiència per a una novel.lista. **Altrament**, no sé quants anys hauria necessitat per a tenir-hi accés i ser-hi admès. [TEMPS, 76]

Quant a *doncs*, Mariner ha dedicat un article (Mariner (1981)) a plantejar la qüestió següent: *doncs* i *pues* poden ser adversatius en certs contextos del tipus següent:

(63) En vols? **Doncs** no n'hauràs.
(64) - M'agradaria de tenir molts fills.
- **Doncs** a mi no.

La idea ja es troba a Badia (1962: 2, 101), el qual fa notar que de vegades *doncs* perd la significació il·lativa i adquireix un matís de contraposició. Badia addueix aquest exemple:

(65) Tu no ho saps fer? **Doncs** jo sí.

Per la nostra banda pensem que no es pot dir que *doncs* és un nexe adversatiu sense fer, si més no, algunes matisacions. Les proposicions que connecta contrasten, independentment del nexe. *Doncs* en aquest cas, igual com en la major part d'usos textuals, indica *continuïtat* en el tòpic conversacional. El significat dels membres units explica que a aquest significat textual de continuïtat s'afegesca una significació contrastiva.

6. EL CONTRAST PRAGMÀTIC

El segon aspecte que cal analitzar per determinar els trets característics de l'adversativitat en el nivell textual és aquest: ¿quina funció pragmàtica tenen els connectors adversatius? És a dir, quin paper tenen en la interacció comunicativa? Només podrem contestar aquestes qüestions si investiguem com es manifesta el contrast des del punt de vista pragmàtic.

El contrast adversatiu es pot establir bàsicament de dues maneres diferenciades:

a) Entre continguts proposicionals, i en aquest cas parlem d'*ús extern* del connector, seguint la terminologia de Halliday & Hasan (1976).
b) Entre enunciacions, o més concretament entre elements de l'enunciació, un dels quals com a mínim no ha d'identificar-se amb l'enunciat d'una de les clàusules o oracions; en aquest cas parlem d'*ús intern* (Halliday & Hasan) o metalingüístic del connector.

Dit d'una altra manera, podem contrastar idees (ús extern) o bé accions (ús intern), segons que fa notar Schiffrin (1987). Vegem la distinció amb un exemple, manllevat

d'Anscombre & Ducrot (1983), que admet la doble interpretació pragmàtica.

(66) Y: Sembla que Pere ha suspès l'examen.
X: **En canvi**, està tot content.

Podem interpretar la rèplica de l'interlocutor X de dues maneres diferenciades:

a) X vol assenyalar un fet estrany, contrari a les seves expectatives: «encara que han suspès Pere, està content». És a dir, oposa dos continguts proposicionals que coexisteixen, tot i que habitualment s'exclouen (ús extern del connector). El mateix contingut es podria expressar oracionalment.
(67) Sembla que Pere ha suspès l'examen, però, **en canvi**, està tot content

b) X realitza un acte de deducció: assenyala un fet («l'aspecte alegre de Pere») del qual extrau una conclusió («Pere no ha suspès l'examen») contrària a l'afirmació de Y («[Sembla que] Pere ha suspès l'examen»). L'ús del connector és intern, ja que el contingut de l'enunciació de X s'oposa a l'enunciació de Y, i concretament posa en dubte el valor de veritat de la proposició «Sembla que Pere ha suspès l'examen». Aquest significat no es manté en una lectura oracional, ja que només textualment, amb l'existència de dos locutors, es pot marcar l'oposició entre les enunciacions de l'exemple.

L'ús intern del connector també es pot manifestar en el nivell oracional. [17] Però és més palès i més freqüent en el nivell textual, especialment amb *però* i en textos dialògics.

(68) El metge va diagnosticar un atac de cor ("**Però** què sap ell...", vaig sentir que remugava don Toni.) [BEA, 32]
(69) El vell Vilà aconsellava que no sortissin, que trobarien temporal. **Tanmateix**, què haviem de fer? No podiem pas pescar amb nyinya o amb hams de mitja mosca. [LAO, 110]

L'aparició d'un connector adversatiu pot marcar diferents intencions dels interlocutors, estratègies comunicatives diverses:

a) Canvi de tòpic conversacional.
b) Retorn a un punt anterior de la conversa.
c) Sorpresa o oposició de l'emissor respecte d'algun fet expressat lingüísticament o d'algun esdeveniment extralingüístic.

Les dues primeres tenen a veure amb la progressió temàtica del text; la tercera s'associa amb la funció expressiva del llenguatge.

(17) No és difícil trobar exemplificat l'ús intern del connector en una connexió de clàusules, com aquesta:
(i) ...no és que us en faça menyspreu, però no m'abelleixen, la veritat (OBR, 39)
La segona clàusula (*q* = «no m'abelleixen, la veritat») no s'oposa al contingut de la primera sinó a la seva força il.locutiva com a acte de parla expressiu. Fet i fet, en enunciar *q* l'emissor duu a terme un acte de parla que contradiu mitjançant l'enunciació de *p*. És en aquest nivell il.locutiu, i no en el proposicional, on es verifica, doncs, el contrast.
Observem alguns exemples més:
(ii) a Marieta no et desconhortes, però jo m'haig de morir avui mateix (OBR, 50)
b Per favor, no es moguin, però me n'he d'anar de seguida (MIR, 48)
c No tens l'obligació de respondre, però ¿on vas ser ahir?

6.1. *Contrast i progressió temàtica.* Van Dijk (1977) i Brown & Yule (1983) han comentat que els connectors textuals són utilitzats com a marcadors de límit de tòpic (*'topic boundaries markers'*), és a dir, indiquen el canvi de tòpic o tema conversacional en el text.

(70) - Hortolà, bon hortolà, ¿no heu vist per ventura passar dos cavalls molt corredors muntats per un fadrí i una fadrina?
- No, no he vist ni he sentit ningú... **Però** vol una col? [OBR, 114]

El connector *però* en casos com aquest, no oposa els continguts de les oracions que relaciona sinó que introdueix un canvi de tòpic.[18]

En aquest sentit podem afirmar, com fa Schiffrin (1987: 31), que els connectors textuals presenten com a funció específica la delimitació d'unitats o subunitats temàtiques dins el text.

Una funció textual molt relacionada amb aquesta és la següent: el connector indica la intenció del parlant de tornar a un punt anterior de la conversa. Comprovem-ho amb el següent fragment:

(71) BRAGULAT: Apa, digues, digues. De petit... què feies de petit?
EMILI: Tota la meva il.lusió era pintura i dibuixar [*sic*]. Venia el dia del meu sant: demanava que em fessin present d'una capsa de colors. M'havien de donar un premi: tornava a demanar colors. Venien els Reis: tornava a demanar llàpissos i pintures. Una vocació!... ¿No són així les vocacions?
MARIA (*mig a part*): Quantes xìmpleries!
BRAGULAT: Bé, **però** quan vàrem trobar-nos a la Universitat, tu no pintaves pas, ni t'ocupaves de pintura... [BOL, 18-19]

En aquest fragment Bragulat reacciona contra les intervencions d'Emili i de Maria que amenacen de canviar el tòpic que ell anteriorment havia introduït («com i quan va començar a pintar Emili»). Les paraules d'Emili donen entrada a un nou tòpic, el de la vocació, i les paraules de Maria desautoritzen la intervenció d'Emili, de manera que les seues intervencions podrien suposar un canvi de tema conversacional. Així, el *però* de Bragulat connecta amb el tòpic que li interessa, és un intent de retornar a un punt de la conversa.

Aquestes dues funcions que hem analitzat -canvi de tòpic i retorn a un punt de la conversa- es poden considerar conjuntament: en tots dos casos el connector serveix per a marcar la progressió temàtica del text, el pas d'un tòpic a un altre o d'un aspecte del tòpic conversacional a un altre.

En relació directa amb això, hi ha el fet que *però* pot ser també un marcant de la distribució de torns de paraula. Quan algun interlocutor vol agafar la paraula no és gens estrany que inicie la seua intervenció amb aquest nexe i sobretot en el cas que vulga interrompre un altre interlocutor perquè no hi està d'acord.

(18) Aquesta funció sembla limitada a *però* en català. Però en altres llengües, com ara l'anglès, no es redueix a la forma menys marcada de contrast (*but*). De fet, en anglès el nexe que sol marcar canvi de tema és *anyway*.

Cadiot i altres fan notar que estructures del tipus «*però....*», on el segon membre no apareix, o bé indiquen que l'emissor abandona el discurs (permet un canvi de tòpic) o bé són índex d'un intent fracassat de prendre la paraula per part d'un interlocutor. És a dir, tenen una relació directa amb l'organització de la conversació.[19]

6.2. *Contrast i funció expressiva. Però* també pot manifestar la sorpresa o l'oposició de l'emissor respecte a qualsevol element discursiu: una actitud d'un altre interlocutor, una acció d'alguna persona del discurs, un esdeveniment extralingüístic...

Vegem-ho amb alguns exemples.

(72) Y: Deixa'm! És inútil. L'engany que m'has fet és una cosa que m'ha desil·lusionat per sempre.

X (*desconcertat*) : L'engany! ¿**Però** no hi haurà en aquest món ni un sol individu amb sentit comú per certificar que no t'he enganyat, que l'única persona amb qui he jugat net ets tu? [BOL, 60]

A l'exemple anterior, el que diu X nega la veritat d'allò que ha enunciat Y, o, més ben dit, nega una pressuposició que hi és implícita («tu m'has enga-nyat»). Manifesta, doncs, l'oposició de X respecte a l'acte de parla efectuat per Y.

El següent exemple, extens però molt interessant, és una excel.lent mostra d'aquest ús de *però* com a oposició de l'emissor respecte de l'actitud discursiva d'un altre interlocutor, a la seua opinió.

(73) - (...) La senyora Maristany pretén que quan arribi la seva família de Barcelona tingui un bon matalàs al llit. Els altres dies de l'any és l'altra família la que dorm bé. Què hi farem?
- De tota manera, hi ha coses que no s'han de fer...
- D'acord. **Però**, una vegada dit això, què s'hi pot fer? ¿Vol posar un plet a la senyora Maristany per desplaçament de matalàs? Vol que renyeixin definitivament?
- Aquesta senyora és una vella folla, capriciosa i extravagant, una vinguda a menys... El que hauria de fer és tenir una mica de seny i no fer tant el ximple.
- És clar, Francisqueta, és clar! **Però**, què més? No es faci mala sang pels matalassos dels altres, cregui'm!
- Aquesta vella folla és una vinguda a menys... Això és el que jo dic.
- **Però**, ¿quina relació té el que parlem amb el venir a menys o el venir a més? Què ens importa, Francisqueta, si la senyora Maristany ve a més o ve a menys? (CAR, 81)

Els interlocutors d'aquest diàleg manifesten opinions contràries respecte a un mateix fet. Aquesta divergència d'opinions és manifestada per l'aparició reiterada de *però* introduint algunes de les intervencions d'un dels locutors.

(19)Tanmateix, aquestes no són les úniques causes que de vegades no s'explicite el segon terme. Hi ha casos, amb *però* i amb altres connectors, on l'absència del segon membre es justifica en primera instància perquè el seu contingut informatiu és fàcilment deduïble contextualment, com ara en aquest exemple:

(i) Y: Nosaltres seurem aquí...si és que no fem nosa

X: No, senyora, cap nosa; al contrari...[BOL,36]

Ara bé: certament, pel fet de no completar l'oració, l'emissor facilita que un altre interlocutor prenga la paraula.

Igualment, al següent exemple, podem observar l'ús de *però* com a indicador de sorpresa i desacord, incredulitat per part d'un interlocutor respecte al que afirma l'altre:

(74) - Fórmula, fórmula - grallà Grenouille, desdoblegant-se un xic en el llindar-, no em cal cap fórmula. Tinc la recepta en el meu nas. Voleu que faci la mescla per a vós, *maître*, voleu que la faci, ho voleu?
- **Però** què dius? - cridà Baldini amb prou intensitat, i sostingué el canelobre davant el rostre del gnom- Com vols fer la mescla?
Grenouille, per primera vegada, no es contragué.
- **Però** si són totes aquí, les fragàncies que em calen [...].
- Evidentment que hi són -braolà Baldini. Totes hi són! **Però** ja t'he dit, carbassa, que no serveix de res si hom no coneix la fórmula! (PER, 70)

D'altra banda, és possible també trobar exemples on *però* no relaciona l'oració que encapçala amb cap altra oració: l'element de contrast és un fet no lingüístic.

(75) X (*Fent irrupció per la dreta seguida de Maria*]: ¿**Però** que no veniu? Gairebé són les set. [BOL, 48]

L'oració que enuncia X és la primera intervenció del personatge en aquesta escena, com podem deduir per l'acotació; el que diu s'oposa a una situació, a una actitud de la resta de personatges («actitud d'immobilitat»), que no ha estat expressada lingüísticament.

Concloem amb Schiffrin que els connectors contrastius, amb un ús intern textual, manifesten la reacció de l'emissor front a interrupcions, distraccions, desafiaments o desacords.

"I grouped all such efforts together as contrastive actions -as speaker's efforts to make a point in reaction to interruptions, distractions, challenges and disagreements." (Schiffrin, 1987:177)

7. CONCLUSIONS

La connexió, com a procés sintàctic que es dóna tant en el nivell oracional com en el textual, il.lustra excel·lentment la idea que no hi ha una oposició real entre els tractaments oracionals i els tractaments textuals; són, més aviat, enfocaments complementaris. Moltes regles oracionals tenen aplicació en el discurs; tanmateix això no vol dir que l'estudi de la llengua haja de reduir-se a l'àmbit oracional: en el discurs, les regles de la sintaxi presenten algunes particularitats que cal analitzar.

Pel que fa en concret a la connexió, la naturalesa dels membres units és diferent en l'un i l'altre nivell: oracionalment, hom uneix clàusules, sintagmes o parts de sintagmes (constituents menors); textualment, és possible connectar oracions, conjunts d'oracions o una oració amb un esdeveniment extralingüístic.

D'altra banda, la funció pragmàtica dels connectors és molt més variada textualment, ja que freqüentment no indiquen connexió entre continguts proposicionals (ús extern del connector) sinó entre elements de l'enunciació (ús intern del connector). Així doncs, els connectors textuals són elements fonamentals com a marcants de les actituds dels interlocutors, de la progressió temàtica del text o la distribució de torns de paraula en la conversa.

Maria Josep Cuenca
Universitat de València

BIBLIOGRAFIA

ANSCOMBRE, Jean-Claude & Oswald DUCROT (1977)"Deux *mais* en français?" *Lingua* 43, ps. 23-40.

— (1983) *L'argumentation dans la langue*. Bruxelles.Mardaga.

BADIA I MARGARIT, Antoni Mª (1962)*Gramática catalana*. Madrid. Gredos. 1962.

BERRENDONNER, Alain (1983) "Connecteurs pragmatiques et anaphore."*CLF* 5, ps. 215-246.

BROCKWAY, D. (1981) "Semantic constraints on relevance" dins P. Parret, M. Sbisa & J. Verschueren (1981) *Possibilities and limitations of pragmatics*. Amsterdam. J. Benjamin.

BROWN, G & G. YULE, (1983) *Discourse analysis*. Cambridge. C.U.P.

BRUCART, Josep Maria, (1987) *La elisión sintáctica en español*. Bellaterra. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.

BRUXELLES, S. et alii (1976) "Mais, occupe-toi d'Amélie" dins *Actes de la recherche en sciences sociales*, 6, ps. 47-62.[Reproduït a Ducrot, O. et al.(1980) *Les mots du discours*. Paris. Minuit, ps. 93-130].

CADIOT, Anne et al. (1978) "Oui MAIS non MAIS ou il y a dialogue et dialogue" dins *Langue française*, nº 42, ps. 94-102.

CHOMSKY, Noam (1981): *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht. Foris.

CLF = Cahiers de Linguistique Française 5. Connecteurs Pragmatiques et Structure du discourse Actes du 2ème Col.loque de Pragmatique a Genève (7-9 mars, 1983). Unité de Linguistique Française. Univ. de Genève. 1983.

CUENCA, Mª Josep (en preparació) *Les oracions adversatives*. Tesi Doctoral. Universitat de València.

— (e.p.)"Els matisadors: connectors oracionals i textuals". Apareixerà al nº 8 de *Caplletra*.

DIJK, Teun A. van (1977)*Text and context*. London. Longman. [Trad.cast.*Texto y contexto*. Madrid. Cátedra. 1980.]

ESPINAL, Mª Teresa (1988)*Significat i interpretació*. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

FABRA, Pompeu (1956)*Gramàtica catalana*. Barcelona. Teide. 1974.

FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (1987)*Enlaces extraoracionales*. Sevilla. Alfar.

HALLIDAY, Michael A. K. & Ruquaiya HASAN (1976)*Cohesion in English*. London. Longman. [Citem per la 5na ed. 1983].

IBRAHIM, Amr Helmy (1978) "Coordonner pour argumenter."*Semántikos* 2.2, ps. 21-42.

LÓPEZ-GARCÍA, Ángel (1983) "Las conjunciones y la oración compuesta" dins *Estudios de lingüística española*. Barcelona. Anagrama, ps. 43-65.

MAINGUENEAU, Dominique (1987) *Nouvelles tendances en analyse du discours*. Paris. Hachette.

MARINER BIGORRA, Sebastià, (1981) "*Pues* y *doncs* adversativos." dins *Studia Linguistica in Honorem E. Coseriu 1921-1981*. Madrid. Gredos, ps. 289-297.

MOESCHLER, Jacques (1982) *Dire et contredire*. Berne. Peter Lang.

PLANTIN, Christian, (1978)"Deux MAIS" dins *Sémantikos*, vol. 2, nº 2-3. RIGAU, Gemma (1981)*Gramàtica del discurs*. Bellaterra. UAB.

SCHIFFRIN, Deborah, (1987) *Discourse markers*. Cambridge. C.U.P.

SOLÀ, J. & Josep M. PUJOL (1989)*Tractat de Puntuació*. Barcelona. Columna.

SPERBER, Dan & Deidre WILSON (1986) *Relevance. Communication and cognition*. Oxford. Basil Blackwell.

FONTS DEL CORPUS

AVUI (1987) 15/VI/87, any XII. [AVUI-1]

AVUI (1988) 30/XI/88, any XIII, [AVUI-2]

EL TEMPS (1988) any V. Del 19 al 25 de desembre, número 235. València. Setmanari d'informació general. [TEMPS]

FUSTER, Joan (1962)*Nosaltres els valencians*. Barcelona. Edicions 62. Col·lecció "El Cangur". [Citem per la cinquena ed., 1982]. [NOS]

LOZANO, Josep (1986) *Laodamia i altres contes*. València. Edicions 3 i 4. Sèrie "La unitat" nº 109. [LAO]

PLA, Josep (1978) *El carrer estret*. Barcelona. Destino. Col. "El Dofí". [Citem per la segona edició dins "El Dofí", 1979]. [CAR]

RODOREDA, Mercè (1974) *Mirall trencat.* Barcelona. Edicions 62. MOLC. 1ª ed. en aquesta col·lecció, 1983. [Citem per la 5na. ed. 1984]. [MIR]

SERRANO, Sebastià (1980) *Signes, llengua i cultura.* Barcelona. Edicions 62. Col. "Llibres a l'abast" nº 154. [Citem per la setena edició, 1987]. [SIG]

SOLDEVILA, Carles (1980) *Bola de neu.* Dins Soldevila & Millàs-Raurell, *Teatre.* Edicions 62. MOLC. Barcelona, ps. 14-62. [BOL]

SÜSKIND, Patrik (1985) *El perfum. Història d'un assassí.* [Trad. cat. de Judith Vilar]. Barcelona. Seix Barral. 1986.[PER]

TORRENT, Ferran (1984) *No emprenyeu el comissari!* València. L'ham. [Citem per la segona edició, 1985]. [NO E]

VALOR, Enric (1975) *Obra literària completa,* vol I. València. Gorg.[OBR]

VILLALONGA, Llorenç (1961) *Bearn o la sala de les nines.* Barcelona. Edicions 62. MOLC. [Citem per la tercera edició dins aquesta col·lecció, 1983]. [BEA]

MARIA CONCA

UNA APROXIMACIÓ PRAGMÀTICA ALS LLIBRES PROVERBIALS CATALANS

Si acceptem alguns dels axiomes de la concepció semiòtica de la cultura, convindrem a considerar que la cultura és el dipòsit d'informació que posseeix la memòria d'una col·lectivitat, que la cultura té en la llengua el seu principal instrument, el qual no és solament el mitjà més perfeccionat per a comunicar informació sinó que, de més a més, és una espècie de casella on se sedimenta la massa d'informació o l'enciclopèdia de la col·lectivitat, i que els textos, i els textos literaris en particular, es troben entre els principals subministradors de la cultura.[1] Tanmateix, la cultura hauríem de definir-la, més que no com a suma de textos, com a sintetitzadora i productora d'aquests. Diguem-ne que, constantment, es filen teixits novells sobre canemassos antics, o sobre canemassos nous amb fils antics. I no és pas casualitat que *text* etimològicament signifiqui 'teixit'.

D'altra banda, els textos que es produeixen en una etapa històrica concreta estan íntimament lligats al seu context sociocultural i poden ser subministradors de models del món, els quals van variant segons les necessitats econòmiques i socials. És en aquesta línia argumental, i a través de la història de la cultura catalana, com s'ha d'analitzar la producció dels textos proverbials que han configurat al llarg del temps una part important de la nostra cultura. Si als segles XIII i XIV es pot parlar d'un gènere o d'una tipologia proverbial amb unes característiques pragmàtiques específiques, en l'actualitat moltes de les funcions d'aquells textos han desaparegut i, nogensmenys, molts d'ells ens han pervingut per via oral i han passat a formar part del nucli de la llengua, a sedimentar-s'hi com a part de la memòria col·lectiva. I és que una cosa era la intenció didàctica o moralitzant del compilador o autor del llibre i una altra, la funció que aquests petits textos poden realitzar una vegada alliberats de co-text i del context on s'havien produït.[2]

(1) Vegeu C. SEGRE (1985): *Principios de análisis del texto literario*, Barcelona, Editorial Crítica.

(2) A l'estudi introductori de M. CONCA (1988): *Els refranys catalans*, València, Editorial Tres i Quatre, trobareu desenvolupada aquesta idea.

Un altre aspecte a dil·lucidar és si considerem aquest gènere proverbial englobat dins la literatura i, doncs, qualifiquem els proverbis de textos literaris o si, altrament, els classifiquem sota el rètol recent de textos paraliteraris.[3] Si situem els llibres proverbials catalans en el moment de la seva producció (els *Proverbis*, de Guillem de Cervera; el *Llibre de Saviesa del rei en Jacme d'Aragó*; el *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs*, de Jahuda Bonsenyor; les traduccions dels *Proverbis* de Salomó i del *Llibre deAtó* ; les *Flors o Autoritats*, sentències tretes de les epístoles de Sèneca a Lucil; el *Secret de secrets*, de filiació pseudo-aristotèlica; els *Proverbis de Ramon*, els *Proverbis d'ensenyament* i els *Mil proverbis*, de Ramon Llull; els *Proverbis Àrabs*, de traductor anònim; l' *Art memorativa*, de Bernat Garí; el *De consolatione philosophiae*, de Boeci, traduït per Antoni Saplana i Antoni Ginebreda; el *Llibre de tres*, d'autor anònim; el *Llibre de bons amonestaments*, d' Anselm Turmeda; la *Doctrina moral*, d' En Pacs; etc.), durant els segles XIII i XIV, veurem que no foren textos fets per a ser llegits com a literaris, ans al contrari, eren concebuts primordialment com a textos d'ensenyament, destinats a un lector model infant, unes vegades, o a un lector model polivalent, d' altres. Des del punt de vista clàssic de les tres funcions de la literatura: *movere, docere, placere*, aquests textos solament tendeixen a acomplir-ne les dues primeres i, com que la recepció hi compta, no han estat generalment considerats com a literaris. Una bona mostra del que diem és la poca atenció que han merescut per part dels historiadors de la literatura i dels assagistes en general, tant en el camp del pensament especulatiu com en el de l'educació.

Més discutible seria si, en el context actual, aquests llibres proverbials podrien recepcionar-se com a literaris, tal com ha passat amb la Bíblia i altres textos "sagrats" que han gaudit de la metamorfosi de la literaturització. Realment, despullats de moralitat els llibres proverbials, i en molts casos ni tant sols cal fer aquest exercici, hom pot llegir-los plaentment i fruir de llur poesia i de llur saviesa. Heus-ne ací alguns exemples.

Dels *Proverbis* de Guillem de Cervera[4]:

- Qui no ha ulls orbs és: e pus orbs qui huyls ha,
  pus no veu mals, ne bes, ne coneix ço que fa.

- De perlar pots apendre callan, e no parlan,
  de callar fes rependre: savi es rete callan.

- Mays val ésser amats trop mays per sos sotmés
  que temuts ne dieptats: notats lo fayt quals és.

- Per estrany encontrada, ne de temps per longança,
  no deu ésser trencada entre amics amistança.

(3) Vegeu V. SALVADOR (1988): *La frontera literària*. Barcelona, Ed. PPU, pàgs. 201-228.

(4) Dins *Cançoner dels Comtes d'Urgell*, Barcelona, 1906. Societat Catalana de Bibliòfils. Pàgs 1-88. Lamentem no poder citar els proverbis de Guillem de Cervera a través de la tan esperada edició crítica de Joan Coromines, pendent de publicació.

- En la llengua està la vida e la morts:
  per la llengua et vendrà bé o mals desconorts.

Del *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs* , de Jahuda Bonsenyor[5]

- Lo saber és vida del cor e llum de la vista.

- Axí és lo saber qui no profita com tresaur qui no es despèn.

- Hom guanya aquest segle ab amics e l'altre ab ses obres.

- El prometre és núvol i l'atendre és pluge.

- La paraula forada ço que no foradaria l'agulla.

- Diu lo savi: la llengua és poca de tall e fa gran tall.

- Qui molt parla molt erra.

Dels *Proverbis* de Salomó [6]:

- Perillosa cosa és a l'home viure en tal estament
  en lo qual no volria morir.

- Si vols haver de tota sciència
  ço que parlaràs sia breument, e mesurada, e altament.

- No descobres a home ton coratge
  tro que el conegues e l'hages provat.

- La tua paraula sia tots jorns vertadera e acordant a ta vida.

- No guarts qui est ne d'on vendràs,
  que ço que faces aquell seràs.

Del *Llibre de Cató* [7]:

- Guarda't de cosa qui et torn a vergonya.

- Llig volenter, e sies membrant dels eximplis bons que llegiràs.

- Governa e adoctrina la tua companya.

(5) Edició crítica de G. LLABRÉS (1889), Palma de Mallorca, Impremta d'en Joan Colomar, pàgs 1-78.
(6) Ibídem, pàgs 80-90.
(7) Ibídem, pàgs 91-119.

- No vuyles menyspresar la força de la persona poca,
car molt hòmens de poca forma són savis e valents.

- No vuyles tost massa creure a les paraules de tots hòmens,
car diverses gents parlen en diverses maneres.

Dels *Mil proverbis* de Ramon Llull[8]:

- Ton companyó no sàpia més en tu que tu en ell.

- Qui fuyg a gelosia, fuyg a gran treball.

- Prudència vetlla en lo temps que imprudència dorm.

- Qui no ha fort coratge soven és vençut.

- Hom pascient no és vençut.

- Voluntats de dos amics se concorden a una fi.

- Sperança no fa gran despesa.

- Pasciència en lo començament plora e riu en la fi

- Qui no persevera no va.

Del *Llibre de tres*[9]:

- Tres coses fan hom alegre: salut, riquea e plasent companya.

- Tres coses enganen l'hom jove: pluja menuda, vi dolcet
e llàgremes de putana.

- Tres coses fan bon escrivà: veritat d'escriure, ésser delliure
e salari trempat pendre.

- Tres coses fan les dones com se descalcen: tiren la calça,
mostren les mamelles e baden lo cul.

- Tres coses fan dona graciosa: bell parlar e bells ulls e bells pits.

- Tres aigües són perdudes: aquelles que hom met en lo vi
e aquella qui serveix a batiar jueu vell e aquella del bany
qui serveix a dona vella.

- Tres coses fan diners: fan tort, fan dret e fan furgar cony estret.

(8) L. FARAUDO DE SAINT-GERMAIN (1954): "El texto de los *Mil proverbis* de Ramon Llull, atribuido a Salomón en un códice valenciano del siglo XIV", dins *Homenaje a Millàs-Vallicrosa*, volum I, Barcelona, CSIC.

(9) *Llibre de bons amonestaments i altres obres*, Palma de Mallorca (1987), Editorial Moll, pàgs. 69-85.

Del *Llibre de bons amonestaments* d'Anselm Turmeda [10]:

- Temps de vendre, temps de comprar,
  temps de fugir, temps d'encalçar ....
  Savi és l'hom qui pot trempar
  la sua ira.

- Si ab negú vols contrastar
  pensaràs ço que vols parlar;
  car paraula no pot tornar,
  pus que és dita.

- Més val pa eixut ab amor
  que no gallina ab remor.
  "A los parents faràs honor"
  ço diu lo savi.

- Qui bé està mai no es moga;
  qui cerca lo mal tost lo troba;
  lleixar via vella per nova
  és modorria.

- Qui bé farà bé trobarà,
  qui mal farà semblant haurà;
  cascun son faix aportarà
  en l'altre segle.

- Vulles tostemps dir veritat
  de ço que seràs demanat;
  mas en cas de necessitat
  pots dir falsia.

Aquests textos, a banda de poder-se llegir globalment per un lector empíric actual com a textos literaris, han estat guardats a petits bocinets, amb sentit complet, en l'enciclopèdia col·lectiva i se n'han servit totes les generacions que ens han precedit des d'aleshores, tant en textos orals com escrits de tipologia ben variada. Avui, no solament continuen usant-se sinó que, de més a més, han donat pas a uns altres textos moderns emparentats amb aquests com són els eslògans publicitaris i polítics. [11] Aquells i aquests es troben en els límits difusos de la literatura i s'emmarquen perfectament sota el rètol de paraliteratura, al costat de molts altres: dietaris, epistolaris, documents, escrits de premsa, ...

(10) Ibídem. Pàgs 50-68.
(11) Vegeu M. Conca (1987): *Paremiologia*, Biblioteca Lingüística Catalana, Universitat de València.

En aquest treball, ens proposem l'anàlisi del tipus de discurs dels llibres proverbials en el context de llur emissió. Cal constatar que aquesta producció fou considerable i que ens trobem davant de dues menes de llibres: aquells que van signats per autor o que són fefaentment atribuïbles a un autor, generalment amb aportacions originals o properies al costat d'altres ja conegudes, com els de Guillem de Cervera, de Ramon Llull o d'Anselm Turmeda, i aquelles antologies o florilegis que consten de proverbis hebreus, àrabs, grecs o llatins, com és el cas del *Llibre de saviesa*, del de Jahuda Bonsenyor, del d'En Pacs o del *Flors o Autoritats*, de compilador anònim, ultra les traduccions de Salomó, Cató, etc. Tota aquesta producció ens fa pensar en la potencialitat semiòtica d'aquests textos, la bondat experiencial dels quals ja havia estat provada per les antigues cultures que ens havien precedit i que ara passaven a la nostra, tot posant a prova la solidesa expressiva de la llengua catalana en el moment de la seva consolidació com a llengua de comunicació escrita: prova primera que superà amb enginy i eficàcia així com bellíssima heroïna de rondalla.

No s'ha dit, o no s'ha dit prou, que els llibres proverbials constitueixen els primers repertoris de versos netament catalans, sense provençalismes. Notem com el primer compendi, de Guillem de Cervera, encara aprovençalat, però no gaire, dóna pas tot seguit a la gran producció que hem esmentat suara completament en català. Tanmateix, els manuals d'història de la llengua catalana ni tan sols esmenten aquests llibres.Quant als estudis d'història de la literatura catalana, al nostre parer s'hi ha fet sovint una distinció massa dràstica entre prosa i poesia. Es parteix de la premissa que la llengua literària es consolida en la prosa de Ramon Llull, mentre que la poesia no fa el cim fins que no arriba Ausiàs March "lleixant a part l'estil dels trobadors". Mentrestant, però, hi ha hagut les estrofes parèmiques, els proverbis rimats, els proverbis en estrofes de quatre versos d'Anselm Turmeda,... Cal recordar *hic et nunc* que la parèmia gaudeix de l'estructura formal i rítmica del vers i del joc expressiu del llenguatge poètic i, també, que tot el proverbi constiueix una metàfora completa. Així ho afirma Max Black quan diu: "Si es pretén construir l'oració sencera amb mots emprats metafòricament, el resultat n'és un proverbi, una al·legoria o una endevinalla" [12] De la mateixa manera, S. Levinson remarca que "de fet, les metàfores estan estretament vinculades amb les paraules i els proverbis"[13] i, així, per exemple, si diem *paraula i pedra solta no tenen volta*, generalment hi ha el propòsit d'aplicar-ho metafòricament a la situació del moment. En el sentit explicat s'usen els proverbis quan es textualitzen en la prosa. Parem esment sobre com la prosa medieval usa a bastament d'aquest recurs; les obres de Llull i Eiximenis, per no citar fins i tot les lletres missives dels jurats de la ciutat de València, en són paradigmàtiques.

L'estructura de molts d'aquests llibres proverbials presenta les parèmies agrupades temàticament, alguns sota paratextos (subtítols temàtics) explícits, com és el cas del *Llibre de paraules e dits de savis e filòsofs* o dels *Mil proverbis*, d'altres, sense paratextos però agrupats temàticament, bé que no sistemàticament, com fan Guillem

(12) M. Black (1961): *Modelos y metáforas*, Madrid, Ed. Tecnos, 1966, pàg. 38.
(13) S. Levinson (1983): *Pragmática*. Barcelona, Ed. Teide, 1989, pàg. 141.

de Cervera o Anselm Turmeda. Açò ens fa pensar en la funció didàctica, mnemotècnica, però també en la funció poètica: recordem el fragment dels diners del *Llibre de bons amonestaments*, tan encertadament musicat per en Raimon. És o no és poesia?

Tornant a la potencialitat semiòtica dels proverbis medievals de què parlàvem adés, potencialitat que es manifesta en les tres components que formen la tríada de la teoria del text: sintaxi, semàntica i pragmàtica, íntimament interrelacionades, focalitzarem l'anàlisi des de la component pragmàtica, car ens interessa sobretot què es feia, quin acte de parla es realitzava entre l'emissor i el receptor d'aquest discurs social i quines propietats específiques es donaven en el context, per tal que es realitzés un acte de comunicació reeixit i apropiat.

Pel que fa a les condicions de naturalesa cognitiva i social que afecten emissor i receptor, tenim un emissor/autor culte, dipositari del saber i de la veritat, coneixedor de llibres filosòfics i sapiencials, que sap llengües: àrab, hebreu, llatí, grec...; pensem en el políglota Ramon Llull i en Jahuda Bonsenyor, torsimany d'Alfons II i coneixedor a fons de la llengua àrab. Aquest emissor acompleix perfectament la condició d'autoritat: emet, perquè està en condicions de fer-ho, judicis savis, consells morals, doctrina filosòfica que ha de moure el receptor/lector a actuar. Aquesta condició d'autoritat li ve conferida, moltes vegades, per manament del rei i apareix sovint textualitzada:

> Com lo molt alt, e molt noble, e molt poderós senyor en Jaume, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, de Sicília, de Mallorca, de València, de Sardenya, e de Còrsega, Comte de Barcelona, lo qual es curós de cercar, saber e tractar, (...) per ço com sab e entén que el saber és un dels maiors béns que Déu ha donat a les gens (...), el qual és senyal de la claror del cors e de bons capteniments (...) axí com diu lo savi: -no és neguna cosa de major profit com saber; que si vol guanyar aquest segle guanye'l, e si vol guanyar l'altre han poder-, haja manat a mi, Jahuda, jueu de Barcelona, fill de N'Estruch Bonsenyor ça enrera, que jo degués ajustar e ordonar paraules de savis e de filòsofs, e trer de llibres aràbics e aquells tornar escriure en romanç (...)[14]

Des del punt de vista del receptor/lector també s'acompleixen les condicions cognitives i socials: creença en la veritat i bondat dels consells que mouen a actuar. Un exemple il·lustratiu del que acabem de dir es troba al manuscrit dels *Proverbis* de Guillem de Cervera que va fer servir en Llabrés en la seva edició crítica[15]. Es tracta de nombroses ratlles i senyals fetes als costats dels proverbis que denoten les observacions dels lectors. En alguns casos hi és una mà fraresca:

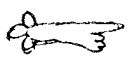

Molt mays val sens perills pa e aygua manjar
que perdics, ne comills, ne vis, ab mal viar.

(14) G. Llabrés, op. cit., pàgs. 1-2.

(15) G. Llabrés (1907), *Estudi històric i literari sobre el Cançoner dels Comtes d'Urgell*, Barcelona, Societat Catalana de Bibliòfils.

I en altres, molt més explícits, hi és l'expressió "fa fer" que es trobaen el manuscrit al marge dels següents proverbis:

> Ja per aspra paraula no leix obediença,
> ne no parles a taula trop que rasos te vença.
>
> Si ab nagu prens paria, guardans que bes cabdell;
> membret la companya del lop e del anyell.

Amb aquesta expressió "fa fer", que de bon segur hauria satisfet John L. Austin, el famós filòsof del llenguatge autor de *How to do things with words* (1962), el lector, que ha copsat la intenció o força il·locutiva de l'acte de parla, en deixa constància mitjançant una resposta verbalitzada d'impuls a l'acció. L'acte de comunicació ha estat pragmàticament adequat.[16]

El receptor dels proverbis era fonamentalment un conjunt de lectors polivalents, entre els qui naturalment hi havia els infants - aquells infants privilegiats, pocs, que s'ensinistraven en l'art de la lectura i el raonament mitjançant els proverbis-. Els autors d'aquests llibres gairebé sempre s'adrecen explícitament al lector tot manifestant la intenció didàctica. Guillem de Cervera suposa que platica amb els seus fills des del principi:

> Fills, per vosaltres dic aquests dits planament,
> car volgre fossets rics de saber e de sen.

Llull, a la introducció dels *Mil Proverbis*, diu:

> ... per ço fem aquests proverbis perquè donen doctrina com hom sàpia haver a la fi sua e al qual és creat, com sia açò que proverbi sia instruhiment e breument significa veritat de moltes coses.

Turmeda, al *Llibre de bons amonestaments*, també s'adreça al lector:

> Qui aprendre vol bon nodriment
> aquest seguesca.

Acabem d'escoltar de la boca de Llull, i és una premissa comunament acceptada, que proverbi "breument significa veritat de moltes coses". Quins mecanismes textuals i contextuals, quina estratègia pressuposicional actua per tal que aquestes breus expressions esdevinguin veritats universals? Marc Angenot, en un extens tractat sobre l'anàlisi del discurs ideològic, diu del proverbi que tot proverbi és un ideologema modalitzat sota la forma de trop: és a la vegada enunciat derivat d'una regla quasi-lògica i síntesi ideològica.[17]

(16) Per a la relació entre els actes de parla i la comunicació literària, vegeu T. Van Dijk (1987): "La pragmàtica de la comunicación literària", dins *Pragmàtica de la comunicación literària*, Madrid, Ed. Arcos.

(17) M. Angenot (1982): *La parole pamphlétaire. Typologie des discours moderns*, Paris, Ed. Payot.

Un ideologema és la màxima subjacent a un enunciat, en el qual el subjecte circumscriu un camp de pertinença particular. En el cas del proverbi, tot ell és un ideologema que, a l'ensems, apareix enunciat explícitament, no pressuposat com en el cas d'altres ideologemes, en forma de trop i per tant susceptible de ser aplicat a infinitat de situacions i de discursos diferents, amb el valor de veritat comunament acceptada.

Tanmateix, caldria diferenciar entre aquells proverbis que tenen com a base un ideologema que parteix de fets del coneixement experiencial, que poden esdevenir , i de fet esdevenen, veritats universals, i aquells altres els ideologemes dels quals responen a una creença o coneixement de grup, per tant el seu valor és, generalment, més restringit en l'espai i en el temps. Els proverbis antics que ens han pervingut per via oral creiem que responen al primer tipus. En citarem alguns exemples:

De Guillem de Cervera:

- Qui enant no garda soven anrere cay ("Qui no mira en avant cau en arrere")

- Per savis es tenguts lo foll, can va callan ("El boig, quan calla, per savi és tingut")

De Jahuda Bonsenyor:

- La paraula forada ço que no foradaria l'agulla
("La paraula forada el que no forada l'agulla")

- Qui molt parla molt erra ("Qui molt parla molt erra")

- El prometre és núvol e l'atendre és pluge
("El prometre és núvol i l'atendre és pluja")

De Ramon Llull:

-Qui ben viu va a bona mort ("Qui fa bona vida fa bona mort")

-Molt pensa e poc parla e seràs savi
("Pensa molt i parla poc i els savis et faran lloc")

-Qui perd esperança, perd totes coses ("Qui perd l'esperança ho perd tot")

D'Anselm Turmeda:

- Si tot ho vols tot ho perdràs (" Qui tot ho vol tot ho perd")

- Si de mal be vendrà l'anyell, cert, mal profit farà la pell
(" Quan de mal be ve l'anyell, mal profit farà la pell")

- Qui bé farà bé trobarà ("Qui bé fa bé troba")

- Paraula no pot tornar, pus que és dita ("Paraula i pedra solta no tenen volta")

- Més val pa eixut amb amor que no gallines ab remor
("Més val pa eixut amb amor que no gallina amb dolor")

Hem vist com el fet que els proverbis hagin arribat als llibres o hagin sortit dels llibres, tant se val, no ha invalidat la seva transmissió oral, ans al contrari aquestes expressions equilibrades i intensament rítmiques han estat constantment repetides, escoltades i aplicades metafòricament a milers de situacions i, fins i tot, modelades segons les noves experiències vivencials, com es posa de manifest, per exemple, en els canvis ocorreguts al llarg del temps en el darrer refrany reportat. La llengua catalana, del segle XIII ençà, podem dir que ha superat amb enginy i resistència la prova segona, així com valerosa heroïna de rondalla.

Walter J. Ong[18] explica que, en les cultures orals, el pensament seriós està relacionat amb sistemes de la memòria i que les necessitats mnemotècniques influeixen en la sintaxi, així com el ritme ajuda la memòria. En aquestes cultures la llei mateixa és celada en refranys i proverbis i sovint es recorre a un jutge de la cultura oral perquè repeteixi proverbis pertinents a partir dels quals puguin deduir-se decisions justes per als casos en litigi. Els autors catalans també recorren al jutge, al savi, a la citació d'autoritat.

Jahuda Bonsenyor cita Plató i sobretot Aristòtil com a font de saviesa en una gran munió de proverbis:

- Diu Plató: qui és vol venjar de son enemic deu tractar de crèixer sa valor

- Demanaren a Aristòtil que és gint parlar, e ell dix: parlar poc, e breu, e dret e hiuas respondre

Anselm Turmeda cita Orígenes:

- La fembra és cap de pecat,
vaixell del diable malvat
e gitament del sant regnat
diu Orígenes

Guillem de Cervera cita Salomó:

- Dels proverbis que fe lo savi Salomó,
bay pausaray gran re, per gensar la rayso

Salomó és la gran deu de saviesa de l'època, de vegades massa i tot, com és el cas del copista del manuscrit del segle XIV, existent a la Biblioteca Universitària de

(18) W. J. ONG (1982): *Oralidad y escritura*, México, Ed. Fondo de Cultura Econòmica, 1987.

València, que conté els *Mil proverbis,* el qual els adjudicà a Salomó en substitució de l'explícit del propi autor: "Aquests Proverbis féu e dictà Mestre Ramon Llull de Mallorca, venent d'oltra mar, en l'any de nostre Senyor Deus Jhesuxrist M.CCC e dos".

Una altra prova de la popularitat de Salomó ens la dóna el tractament irònic que en fa l'autor del *Llibre de tres :*

> Tres pets feu Salomó: lo primer en la barba d'aquell qui es desfà per maridar sa filla, lo segon de les nines qui prenen marits vells, lo terç d'aquells qui han fills legítims e fan hereves llurs mullers.

Els proverbis també poden ser considerats com a citacions, però no en el sentit de donar suport al que s'ha dit mitjançant el pes d'una autoritat, sinó en el sentit de citació com a figura de comunicació[19]. Això ocorre quan l'ús d'aquestes parèmies no sembla resultar de les necessitats de l'argumentació i llur contingut passa a un segon pla, per a esdevenir signe d'arrelament en una cultura i poder jugar el paper de contrasenya o d'identificació de grup. Per això, al si de la cultura catalana, els proverbis i refranys van tornar a ser motiu de creació i d'estudi durant la Renaixença i ho tornen a ser en l'actualitat. Heus ací uns proverbis moderns de Joan Fuster [20]:

> - Una persona que ens estima és un perill permanent.
>
> - Contra el bé i contra el mal -contra les pretensions de l'un i l'altre- només tenim una defensa: la ironia.
>
> - No desertis: rebel·la't -si pots, és clar.

La prova tercera la llengua catalana l'ha afrontada amb enginy i modernitat, però no sabem si l'heroïna se'n sortirà perquè el malvat rei encara té el castell en son poder.

Maria Conca
Universitat de València

(19) Vegeu Ch. PERELMAN, L. OLBRECHTS-TYTECA (1970): *Traité de l'argumentation. La nouvelle rhétorique,* Editions de l'Université de Bruxelles, 1976.
(20) J. FUSTER (1968): *Consells, proverbis i insolències,* Barcelona,Ed. A.C.

FERRAN CARBÓ

ESTRATÈGIES DISCURSIVES EN LA POESIA DE JOAN VINYOLI

En llegir la poesia de Vinyoli, ens corprén sovint l'entrellat que fonamenta i cohesiona la formalització de la seua lírica. Trobem un seguit més o menys abastable de components, de motius, de temes i de recursos estretament relacionats, sobre els quals reiteradament torna en un constant moviment en espiral, perquè són, al capdavall, els procediments definitoris d'aquesta poesia.

Poeta marginat durant bona part de la postguerra, ha estat recuperat per les promocions literàries del setanta, dècada on l'autor ha produït la part més prolífica de la seua obra. Aquesta, d'arrels simbolistes, nascuda entre Rilke i Riba, assoleix una personalitat pròpia presentada amb una economia expressiva i un despullament essencial, i esdevé una de les propostes més importants en la literatura dels darrers anys. Fidel simultàniament als elements més quotidians de la realitat (com les petites coses, els objectes, els detalls,...) i als més essencials de la natura (com l'arbre, la mar, la nit, el foc...), sobre els seus textos planen els grans temes de la poesia de sempre, de totes les èpoques (la mort, el temps, l'amor...), i sobretot una obsessiva preocupació per la paraula i la creació poètica.

En llegir la seua lírica trobem una sèrie d'estratègies discursives constants, que apareixen interrelacionades i que mai no s'abandonen perquè esdevenen el fonament d'aquesta literatura que progressivament palesa el pas del (pre)domini dels recursos mètrics i fònics a l'organització poemàtica a partir d'unes estratègies discursives i uns mecanismes imaginatius, que són definitoris de la ficció poètica i de la seua composició.

1. LA FICCIÓ DE LES VEUS POÈTIQUES DE L'ENUNCIAT

Si ens fixem en les propostes poètiques que Vinyoli ha fet al llarg de la seua trajectòria -certament ben significatives-, podem veure el plantejament d'una estratègia important per possibilitar la interioritzaciò necessària per a la seua poesia:

> El que ell havia descobert era el 'sentiment'o, matisant-ho més, la 'intuïció sentimental directa' que ens fa veure immediatament la vida espiritual de l'altre com a altre i ens possibilita, per tant, per a sortir de nosaltres mateixos i lliurar-nos.
> Ara bé, quan l'home es lliura, viu de retop la seva interioritat."(Pròleg a *El Callat*)

Aquesta interioritzaciò de què parla s'expressa mitjançant una estratègia que consisteix a presentar-nos una mena de polifonia[1] desenvolupada en l'enunciat amb la presència de diverses veus poètiques, en un clar intent de ser poeta de "primera veu"[2]. Per aconseguir-ho, el Jo poètic (l'enunciador) ha de sortir del poeta (l'autor) per expressar allò que li ocorre i que viu, a través d'un distanciament que li permeten de fer un joc entre les persones gramaticals que apareixen en el text i unes veus poètiques que són personatges i protagonistes -interlocutors intratextuals- en els poemes, i que responen totes elles a l'expressió de la primera veu: la del subjecte textual.

El Jo que inicia el relat poètic és un signe referenciable en el discurs. Allò que conta s'emmarca en un procés en què el Jo es converteix -mitjançant l'emissió del discurs en el qual s'inscriu com a referent i referit- en un signe, i assumeix i construeix una realitat a través del llenguatge. Amb l'enunciació, el subjecte es construeix a si mateix i es presenta en l'enunciat mitjançant els indicadors de persona (sobretot Jo i Tu) que constantment parlen de quelcom comú , allò que sent, pensa o somnia l'enunciador, esdevingut alhora personatge, protagonista i destinatari -intratextual- dels poemes.

Pel que fa al lector, aquest es presenta com aquell que ha de seguir els mots que ofereix el poeta amb l'experiència presentada i viscuda pel Jo poètic, que és, en el rerefons, una mena de guia[3].

(1) Hem pres la noció de polifonia de Dominique MAINGUENEAU a *Éléments de linguistique pour le texte littéraire*, (Ed. Bordas, Paris, 1986), qui l'ha presa alhora de M.Bakhtine, i la desenvolupa en la mateixa línia que O.Ducrot a *Le dire et le dit* (Ed.Minuit, Paris, 1984), el qual ha estudiat aquests enunciats en què en el discurs d'un mateix enunciador s'escolten diferents "veus".

(2) VINYOLI, tot seguint l'assaig d'Eliot "The three Voices of Poetry", es considera un poeta de primera veu, perquè "parla amb ell mateix o amb ningú"("Crida als poetes catalans", *Antologia del Price-Congrés*, Barcelona, 1977, p.13)

(3) Podeu trobar una major informació al pròleg que Vinyoli escriví per al seu poemari *El Callat* (Els llibres de l'Ossa Menor, Barcelona, 1956).

Hem d'indicar que tant l'enunciador com el destinatari s'articulen a partir del text, es construeixen progressivament des del contracte enunciatiu[4]. Els indicis de persona estableixen com a estratègia definitòria d'aquesta literatura el joc constant entre les veus d'un personatge locutor i un interlocutor intratextual, joc que es combina amb altres estratègies textuals que possibiliten la transgressió -constant- dels papers assignats.

Els personatges de l'enunciat i llurs veus responen a un mateix enunciador presentat mitjançant el desdoblament: amb la reflexivitat Jo-Jo, amb un Jo-Tu presentat com un reflex de mirall del Jo, amb la pluralització Jo-Nosaltres, o amb la imatge de l'altre ofert com a *alter ego*.

La trajectòria que trobem en l'esdevenir vinyolià és ben significativa. A *Primer desenllaç* (1937) no hi ha gairebé cap cas d'apòstrofe líric en què es dirigesca a un Tu, i n'hi ha de ben pocs de primera persona. Predominen, en canvi, els poemes en tercera persona del singular, amb un clar llenguatge d'asserció. Hem d'afegir, però, que són els poemes que defugen aquesta tercera persona, aquells que esdevenen més agosarats - superant clarament el descriptivisme paisatgístic de la resta.

De vida i somni (1948) accentua els textos que presenten una segona persona del singular i, d'una manera més reduïda, els de primera persona del singular. Alhora, comporta un primer cas mixt, el poema "La posta", on trobem com a tret definitori l'existència de diàleg.

Les hores retrobades (1951) és un recull que palesa algunes innovacions certament significatives. Abandonat el paisatge descrit com a ornament i meravella contemplada, s'imposen les primeres persones. Cal apuntar que apareixen els primers casos de desdoblament a partir de la pluralització (en poemes com "El nostre temps") i de la presència d'un Tu que funciona com a imatge d'espill -i no d'apòstrofe líric- (com ho palesen poemes com "Cap a les deus" o "Vida més alta"). A més a més, les formes mixtes presenten un altre tret significatiu: el canvi de persona gramatical dins d'un mateix poema tot mantenint el mateix enunciador, encara que en un clar procés d'addició de veus i no de transformació (poemes "Als elegits", "El destí"...)

El Callat (1956) segueix la mateixa línia, però, amb un domini absolut de la primera persona com a protagonista, cosa que potencia el desenvolupament de les identificacions en primera persona (amb la metàfora *in praesentia*), com ocorre a:

"Jo sóc riu encès, fluint des de l'origen"
("El riu encès")
"Sóc una cleda en el serrat"
("Bon pensament al vespre")

Llibre d'amic (1977)[5] presenta diverses veus que responen a personatges diferents: el Jo és l'amic, el Tu és l'amiga, personatge amb el qual es pretén fer la unió amorosa,

(4) La relació entre destinador i destinatari estableix una mena de contracte enunciatiu mitjançant el qual l'enunciador articula una sèrie de programes de fer (cognitiu, persuasiu, manipulador,...) que constitueixen a nivell semàntic i modal l'enunciatari, i alhora el constitueixen a si mateix. Podeu consultar, per ampliar la informació, el llibre de J.Lozano, C.Peña-Marín, i G.Abril, *Análisis del discurso*, (Cátedra, Madrid, 1986, p.114).

(5) L'escriptura d'aquest poemari cal datar-la entre 1955-1959, com afirma l'autor a l"Avís" que l'encapçala.

i el Nosaltres representa la pluralització, a més de la unió desitjada. Una vegada aquesta no s'assoleix, tornen a aparéixer les persones singulars:

1er. poema- Jo
2on. i 3er.- Jo i Tu
4art.- Ell (exemplificació)
5è. a 14è.- Nosaltres
15è.- Jo i Tu

Realitats (1963) palesa una intensificació de les pluralitzacions, en clara sintonia amb l'acostament al realisme que representa el llibre. Val a dir, però, que allò que resulta especialment significatiu d'aquest poemari és el que un grapat de poemes mostren clarament: la polifonia de l'enunciat, la qual apareix expressada amb les diverses veus que comporta el text, unes veus que perta-nyen a un mateix personatge -que s'identifica amb l'enunciador. Hem de considerar que aquesta diversificació de veus es dóna en un procés de metamorfosi i no d'addició. Hi apareix, doncs, una mena de co-enunciador[6]:

"Rei mal vestit, emperador calçat
amb espardenyes.
Però tinc la barca
i em sé la mar".
("El poeta i la mar")

"No dormis:
s'han d'esglaiar primer totes les canyes
de vora el rec, àcida música,
fons de capvespre.
Ja, de cop,
sóc a l'indret on neixo
cada vegada, que és on mai
no es toca fons"
("Per la sega")

Aquesta serà una de les estratègies més definitòries de la poesia vinyoliana arran de 1970, la qual -com veurem- en comportarà d'altres d'una manera indestriable.

El personatge-interlocutor de vegades expressa el seu desdoblament a partir de la figura de l'*altre*, que és l'*alter ego* del Jo poètic que enuncia:

"Al fons de mi, dins l'*altre* ja, naufrago"
("Li Po", *Domini màgic* 1984)

(6) El Jo i el Tu ens porten als rols de locutor i interlocutor, els quals són indissociables i reversibles. L'enunciació possibilita que aquest interlocutor adquiresca un paper actiu en l'enunciació, ja que tot Jo és un Tu en potència i a l'inrevés. Això ha portat a postular el concepte de co-enunciador (A.CULIOLI) en lloc de destinatari. Dominique MAINGUENEAU matisa, si més no, la asimetria d'ambdós: "pour être Je il suffit de prendre la parole, tandis que pour être Tu il est nécessaire qu'un Je constitue quelqu'un d'autre en Tu"(op.cit, p.6).

D'altres vegades, és el propi cos del protagonista, que esdevé, amb el joc enunciatiu, interlocutor dialògic:

"Malament t'ho cous:
els bronquis ja no poden suportar
més fum, ni les entranyes
mixtures oloroses, ni la seca
força del rom.
Callar-ho per a altres està bé,
però callar-nos-ho tu i jo, cos meu,
cos únic meu i sols per una
sola vegada, no, no ens enganyem."
("Versos molls", *Tot és ara i res*,1970)

I d'altres, s'expressa amb la transformació del Jo en un Tu com a personatge que s'interroga, o amb el joc comunicatiu d'un Jo-enunciador que exhorta un Tu-protagonista:

"Quina paraula,
que no la sé?
Cavil·la,
penetra-hi:(...)"
("L'enfilall", *Encara les paraules*,1973)

Podem observar tota la riquesa vinyoliana del tractament de les veus poètiques al poema "Temps perdut"(*Vent d'aram*, 1976):

"És hora, ja , de dir
la primera paraula:
Tinc por.
Camino per un bosc
cremat, sense arbres, veig sorgir les rels.
Tinc por.
Què diu aquest ocell
cantant en una branca despullada?
Temps perdut.
No preguntis,
que no et sabria dir
l'origen de les coses.
Temps perdut."

Les persones gramaticals del text són el Jo-poruc, el Tu que pregunta, i l'Ell ocell. El Jo protagonista (enunciador) es desdobla i transforma -per referència- en un Ell (animal) sobre el qual l'enunciador interroga un Tu interlocutor intratextual en el diàleg amb el Jo poètic. Aquest Tu respon en primera persona a la segona persona que havia preguntat primer. El joc de veus poètiques que s'estableix, al capdavall, ofereix un diàleg continu que caracteritza molts dels poemes vinyolians. Cal afegir, a més, que aquest poema palesa altres estratègies discursives habituals en aquesta lírica, com són l'estil directe -i l'ús dels dos punts- i, sobretot, la interrogació, l'exhortació i la sentència, essencials en l'argumentació del text. No podem deixar d'esmentar la importància de la negació a l'hora de confegir aquestes estratègies.

Un dels poemes en què millor es mostra la diversitat de veus és "La taverna dels Oratges" (*Cercles*, 1979):

"Tot just hem arribat
a la taverna dels Oratges.
Mira
com ragen les bótes.
Fibla aquella
de quaranta anys. Beguem:
tota la llum de les estrelles
aquí, de sobte.
Llac
de silenci.
Qui és qui neda?
Qui neda amb mi per aquest llac
de silenci?
Pugem al bot
i naveguem.
No veus que
no sé remar?
Però saps estar
molt bé quiet. Escoltem les fulles
de la ribera i els mosquits.
No et cremin
els ulls així. Temo que m'entrin ganes
d'heure la lluna al fons del llac.
No, que t'ofegaries".

Veiem clarament com el joc interrogatiu permet amb la pregunta/resposta l'existència constant del diàleg. A més, l'exhortació i la sentència exigeixen també el joc d'interlocutors que possibilita l'enunciador de presentar-se a través de diverses veus.

Per completar l'itinerari pels reculls vinyolians, hem d'afegir que *El griu* (1978) mostra les veus de personatges diferents -el Jo protagonista i el Tu personatge femení,

al capdavall, com l'àguila i el lleó que formen l'animal fabulós que seveix de títol del poemari. *Cants d'Abelone* (1983) presenta personatges diferents que constantment intenten la unió amorosa i poètica que resulta, a la fi, impossible. Si *Domini màgic* (1984) i *Passeig d'aniversari* (1984) insisteixen en les estratègies esmentades, com clarament ho palesen poemes com "L'arquitecte", "Aiguamolls" o "Joc", no ocorre el mateix amb els poemes de *A hores petites* (1981), que signifiquen un retorn a la primera persona del singular i una absència de diversificació de les formes mixtes.

2. MODALITATS ENUNCIATIVES

Estretament relacionat amb el que hem vist, hem de plantejar-nos ara quines modalitats enunciatives apareixen en els textos vinyolians. Mentre que els primers reculls presenten un bon grapat de casos amb l'exclamació -en una clara sintonia amb la temàtica de la natura contemplada com a meravella-, progressivament, encara que mai no s'abandonen els usos exclamatius, s'imposa la interrogació. Cal insistir que la incorporació de la interrogació i el seu predomini és una estratègia paral.lela a la introducció de l'estil directe, i també a la polifonia que ofereix el text. La interrogació possibilita el desdoblament mitjançant el joc pregunta/resposta, el qual té un valor argumentatiu, i fonamenta uns encadenaments argumentatius[7]. Enunciar una qüestió comporta demanar una resposta. No obstant això, l'argumentació queda garantida amb la pregunta. L'estratègia interrogativa, encara que aparega ja en *El Callat* (1956) i *Realitats* (1963), es desenvolupa plenament com a definitòria d'aquesta lírica a partir de 1970.

Trobem, per tant, una sintonia plena entre l'exclamació i la temàtica primerenca de la natura i el paisatge contemplat com a meravella o misteri, com veiem als versos:

> "No fugir del meu cor, no fugir
> cap enfora on la nit va girant!
> Potser el d'ella també canta així,
> i té el meu tan a prop, tan a prop!"
> ("Liebeslied", *De vida i somni*)

En canvi, el joc interrogatiu en estil directe manifesta una sintonia temàtica que ja no és de placidesa i meravella, sinó de dubte, inseguretat i incertesa sobre l'existència i tot allò que l'envolta. A més a més, de vegades l'absència de respostes a les preguntes enunciades palesa una clara sensació d'impotència, inoperància i intempèrie en què es troba el protagonista. Fixem-nos en els exemples següents:

(7) Una descripció adequada de les frases interrogatives ens porta a relacionar aquestes amb l'argumentació en la llengua. Jean Claude ANSCOMBRE i Oswald DUCROT a *L'argumentation dans la langue* (Ed. Pierre Mardaga, Liege, 1988, pp.115-137) defensen que en la coordinació argumentativa, la interrogació té un valor amb una orientació argumentativa semblant a la de les frases negatives. En una coordinació argumentativa, un enunciat interrogatiu va orientat vers un tipus de conclusió negativa. Per això, aquests autors han atribuït un caràcter dissimètric a la interrogació.

"Quan a vegades penso,
mirant sense mirar
tocant sense tocar, flairant sense flairar,
oint sens que m'arribi
cap so, quiet com una pedra:
És cert que sóc ?
            És cert que ets ?
                    És cert que són ?
en fer-me la pregunta que se sap
dreta i de roca als límits del silenci,
ja *sóc*, ja *ets*, ja *són*.
                ("Quan a vegades penso", *Cercles*)

Un altre exemple ben il·lustratiu que pertany al mateix recull és el següent:

                "Els gavians
s'arreceren dins meu, els crits
de la nit negra i els udols,
en mi també.
        Sé prou que la claror
germina dins la fosca.
                On és que som ? Enlloc ?
Fora de tot ? Qui ve ?
Si vols dormir tranquil pensa en les boies."
            ("Les boies")

L'exemple anterior té diverses interrogacions que no comporten cap resposta. Cal dir, però, que el discurs vinyolià presenta unes altres estratègies –indestriables de la interrogació– que signifiquen una mena de continuació a la incertesa del protagonista, presentada ara no des de l'òptica d'aquest sinó de la de l'enunciador: és tracta de l'ús de la sentència i de l'exhortació.

Arran de 1970 Vinyoli incrementa d'una manera considerable la tendència a emprar sentències i exhortacions, sempre dirigides al Tu interloculor intratextual impotent - desdoblament del Jo. Podem observar la tendència, prou habitual, a situar les sentències cap a la fi del poema, és a dir que veiem l'intent de cloure i resoldre el poema amb sentències. D'exemples, n'hi ha a dojo; només cal que revisem "La taverna dels Oratges" o "Temps perdut"; o bé fixem-nos ara en els versos de "El guany" (*Vent d'aram*):

"Mai no et rendeixis.
Gira't del costat
on abans veies el penell
que et feia creure en l'últim crit
del gall dels boscos.
Entra
mar negre endins i baixa al fons.

Quan pugis, coraller, i t'hagis tret
el feixuc escafandre,
t'hauràs guanyat una mar llisa
i el vol del gavià".

Uns altres exemple ben indicatiu del mateix poemari, els trobem als poemes "Muntanyes", "Aplec", "L'home del vas de vi", "Die Zauberflöte", o " L'una cosa o l'altra", que oferim ara mateix:

"Val més caure en un pou
que dur el càntir a la font. Val més
morir en un bosc cremat
que estar a l'ombra d'un salze.
Tot reprèn
significat com més una gran boira
bolca els sentits.
No esborris
les paraules antigues.
Fes per manera, sobretot,
de retornar a les deus."

Veiem, doncs, el desdoblament amb la sentència i l'exhortació com a modalitats predominants en diversos d'aquests poemes. A més a més, hem d'afegir que si bé la lírica d'aquest poeta és gairebé sempre en present, i sols apareix el passat com a reflexió sobre l'itinerari poètic acomplert i el futur com a dubte i incertesa de la projecció cap a l'esdevenir proper; és l'imperatiu i la negació imperativa -en subjuntiu- allò que esdevé més característic de la modalització de les sentències i de les exhortacions, en una clara relació amb els altres mecanismes esmentats. L'exhortació -i de vegades la sentència- comporta d'una manera obligada l'ús de l'imperatiu i del subjuntiu -i alhora la incorporació d'una altra estratègia dominant, la negació. Tanmateix, no hem de perdre de mira la polifonia amb què encetàvem aquestes pàgines, la qual arrodoneix i complementa la globalitat d'estratègies que determinen la lírica. L'imperatiu i la negació imperativa en subjuntiu generen una tonalitat instruccional de l'enunciat que imprimeix un cert caràcter d'exigència respecte a l'interlocutor, creat a partir de

l'enunciació. Fixem-nos ara en el poema "El silenci dels morts", també del mateix recull:

"La terra cobra el delme. No parlem,
però, dels morts i fem-nos lentament
al pensament que alguna cosa d'ells
és molt a prop.
Visquem-ne accompanyats
com si només ens departís una paret de fum
que priva sols de veure'ns. Llur silenci
se'ns fa sensible, de vegades,
intensament, en un record.

No deixis de volar-te
de les seves imatges. Cada dia
posa'ls flors al costat, per si poguessin
sentir la flaire de les roses.
Què sabem de cert
de llur manera d'ésser ? Preservem les coses
que vam tocar, deixem-les allà on eren,
quietament. I potser un dia
se't manifestaran.
I si no ho fan, espera
pacientment, contemplativament,
tota la vida. Viu la teva vida
mesclada amb ells.
Usa dels morts així".

El poema té una tonalitat instruccional palesa amb la nombrosa quantitat d'imperatius. També es caracteritza pel desdoblament i la pluralització en clara alternança interior, conjugant la segona persona del singular i la primera del plural. A més a més, el to exhortatiu s'intensifica amb la interrogació, la condició que la segueix més avall, i la sentència final.

3. NEGACIÓ I ADVERSATIVITAT

Hem esmentat que la negació esdevé un dels trets lingüístics més definitoris d'aquesta literatura. La manera d'expressar-la va des de l'ús de l'adverbi *no* -la forma més habitual-, tot passant per altres fórmules com la preposició *sense*, el prefix *in-*, la negació d'un comptable amb *cap*, d'un conjunt de persones amb *ningú*,... i també la

restricció i/o exclusió adversativa amb *però*, que adquireix una clara projecció argumentativa[8].

El cas més habitual és la negació imperativa -en subjuntiu- que apareix en les exhortacions i en les sentències. Aquesta, com la interrogació, pressuposa un interlocutor que té una intencionalitat d'acció a la qual es contraposa la negació, indicadora de l'impediment -i l'inconvenient en el cas de l'adversativitat- de l'esmentada acció. El procés comunicatiu ofereix una veu poètica que constantment dóna instruccions i prohibicions a un Tu interlocutor esdevingut protagonista del poema -i que respon, al capdavall, al desdoblament del Jo[9].

Si en els primers poemaris tenim diversos casos de formalització de la negació a partir de la repetició ("Liebeslied", *De vida i somni*), i també de combinacions de fórmules negatives, com *no/només/tampoc* ("Aire d'Elegia", *Primer desenllaç*); ben aviat trobem el joc afirmació-negació com a complementaris:

"No la cançó perfecta sinó el crit
que invoca Déu és necessari"
("No la cançó perfecta", *Les hores retrobades*)

De vegades es tracta de casos on tenim una construcció adversativa. No obstant això, Vinyoli palesa un ús de l'adversativitat com a configuradora de l'estructuració poemàtica, sobretot a partir de *però*, on argumentativament el locutor s'allunya de la primera part de l'enunciació per assimilar-se i recolzar la segona part.

"Quina xarxa finíssima separa
de tot, que ja no cal moure's d'aquí!
Quin guany de vida, un cop aconseguida
la llavor que germina i dóna al qui està sol
fruits intocables però que el sadollen!

Però restar a l'indret de l'encanteri
no m'és donat: no infringir mai les lleis
de l'ordre de la terra; a les palpentes
cal sempre anar vers una llum ignota,
sota les voltes de l'obscuritat".
("L'encanteri", *Domini màgic*)

L'estructuració i el punt d'inflexió entre totes dues estrofes es determina amb el *però*, que adquireix una dimensió estructuradora i argumentativa: la segona estrofa representa l'objecció i la insuficiència de la primera. Un cas especialment significatiu i important és el poema "Platja" que clou *Primer desenllaç*, on aquesta conjunció és un enllaç textual emprat a l'inici de l'últim poema del recull (en l'edició de 1975) com a constrast argumentatiu a l'exposició plàcida que han ofert els poemes anteriors. A més a més, no oblidem pas els usos de la preposició *sense*, clarament indicatius:

(8) Cal esmentar el valor de connector argumentatiu que posseeix *però*, ja que a més d'enllaçar unitats semàntiques, possibilita un rol argumentatiu entre les unitats que posa en relació. En mots de O.Ducrot, *P però Q*, pressuposa que *P* pot servir d'argument per a la conclusió *R*, i *Q* és ún argument que anul.la aquesta conclusió.

(9) La negació imperativa en subjuntiu pressuposa que un interlocutor té unes intencions d'acció a les quals es contraposa la negació indicant un impediment. Hi ha un intent de modificar, a través de l'actuació, elements d'una situació donada. Esdevé, doncs, una estratègia argumentativa pel caire instruccional que adquireix. En aquesta línia van les reflexions de H. Weinrich a *Lenguaje en textos* (Gredos, Madrid, 1981, pp.96-109 i pp.143-147) quan relaciona imperatiu i negació.

"Però els homes, com fabuloses
estàtues, sense lluita,
sense força jeuen, com arbres
abatuts pel vent i pel foc."

L'enllaç textual que enceta el poema, el relaciona amb tot el poemari que conclou, respecte al qual significa una restricció. S'introdueix una dimensió negativa: la refutació argumentativa esdevé perquè hi ha quelcom que no acompleix les assercions prèvies sobre la quietud i la placidesa de la natura contemplada.

Cal insistir, un altre cop, en el desenvolupament i el protagonisme que adquireix la negació en subjuntiu per expressar exhortacions, la qual progressivament pren una importància rellevant simultàniament a l'ús de la interrogació, les sentències i el desdoblament del Jo. En les exhortacions predominen les fórmules amb negació respecte a les afirmatives:

"No hi vagis més, encara no hi són tots"
("Tard de la nit, a les palpentes", *Tot és ara i res*)

"No inverteixis en causes
perdudes: no recordis els dies
de la felicitat,"
("Al mig de la badia", *Ara que és tard*)

En altres casos, la construcció negativa vertebra tot el text, i esdevé una mena de frontissa, com ocorre a "Aplec"(*Vent d'aram*):

"He vist anar i he vist tornar, de lluny,
aplecs de gent -estendards i cridòria-
pels flancs de la muntanya.
Berenaven, bevien, ballaven excitats.
Més tard els homes han cobert les noies
esborrajades, d'anques d'euga,
mentres el cel es feia roig.

Tu, noi sorrut, no estiguis furgant sempre
la closca del cervell, no miris
rajoles amb ocells ni vidres decorats,
no masteguis el pa de la paraula.
Uneix-te a tots. Inventa't l'alegria."

Sembla que en la segona estrofa entren en funcionament gairebé totes les estratègies esmentades. El canvi de veu produït amb la presència de l'interlocutor Tu, comporta

un canvi de la tonalitat del text. Ara s'introdueixen les exhortacions, les negacions, l'imperatiu i el subjuntiu. A més a més, cal indicar que la segona estrofa funciona com a contraposició -com si es tractàs de l'adversativitat- respecte a la primera.

Exemples com l'esmentat mostren la importància de la dimensió negativa en la poesia vinyoliana, la qual, a més, queda perfectament incorporada als títols dels poemes. Així ho veiem a "No la cançó perfecta"(*Les hores retrobades*), "No res un fum","No et facis paga de res" i "No ho sé" (*Encara les paraules*), "No ho trenquis" (*Ara que és tard*),"No tinc ara temps"(*Vent d'aram*), "No hi ha cap novetat" (*El griu*), "No tinguis por" (*A hores petites*), "No tornis"(*Cercles*),"No facis cap pregunta" (*Domini màgic*), i "Sense mans" (*Passeig d'aniversari*), per esmentar-ne de diversos poemaris.

Acabarem aquestes línies amb el poema "No facis cap pregunta", que conclou *Domini màgic* i que arreplega un altre cop la diversificació de veus, les interrogacions, les sentències i les exhortacions, i el caire negatiu introduït no només pel títol, sinó també pels últims versos:

"Adelerats pel somni d'un dellà
remot, ple d'incertesa, amb por, privats
de tota llum llevat de la del vespre,
que dura poc, què fer ?
Guardar-la tota als ulls
i prosseguir en la nit fuliginosa,
plens de claror:
cal viure a tot o res,
vinclar-nos dòcilment al que ens agita
i ens posseeix i ens refà a cada instant
fins al darrer.
Veurem llavors carenes
o un estimball ?
No facis cap pregunta:
el que *era* és acabat, el *ja no ser* comença."

4. CLOENDA

L'adversativitat i la negació impliquen el refús d'una asserció prèvia amb la qual l'enunciador no s'identifica. Llavors, ambdues estratègies presenten un allunyament respecte a aquestes assercions prèvies, i una assimilació a les noves. Implícitament hi ha, doncs, dos enunciats E_1 i E_2, on el segon es dóna per autoritzar, justificar, imposar i/o refusar l'altre. Una cosa prou semblant ocorre amb la interrogació, l'exhortació i

la sentència. Ja ens hem referit al caire instruccional de la negació i el subjuntiu i l'imperatiu en les exhortacions en què apareixen, les quals impliquen un impediment, una contraposició o un intent de modificar quelcom preestablert. La pregunta exigeix una resposta -o el silenci-, fet que comporta , a més de possibilitar la diversificació de veus, el qüestionament i/o refús de l'enunciat -o el context- anterior. Tot plegat, esdevenen estratègies que possibiliten i impliquen una argumentació en què l'enunciador constantment es presenta a través de diverses veus.

Totes aquestes estratègies discursives determinen la singularitat de la lírica vinyoliana i esdevenen fórmules morfosintàctiques i discursives que són definitòries en la particularització d'aquest univers poètic i de l'entrellat estratègic que hi configura. La dimensió i la importància del conjunt d'aquestes, abracen la major part de la trajectòria i la producció de Vinyoli, perquè no es tracta d'uns recursos reduïts a una composició determinada, sinó d'unes estratègies inherents a la manera de poetitzar, a la poeticitat tan peculiar que presenta l'entrellat d'aquesta producció. Finalment, cal dir que aquestes estratègies troben el seu millor complement en l'ús de la imatge, potenciat a partir d'elles, que esdevé certament el millor domini d'aquesta extraordinària lírica.

Ferran Carbó
Universitat de València

RECULL BIBLIOGRÀFIC COMENTAT SOBRE ANÀLISI DEL DISCURS

Lluís Payrató
Universitat de Barcelona

Vicent Salvador
Universitat de València

0. PREÀMBUL

Tret d'antecedents prou importants, com el de la retòrica clàssica, el despertar i el desenvolupament d'un camp d'estudi sobre el discurs té lloc a la segona meitat del segle xx. L'orientació més declaradament lingüística es consolida al llarg de la dècada del setanta i continua avui, quan tot just s'enceta la del noranta, constituint un dels àmbits més prolífics en el conjunt de les ciències del llenguatge. Conjuntament amb la gran productivitat bibliogràfica, dues característiques sobresortints haurien de ser assenyalades en tot aquest camí. En primer lloc, la combinació de la recerca d'una fonamentació teòrica amb el recull de dades de les més variades classes, totes, tanmateix, il·lustratives del fenomen discursiu, d'una banda molt evident però d'una altra encara poc recollit. En segon lloc, la inevitable interdisciplinarietat en què han acabat movent-se les investigacions sobre el discurs, més enllà de perspectives concretes d'anàlisi o d'acotacions volgudament reduccionistes del terreny d'estudi. L'activitat discursiva esdevé un centre d'anàlisi privilegiat però que només pot ser abordat en la seva totalitat des d'un angle multidisciplinari.

La recopilació bibliogràfica següent vol oferir una mostra representativa de diferents tendències i de diversos temes dins el camp de l'anàlisi del discurs, més en especial de l'anàlisi del discurs entesa com una de les ciències del llenguatge i, per conseqüent, amb una orientació clarament lligada a la lingüística. S'han deixat al marge, per tant, punts de vista i àrees més allunyades de l'esmentada, i que connectarien amb línies d'investigació més o menys divergents, per exemple la sociològica, la psicològica, l'antropològica o la històrica. Per un altre costat, s'ha d'entendre que la delimitació dels apartats de què es compon la bibliografia següent és en conjunt indicativa, i no sempre, doncs, categòrica. En detriment dels articles més tècnics i especialitzats, s'ha preferit en general la inclusió d'obres recents (normalment posteriors a 1980) més aviat panoràmiques i introductòries, que facilitin en definitiva l'accés a cada una de les temàtiques. Per últim, al final de la recopilació s'inclou un recull complementari dels textos d'aquesta matèria que poden ser consultats en català o en castellà.

1. INTRODUCCIONS. OBRES DE TEMÀTICA GENERAL

La introducció més aprofundida en la temàtica de l'anàlisi del discurs continua sent segurament encara la de Brown i Yule (1983), completable en alguns aspectes –per exemple en el de l'anàlisi de la conversa– amb el manual de pragmàtica de Levinson (1983) (veg. apartat 4); les dues obres van ser concebudes simultàniament (i complementàriament) i es troben dins la mateixa col·lecció (Cambridge Textbooks in Linguistics). De lectura més lleugera i des d'una perspectiva més sociolingüística, el manual de Stubbs (1983) és l'únic que, lamentablement, es pot llegir en català o castellà. En aquestes dues llengües les lectures més recomanables són les de Rigau (1981), que es decanta cap a la lingüística textual i, en concret, cap als models generatius d'anàlisi dins d'aquest àmbit; Blecua (1982), una breu però excel·lent introducció a molts dels temes inclosos dins la lingüística de la parla; Lozano *et al.* (1986), des d'una perspectiva semiòtica; Lavandera (1985), sobre la metodologia i els fonaments lingüístics de l'anàlisi discursiva, i l'estat de la qüestió de Cabré (1984), decantat, però, cap a la tradició francesa d'anàlisi del discurs. En aquesta línia, més connectada amb la lexicologia i la lexicometria, els treballs de Maingueneau són els més convenients com a lectures inicials. També dins la tradició francesa, però amb un vessant més pragmàtic, cal esmentar les obres de Ducrot, probablemente massa complexes, però, com a primeres lectures. Tres complements importants de les lectures anteriors es troben en el tractat de Sperber i Wilson (1986), un treball que ha revolucionat considerablement els estudis de comunicació amb el propugnat *principi de rellevància;* en el manual de Saville-Troike (1983), que recull les formulacions del corrent conegut amb els termes d'*etnologia de la parla* o *de la comunicació,* i en el llibre de Milroy (1987), centrat especialment en els aspectes metodològics de l'anàlisi sociolingüística del llenguatge. De les nombrosíssimes obres de recopilació (la majoria *readings* o actes de congressos) publicades en els darrers deu o quinze anys, una síntesi de les quals es troba en l'apartat següent, val la pena destacar per sobre de totes la de Dijk (ed.) (1985), una autèntica enciclopèdia en quatre volums sobre tots els aspectes que envolten el fenomen del discurs. El primer dels volums és l'introductori i repassa les subdisciplines de l'anàlisi del discurs; el segon es dedica a les dimensions del discurs, el tercer al discurs i al diàleg, i l'últim a l'anàlisi del discurs en la societat. Finalment, el monogràfic de la revista *Text* que reportem és una perspectiva global dels camins que, previsiblement, seguirà l'anàlisi del discurs durant la dècada dels noranta, segons un ampli conjunt de primers especialistes en aquesta disciplina.

BLECUA, J. M.: *Qué es hablar*. Barcelona, Salvat, 1982.

BROWN, G. & YULE, G.: *Discourse Analysis*. Cambridge, Cambridge University Press, 1983.

CABRÉ, M. T.: "L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica". *Llengües en contacte* 3 (1984), 34-50. Reproduït a *Llengua & Literatura* 1 (1986), 281-304.

CARON, J.: *Les régulations du discours. Psycholinguistique et pragmatique du langage*. París, PUF, 1983.

COULTHARD, M.: *An Introduction to Discourse Analysis*. Londres, Longman, 2a. ed., 1985.

DIJK, T. A. van: *Text and context. Explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. Londres, Longman, 1977.

DIJK, T. A. van & KINTSCH, M.: *Strategies of discourse comprehension*. Londres, Academic Press, 1983.

DUCROT, O.: *Les échelles argumentatives*. París, Minuit, 1980.
DUCROT, O.: *Le dire et le dit*. París, Minuit, 1984.
FAIRCLOUGH, N.: *Language and power*. London, Longman, 1989.
GOFFMAN, E.: *Forms of talk*. Oxford, Blackwell, 1981.
LAVANDERA, B.: *Curso de lingüística para el análisis del discurso*. Buenos Aires, Centro Editor de América Latina, 1985.
LOZANO, J., PEÑA-MARÍN, C. & ABRIL, G.: *Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual*. Madrid, Cátedra, 2a ed., 1986.
MAINGUENEAU, D.: *Initiation aux méthodes de l'analyse du discours*. París, Hachette, 1976.
MAINGUENEAU, D.: *Nouvelles tendances en analyse du discours*. París, Hachette, 1987.
MILROY, L. (1987): *Observing and analyzing natural language. A critical account of sociolinguistic method*. Oxford, Blackwell, 1987.
MININNI: G.: *Discorsi in analisi*. Bari, Adriatica, 1988
ONG, W. J.: *Orality and literacy. The technologizing of the word*. Londres, Methuen, 1982.
PERELMAN, C.: *L'empire rhétorique. Rhétorique et argumentation*. Notre Dame, University of Notre Dame Press, 1982.
RIGAU, G.: *Gramàtica del discurs*. Bellaterra, Publicacions del Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.
SAVILLE-TROIKE, M.: *The ethnography of communication. An introduction*. Oxford, Blackwell, 1982.
SPERBER, D. & Wilson, D.: *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford, Blackwell, 1986.
STUBBS, M.: *Discourse analysis. The sociolinguistic analysis of natural language*. Oxford, Blackwell, 1983.

Monogràfics de revistes:

-*Text. An interdisciplinary journal for the study of discourse*, vol. 10, 1/2 (1990).

2. OBRES DE RECULL

BUTTERWORTH, B. (ed.): *Language production*. Londres, Academic Press. Vol. 1: *Speech and talk*, 1980. Vol. 2: *Development writing and other language processes*, 1983.
CONTE, M. E., PETÖFI, J. & SÖZER, E. (eds.): *Text and discourse connectedness*. Amsterdam, Benjamins, 1989.
COULTHARD, M. & MONTGOMERY, M. (eds.): *Studies in discourse analysis*. Londres, Routledge, 1981.
DIJK, T. A. van (ed.): *Handbook of discourse analysis*. Londres, Academic Press, 1985, 4 vols.
DITTMAR, N. (ed.): *Variation and discourse*. Berlín, Mouton de Gruyter, 1987.
GUMPERZ, J. J. (ed.): *Language and social identity*. Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
HICKEY, L. (ed.): *The pragmatics of style*. Londres, Routledge, 1989.

JOSHI, A., WEBBER, B. & SAG, F. (eds.): *Elements of discourse understanding*. Cambridge, Cambridge University Press, 1981.
PARRET, H., SBISA, M. & VERSCHUEREN, J. (eds.): *Possibilities and limitations of pragmatics*. Amsterdam, Benjamins, 1981.
RICHARDS, J. C. & SCHMIDT, R. W. (eds.): *Language and communication*. Londres, Longman, 1983.
SCHIFFRIN, D. (ed.): *Meaning, form, and use on context. Linguistic applications*. Washington, Georgetown University Press, 1984.
STEINER, E. H. & VELTMAN, R. (eds.): *Pragmatics, discourse and text. Some systemically-inspired approaches*. Londres, Pinter, 1988.
TANNEN, D. (ed.): *Analysing discourse. Text and talk*. Washington, Georgetown University Press, 1981.
TANNEN, D. (ed.): *Coherence in spoken and written discourse*. Norwood, Ablex, 1982.
TANNEN, D. (ed.): *Spoken and written language. Exploring orality and literacy*, Norwod, Ablex P.C., 1982.
VERSCHUEREN, J. & BERTUCCELLI-PAPI, M. (eds.): *The pragmatic perspective*. Amsterdam, Benjamins, 1987.
WERTH, P. (ed.): *Conversation and discourse. Structure and interpretation*. Nova York, St. Martin's Press, 1981.

3. LINGÜÍSTICA DEL TEXT

No es pot establir una distinció clara i permanent entre els termes *anàlisi del discurs* i *lingüística textual*, i doncs entre els seus respectius camps d'estudi. Si de cas, es pot parlar amb prudència de dues orientacions que algunes vegades divergeixen en qüestions de grau i de matís, o bé en la selecció de l'objecte d'estudi i en la perspectiva d'anàlisi. En aquests casos, la lingüística textual tendiria a l'anàlisi del llenguatge escrit i l'anàlisi del discurs al de la llengua oral. La primera connectaria més aviat amb els intents d'allargar el domini de la pràctica lingüística des dels models centrats en el text, com a unitats d'anàlisi, i la segona se situaria en un àmbit pragmàtic o sociolingüístic, on el discurs és examinat com un producte del llenguatge, com una mostra de l'ús lingüístic. L'obra de Rigau (1981), ja esmentada més amunt, i les de Bernárdez (1982) i Bernárdez (ed.) (1987) són les més recents i millors introduccions des del punt de vista de la lingüística textual que es poden trobar en català o castellà. Cassany (1987) ofereix un treball més en la línea pedagògica de l'elaboració discursiva, mentre que les fonts dels treballs considerables ja com a clàssics poden rastrejar-se a partir de les obres de Beaugrande, Petöfi i les citades en l'apartat anterior de van Dijk.

BEAUGRANDE, R. A. DE & DRESSLER, W.: *Introduction to text linguistics*. Londres, Longman, 1981.
BEAUGRANDE, R. A. de: *Text production. Toward a science of composition*. Norwood, Ablex, 1984.
BERNÁRDEZ, E.: *Introducción a la lingüística del texto*. Madrid, Espasa-Calpe, 1982.
BERNÁRDEZ, E. (ed.): *Lingüística del texto*, Madrid, Arco/Libros, 1987.
CASSANY, D.: *Descriure escriure. Com s'aprèn a escriure*. Barcelona, Empúries, 1987.
HALLIDAY, M. A. K. & HASAN, R.: *Cohesion in English*. Londres, Longman, 1976.

HALLIDAY, M. A.K. & HASAN, R.: *Language, context and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*, Victoria, Deakin University, 1985 (2a. ed., Oxford University Press, 1989).
PETÖFI, J. S. (ed.): *Text* vs. *sentence. Basic questions of text linguistics*. Hamburg, Buske, 2 vols., 1979.
PETÖFI, J. S. (ed.): *Text* vs *sentence continued*. Hamburg, Buske, 1981.
PETÖFI, J. S.: *Text and discourse constitution. Empirical aspects. Theoretical approaches*. Berlín, Mouton de Gruyter, 1988.

4. PRAGMÀTICA

L'estudi de l'ús comunicatiu emprès per la pragmàtica no pot acabar sent sinó una anàlisi textual i discursiva, de manera que les fronteres entre l'anàlisi del discurs i la pragmàtica no es poden definir tampoc d'una manera dràstica i definitiva. El manual de Levinson (1983), molt recentment traduït a l'espanyol, serveix com una adequada introducció, de nivell molt alt, al camp de la pragmàtica, i completa l'obra de Brown i Levinson (1983) apuntada a l'apartat 1. Una perspectiva lleugerament diferent es trobarà en el manual de Leech (1983), lamentablement no traduït, més assequible però menys ampli que l'anterior. També en castellà, l'obra de Schlieben-Lange és la més senzilla i breu de les introduccions, però cal tenir en compte que l'original alemany és de 1975. Bustos (1981), per la seva part, tracta dels fenòmens de la referència, la quantificació i la modalitat en espanyol. Tant per l'estructura com pels continguts, resulten bastant més discutibles com a manuals introductoris les obres de Berrendonner (1981), traduïda al castellà, Eluerd (1981) i Cervoni (1987). En castellà es pot emprendre també un estudi sobre la qüestió dels actes de parla a partir de les traduccions d'Austin i Searle.

AUSTIN, J. L.: *How to do things with words*. Oxford, The Clarendon Press, 1962.
BACH, K. & HARNISH, R. M.: *Linguistic communication and speech acts*. Cambridge, The MIT Press, 1979.
BERRENDONNER, A.: *Élements de pragmatique linguistique*. París, Minuit, 1981.
BUSTOS, E.: *Pragmática del español. Negación, cuantificación y modo*. Madrid, U.N.E.D., 1986.
CERVONI, J.: *L'énonciation*. París, P.U.F., 1987.
ELUERD, R.: *La pragmatique linguistique*. París, Nathan, 1985.
LEECH, G.: *Principles of pragmatics*. Londres, Longman, 1983.
LEVINSON, S. C.: *Pragmatics*. Cambridge, Cambridge University Press, 1983.
SÁNCHEZ DE ZAVALA, V.: *Indagaciones praxiológicas sobre la actividad lingüística*. Madrid, Siglo XXI, 1973.
SCHLIEBEN-LANGE, B.: *Pragmática lingüística*. Madrid, Gredos, 1987. (Edició original en alemany: Stuttgart, Kohlhammer, 1975).

SEARLE, J. L.: *Speech acts. An essay in the philosophy of language.* Cambridge, Cambridge University Press, 1969.
SEARLE, J. L.: *Expression and meaning. Studies in the theory of speech acts.* Cambridge, Cambridge University Press, 1979.

5. ANÀLISI DE LA CONVERSA

La interdisciplinarietat característica de l'anàlisi del discurs es comprova de la forma més clara possible en el cas de l'anàlisi de la conversa, una activitat que ha estat estudiada des de múltiples perspectives, de les quals una mostra bibliogràfica prou representativa ja s'ha presentat en l'article de Cots *et al.* inclòs en aquest volum. Les obres següents són un conjunt de les més panoràmiques sobre el món de la conversa, amb l'aportació de Grice (1975) que propugnà el principi de cooperació i les màximes conversacionals com una guia d'anàlisi en aquest camp. En català i en castellà es poden utilitzar com a síntesis i/o breus introduccions les nombroses referències incloses dins les obres de Criado de Val (1980) i sobretot de Blecua (1982), els darrers capítols dels llibres de Levinson (1983), van Dijk (1978) i Payrató (1990) (vegeu l'apèndix final), i els articles de Tuson (1988) i Salvador (1988).

BEATTIE, G.: *Talk. An analysis of speech and non-verbal behaviour in conversation.* Milton Keynes, Open University Press, 1983.
CHEEPEN, C.: *The predictability of informal conversation.* Londres, Pinter Publishers, 1988.
COSNIER, J. & KERBRAT-ORECCHIONI, C. (dirs.): *Décrire la conversation.* Lió, Presses Universitaires de Lyon, 1987.
CRIADO DE VAL, M.: *Estructura general del coloquio.* Madrid. SGEL, 1980.
DASCAL, M. (ed.): *Dialogue. An interdisciplinary approach.* Amsterdam, Benjamins, 1985.
EDMONDSON, W.: *Spoken discourse. A model for analysis.* Londres, Longman, 1981.
GOODWIN, C.: *Conversational organization.* Nova York: Academic Press, 1981.
GRICE, H. P.: "Logic and conversation". Dins P. Cole & J. L. Morgan (eds.): *Syntax and semantics. 3. Speech acts.* Nova York, Academic Press, 1975, 41-58.
MININNI, G.: *Dialogo e argomentazione.* Bari, Adriatica, 1983.
ROGER, D. & BULL, P. (eds.): *Conversation: an interdisciplinary perspective.* Clevedon, Multilingual Matters, 1989.
SALVADOR, V.: "Metadiscurs efímer (Una aproximació lúdica al joc conversacional)". *L'Espill* 27 (1988) 11-20.
STATI, S.: *Il dialogo. Considerazioni di linguistica pragmatica.* Nàpols, Liguori, 1982.
TUSON, A.: "El comportament lingüístic: l'anàlisi conversacional". Dins A. Bastardas & J. Soler (eds.): *Sociolingüística i llengua catalana.* Barcelona, Empúries, 1988, 133-154.
WARDHAUGH, R.: *How conversation works.* Oxford, Blackwell, 1985.

Monògrafics de revistes:
- *Communications* 30 (1979): *La conversation.*

6. DISCURS LITERARI

Òbviament són moltes les aproximacions possibles a l'estudi de la literatura, i fins i tot al del text literari. Aquí hem seleccionat només algunes de les obres que es plantegen aquest tema des d'una perspectiva teòrica i amb uns interessos lingüístics, en relació amb les teories del text o del discurs. Tuson (1990) presenta clarament la conveniència d'una aproximació teòrico-lingüística, tal com fa també Salvador (1986 i 1988). Fowler (1981 i 1986) opta decididament per una crítica lingüística que s'ocupi del discurs literari com una mena més de discurs. En aquest sentit, el volum editat per van Dijk (1985) és, de fet, un complement del *Handbook of Discourse Analysis* editat el mateix any per aquest autor. La de Maingueneau (1986) és també una aproximació lingüística i discursiva, extraordinàriament útil i de gran claredat expositiva. Aquesta mena de tractament unificador de lingüística i teoria literària és la que es proposa programàticament la nova col·lecció *Interfaces*, amb títols com els de Birch (1989) i Toolan (1988), el darrer dels quals exemplifica l'aplicació d'aquest programa a l'estudi del relat, tal com trobem també a Adam (1984). La nova teoria del relat sap combinar profitosament la narratologia estructural (literària) amb aportacions com ara la de Labov en el camp del relat col·loquial. Angenot (1982) se centra en l'estudi de l'assaig des d'una perspectiva discursiva i de teoria de l'argumentació, i amb propostes de tipologia genèrica molt lúcides. Finalment, en l'orientació de la teoria del text inspirada per Petöfi i –a l'estat espanyol– per García Berrio, trobem les obres de Chico (1988) i Albaladejo (1986).

ADAM, J. B.: *Le récit*. París, PUF, 2a. ed., 1987.

ANGENOT, M.: *La parole pamphlétaire*. París, Payot, 1982.

ALBALADEJO, T.: *Teoría de los mundos posibles y macroestructura narrativa*. Alacant, Universidad de Alicante, 1986.

BIRCH, D.: *Language, literature and critical practice. Ways of analysing text*. London, Routledge, 1989.

CARTER, R. & SIMPSON, P. (eds.): *Language, discourse and literature. An introductory reader in discourse stylistics*. Londres, Hyman, 1989.

CHICO RICO, F.: *Pragmática y construcción literaria. Discurso retórico y discurso narrativo*. Alacant, Universidad de Alicante, 1988.

DIJK, T. A. van (ed.): *Discourse and literature*. Amsterdam, Benjamins, 1985.

FOWLER, R.: *Literature as social discourse*. London, Batsford, 1981.

FOWLER, R.: *Linguistic criticism*. Oxford, Oxford Academic Press, 1986.

MAINGUENEAU, D.: *Éléments de linguistique pour le texte littéraire*. París, Bordas, 1986.

MAINGUENEAU, D.: *Pragmatique pour le texte littéraire*. París, Bordas (en premsa).

PETÖFI, J. S. & GARCÍA BERRÍO, A.: *Lingüística: el texto y crítica literaria*. Madrid, Comunicación, 1978.

SALVADOR, V.: *El gest poètic. Cap a una teoria del poema*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat/Institut de Filologia Valenciana, 2a. ed., 1986.

SALVADOR, V.: *La frontera literària. (Dotze discursos sobre el discurs)*. Barcelona, PPU, 1988.

TOOLAN, M. J.: *Narrative. A critical linguistic introduction*. Londres, Routledge, 1988.

TUSON, J.: *El llenguatge i el plaer. Incursions lingüístiques en terra literària*. Barcelona, Empúries, 1990.

VIANA, A.: "Fuster in fabula". *Els Marges* 38 (1987), 33-43.
VUILLAUME, M.: *Grammaire temporelle des récits*. París, Minuit, 1990.
WATTS, R. J.: *The pragmalinguistic analysis of narrative texts*. Tübingen, Narr, 1981.

7. DISCURS DELS MASS MEDIA

El discurs dels mitjans de comunicació és avui objecte d'atenció per a diverses disciplines, entre les quals enumeraríem la sociologia, la teoria de la comunicació, l'anàlisi periodística i la sociolingüística -que, en l'àmbit català, s'ha de plantejar, com és obvi, la potència dels nous mitjans en un procés de normalització. Parés *et alii* (1988) ofereixen un amplíssim repertori de bibliografia a l'abast en espanyol i en català. Revistes com ara *IJSL*, *Anàlisi* o la nounata *Periodística* són d'interès per als estudiosos d'aquests temes. Pel que fa a una perspectiva catalana, les actes de l'àrea corresponent del Segon Congrés contenen aportacions d'un gran nombre d'investigadors catalans en aquest camp. Recentment, la preocupació per la llengua dels mass media -i particularment de la televisió- ha generat alguns volums col.lectius sobre el tema. L'anàlisi del discurs, una vegada més, es troba al bell mig d'aquests diversos enfocaments. Un dels gèneres més estudiats ha estat el de les notícies: Van Dijk (1988) és un llibre absolutament clau en tant que aproximació estrictament analítico-discursiva en un terreny on la (macro-)sociologia és la perspectiva dominant. També Hartley (1982) i, com a treball més monogràfic, Jucker (1986) són de lectura profitosa. Gomis (1989) planteja una tipologia dels gèneres periodístics no exempta d'interès teòric però en una línia més clàssica i descriptiva. Des d'una perspectiva semiòtica globalitzadora, González Requena (1988 i 1989) se centra en el discurs televisiu amb un penetrant estil intel.lectual. No cal dir, d'altra banda, que la bibliografia general d'anàlisi del discurs que tracta el problema de les relacions entre oralitat i escriptura és útil per a l'estudi de la peculiar oralitat dels media àudio-visuals. Així mateix, per a l'estudi del discurs publicitari caldrà tenir en compte la bibliografia sobre l'argumentació i la retòrica de la persuasió.

AA DD.: *Segon congrés internacional de la llengua catalana, V, Àrea 4, Mitjans de comunicació i noves tecnologies*. Barcelona, Fundació del Segon Congrés, 1989.
CABRÉ, M.T. & ANGLADA, E.: "Une polémique sur la situation linguistique en Catalogne. Jalons pour une analyse". *Mots* 8 (1984), 147-167.
CASASÚS, , J. M.: *Iniciación a la periodística*. Barcelona, Teide, 1988.
DIJK, T. A, van: *News as Discourse*. Hillsdale, LEA, 1988.
FERRANDO, A, (ed).: *La llengua als mitjans de comunicació*. València, Universitat de València, 1990.
FONTCUBERTA, M.: *Estructura de la noticia periodística*. Barcelona, ATE, 1980.
GIFREU, J.: *Mass communication research in Catalunya* (monografia de la revista *Anàlisi*). Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1988.

GOMIS, Ll.: *Teoria dels gèneres periodístics*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1989.
GONZÁLEZ REQUENA, J.: *El discurso televisivo*. Madrid, Cátedra, 1988.
GONZÁLEZ REQUENA, J.: *El espectáculo informativo o la amenaza de lo real*. Madrid, Akal, 1989.
HARTLEY, J.: *Understanding News*. London/New York, Methuen, 1982.
JUCKER, A.H.: *News Interviews: A pragmalinguistic analysis*. Amsterdam, Benjamins, 1986.
MARTÍNEZ, J. L.: *El lenguaje periodístico*. Madrid, Paraninfo, 1990.
MOLLÀ, T.: *La llengua dels mitjans de comunicació*. Alzira, Bromera, 1990.
MORAGAS, M. de (ed.): *Sociología de la comunicación de masas*, 4 vols. Barcelona, Gustavo Gili, 1985.
PARÉS, M., *et alii*: *Spanish Bibliography on Mass Comunication*. Barcelona, UAB, 1988.
PÉREZ TORNERO, J. M.: *La semiótica de la publicidad*. Barcelona, Mitre, 1982.
QUESADA, M.: *La entrevista: obra creativa*. Barcelona, Mitre, 1984.
RODRIGO, M.: *La construcción de la noticia*. Barcelona, Paidós, 1989.
SALVADOR, V. (ed.): *Teletextos. Lectures de teoria de la comunicació*. València, Universitat de València, 1989.
SCHUEREWEGEN, F.: "Télédialogisme", *Poétique* 81 (1990).
TUBAU, I.: *El català que ara es parla. Llengua i periodisme a la ràdio i la televisió*. Barcelona, Empúries, 1990.
TRESSERRAS, J.M. & MARÍN, E.:*El regne del subjecte. Per una teoria materialista de la comunicació social*. Barcelona, El Llamp, 1987.
VERON, E.: *Construire l'événement*. París, Minuit, 1981.

Monogràfics de revistes:
-*International Journal of the Sociology of Language*, 48 (1984): *Language and Television*.
-*Periodística*, 1 (1989): *Història i mètode crític dels textos periodístics*.

8. DISCURS I ENSENYAMENT

Un dels camps més treballats en l'anàlisi del discurs i de la conversa ha estat el del discurs escolar, és a dir, el produït en la interacció mestre-alumne a l'aula. L'aplicació a la millora de l'ensenyament d'aquesta mena d'estudis és prou òbvia, i la seva transcendència i la facilitat d'obtenció de les dades són factors que poden explicar el ràpid desenvolupament que ha tingut lloc en aquesta àrea concreta, almenys si es compara amb una gran part de les restants parcel·les de l'anàlisi discursiva.

BRAZIL, D. C., COULTHARD, M. & JOHN, C. M.: *Discourse, intonation and language teaching*. Londres, Longman, 1980.
CAZDEN, C. B. (ed.): *Classroom discourse. The language of teaching and learning*. Londres, Heinemann, 1988.
CROMBIE, W.: *Discourse and language learning. A relational approach to syllabus design*. Oxford, Oxford University Press, 1985.

FINE, J. (ed.): *Second language discourse. A textbook of current research / Advances in discourse processes.* Norwood, Ablex, 1988.
LARSEN-FREEMAN, D. (ed.): *Discourse analysis in second language research.* Rowley, Mass., Newbury House, 1980.
RILEY, P. (ed.): *Discourse and learning.* Londres, Longman, 1985.
STUBBS, M.: *Language, schools and classrooms.* Londres, Methuen, 1976.
STUBBS, M.: *Educational linguistics.* Nova York, Blackwell, 1986.

9. ALTRES TIPUS DE DISCURS

La miscel·lània tria d'aquest apartat vol il·lustrar les moltes parcel·les en què s'ha anat desenvolupant l'anàlisi del discurs, la majoria, de fet, encara per estudiar amb detall. El discurs terapèutic, amb una obra gairebé clàssica de Labov i Fanshel (1977), el de l'esquizofrènia (Moya 1989), el polític (Kerbrat-Orecchioni & Mouillaud (eds.) 1987), el legal (Goodrich 1987), el discurs dels historiadors (Lozano 1987), el discurs col·loquial o quotidià (Payrató 1990), el discurs lingüístic normatiu (Berrendonner 1982) o el discurs de l'humor (Nash 1985) són exemples d'aquestes possibilitats. Una de les àrees en què més han proliferat els estudis en els darrers anys, per causes fàcilment imaginables, ha estat el de la comunicació i el discurs interètnic i intercultural. La recent recopilació de Knapp *et alii.* (eds.) (1987) constitueix un bon punt de partença en aquesta modalitat discursiva. Finalment, la relació entre discurs oral i discurs escrit és àmpliament plantejada per Halliday (1985).

BERRENDONER, A.: *L'eternel grammarien. Étude du discourse normatif.* Berna, Lang, 1982.
COMBETTES, B./TOMASSONE, R.: *Le texte informatif, aspects linguistiques.* Brussel·les, De Boeck, 1988.
GOODRICH, P.: *Legal discourse. Studies in linguistics, rhetoric and legal analysis.* Houndmills, Macmillan, 1987.
HALLIDAY, M.A.K.: *Spoken and written language.* Victoria, Deakin University (2a. ed., Oxford University Press, 1989).
KERBRAT-ORECCHIONI, C. & MOUILLAUD, M. (eds.): *Le discours politique.* Lió, Presses Universitaires de Lyon, 1984.
KNAPP, K., ENNINGER, W. & KNAPP-POTTHOFF (eds.): *Analyzing intercultural communication.* Berlín, Mouton de Gruyter, 1987.
LABOV, W. & FANSHEL, D.: *Therapeutic Discourse. Psychotherapy as Conversation.* Londres, Academic Press, 1977.
LOZANO, J.: *El discurso de la historia.* Madrid, Alianza, 1987.
MOYA, J.: "Una anàlisi formal del llenguatge esquizofrènic". *Límits* 7 (1989), 33-45.
NASH, W.: *The language of humour. Style and technique in comic discourse.* Londres, Longman, 1985.
PAYRATÓ, L.: *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana.* València, Publicacions de la Universitat de València, 2a. ed., 1990.
VIANA, A.: "Sobre el català col·loquial". *Els Marges*, 35 (1986), 86-94
VIANA, A.: "Els cinc rellotges de Margin Joos". *L'Espill* 23-24 (1986), 43-59.

10. ALTRES TEMÀTIQUES ESPECÍFIQUES

Naturalment, els títols recollits fins ara no esgoten ni de bon tros l'àmplia diversitat de temes englobables en l'univers de l'anàlisi discursiva. Recollint una sèrie de treballs recents, aquesta tria final vol fer almenys una breu referència a aspectes tan importants com el de l'argumentació (Anscombre i Ducrot 1988), l'estructuració discursiva (Mandler 1984), la possibilitat de dissenyar models combinats sobre els productes verbals i no verbals (Arndt & Janney 1987), la variació en el discurs oral i escrit (Biber 1988) i les relacions entre significat i interpretació (Espinal 1988), l'única de les obres fins ara en català que planteja aquest tema central de la pragmàtica lingüística. Kerbrat-Orecchioni (1980, 1986) ofereix dos estudis sobre la subjectivitat i l'implícit en l'ús lingüístic. D'altres centres d'interès més particulars es troben al voltant del fenomen de la cortesia (lingüística), objecte actualment de nombrosos treballs (Brown i Levinson 1987), la manifestació dels prejudicis en el discurs (van Dijk 1984), les estratègies discursives (Gumperz 1982) i les rutines lingüístiques, els marcadors discursius i altres fenòmens observables en el joc conversacional (Coulmas (ed.) 1983) Schiffrin 1987, Tannen 1988), o les característiques de l'entonació en el discurs (Johns-Lewis 1986). El tema del llenguatge i la dona és tractat per Coates (1986) i Violi (1986). Entre els encara pocs textos catalans enfocats des de les perspectives pragmàtica i discursiva, es poden destacar els estudis de Conca (1987) sobre les parèmies, de Salvador (1989) sobre la metàfora i de Bassols (1990) sobre les endevinalles.

ANSCOMBRE, J. C. & DUCROT, O.: *L'argumentation dans la langue*. Lieja, Mardaga, 2a. ed., 1988.

ARNDT, H. & JANNEY, R. W.: *InterGrammar. Toward an integrative model of verbal, prosodic and kinesic choices in speech*. Berlín, Mouton de Gruyter, 1987.

BASSOLS, M. M.: *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.

BIBER, D.: *Variation across speech and writing*. Cambridge, Cambridge University Press, 1988.

BROWN, P. & LEVINSON, S. C.: *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge, Cambridge University Press, 2a ed., 1987.

COATES, J.: *Wolmen, men and language*. London, Longman, 1986.

CONCA, M.: *Paremiologia*. València, Publicacions de la Universitat de València, 1987.

COULMAS, F. (ed.): *Conversational routine. Exploration in standardized communication situations and prepatterned speech*. La Haia, Mouton, 1981.

DREW, P. & WOOTON, D. (eds.): *Erving Goffman. Exploring the Interaction Order*. Cambridge, Polity Press, 1988.

DIJK, T. A. van: *Prejudice in discourse. An analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation*. Amsterdam, Benjamins, 1984.

ESPINAL, M. T.: *Significat i interpretació*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

GUMPERZ, J. J.: *Discourse strategies*. Cambridge, Cambridge University Press, 1982.

JOHNS-LEWIS, C.: *Intonation in discourse*. Londres, Croom Helm, 1986.

KERBRAT-ORECCHIONI, C.: *L'énonciation. De la subjectivité dans la langage*. París, Colin, 1980.

KERBRAT-ORECCHIONI, C.: *L'implicite*. París, Colin, 1986.
MANDLER, J. M.: *Stories, scripts, and scenes. Aspects of schema theory*. Hillsdale, Erlbaum, 1984.
MEYER, M.: *Logique, langage et argumentation*. París, Hachette, 1982.
MIZZAU, M.: *L'ironia. La contraddizione consentita*. Milà, Feltrinelli, 1984.
RIGAU, G.: "Connexity Established by Emphatic Pronouns", dins CONTE, M.E., PETÖFI, J. & SÖZER, E. (eds): *Text and discourse connectedness*, Amsterdam, Benjamins, 1989, pàgs. 191-205.
SALVADOR, V.: "La metàfora nostra de cada dia". *Límits* 6 (1989), 23-41.
SCHIFFRIN, D.: *Discourse markers*. Cambridge, Cambridge University Press, 1987.
SWEETSER, E.: *From etimology to pragmatics. Metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
TANNEN, D.: *That's not wat I meant! How conversational style makes or breaks your relations with others*. London, Dent, 2a. ed., 1987.
TANNEN, D.: *Talking voices. Repetition, dialogue, and imagery in conversational discourse*. Cambridge, Cambridge University Press, 1989.
VIOLI, P.: *L'infinito singolare. Considerazioni sulla differenza sessuale nel linguaggio*. Verona, Essedue, 1986.

APÈNDIX. TEXTOS D'INTERÈS GENERAL CONSULTABLES EN CATALÀ O CASTELLÀ

ALBALADEJO, T.: *Teoría de los mundos posibles y macro-estructura narrativa*. Alacant, Universidad de Alicante, 1986.
AUSTIN, J. L.: *Cómo hacer cosas con palabras. Palabras y acciones*. Barcelona, Paidós, 1981.
BASSOLS, M. M.: *Anàlisi pragmàtica de les endevinalles catalanes*. Montserrat, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.
BERNÁRDEZ, E.: *Introducción a la lingüística del texto*. Madrid, Espasa-Calpe, 1982.
BERNÁRDEZ, E.: *Lingüística del texto*. Madrid, Arco/Libros, 1987.
BERRENDONER, A.: *Elementos de pragmática lingüística* . Buenos Aires, Gedisa, 1987.
BLECUA, J. M.: *Qué es hablar*. Barcelona, Salvat, 1982.
BUSTOS, E.: *Pragmática del español*. Madrid, UNED, 1986.
CABRÉ, M. T.: "L'anàlisi del discurs, entre la confusió i la polèmica". *Llengües en contacte* 3 (1984), 34-50. Reproduït a *Llengua & Literatura* 1 (1986), 281-304.
CARON, J.: *Las regulaciones del discurso. Psicolingüística y pragmática del lenguaje*. Madrid, Gredos, 1989.
CASSANY, D.: *Descriure escriure. Com s'aprèn a escriure*. Barcelona, Empúries, 1987.
CHICO RICO, F.: *Pragmática y construcción literaria. Discurso retórico y discurso narrativo*. Alacant, Universidad de Alicante, 1988.
CONCA, M.: *Paremiologia*. València, Publicacions de la Universitat de València, 1987.
CRIADO DE VAL, M.: *Estructura general del coloquio*. Madrid, SGEL, 1980.
DIJK, T. A. van: *Texto y contexto. Semántica y pragmática del discurso*. Madrid, Cátedra, 1980.

DIJK, T. A. van: *La ciencia del texto. Un enfoque interdisciplinario.* Barcelona, Paidós, 1983 (Ed. original en neerlandès de 1978).
DUCROT, O.: *El decir y lo dicho. Polifonía de la enunciación.* Barcelona, Paidós, 1986.
ECO, U.: *Semiòtica i filosofia del llenguatge.* Barcelona, Laia, 1988.
ESPINAL, M. T.: *Significat i interpretació.* Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
FOWLER, R.: *La literatura como discurso social.* Alcoi, Marfil, 1989.
GOMIS, LL.: *Teoria dels gèneres periodístics.* Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1989.
GONZÁLEZ REQUENA, J.: *El discurso televisivo.* Madrid, Cátedra, 1988.
GONZÁLEZ REQUENA, J.: *El espectáculo informativo o la amenaza de lo real.* Madrid, Akal, 1989.
KERBRAT-ORECCHIONI, C.: *La connotación.* Buenos Aires, Hachette, 1983.
LAVANDERA, B.: *Curso de lingüística para el análisis del discurso.* Buenos Aires, Centro Editor de América Latina, 1985.
LEVINSON, S. C.: *Pragmática.* Barcelona, Teide, 1990.
LOZANO, J., PEÑA-MARÍN, C. & ABRIL, G.: *Análisis del discurso. Hacia una semiótica de la interacción textual.* Madrid, Cátedra, 2a. ed., 1986.
LOZANO, J.: *El discurso de la historia.* Madrid, Alianza, 1987.
MARTÍNEZ, J. L.: *El lenguaje periodístico.* Madrid, Paraninfo, 1990.
MOYA, J.: "Una anàlisi formal del llenguatge esquizofrènic". *Límits* 7 (1989), 33-45.
ONG, W. J.: *Oralidad y escritura. Tecnologías de la palabra.* Mèxic, Fondo de Cultura Económica, 1987.
PAYRATÓ, L.: *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana.* València, Publicacions de la Universitat de València, 2a. ed., 1990.
Periodística, 1 (1989): *Història i mètode crític dels textos periodístics.*
PETÖFI, J. S. & GARCÍA BERRÍO, A.: *Lingüística: el texto y crítica literaria.* Madrid, Comunicación, 1978.
RIGAU, G.: *Gramàtica del discurs.* Bellaterra, Publicacions del Departament de Filologia Hispànica de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.
SALVADOR, V.: *El gest poètic. Cap a una teoria del poema.* Publicacions de l'Abadia de Montserrat/Institut de Filologia Valenciana, 2a. ed., 1986.
SALVADOR, V.: *La frontera literària. (Dotze discursos sobre el discurs).* Barcelona, PPU, 1988.
SALVADOR, V.: "Metadiscurs efímer (Una aproximació lúdica al joc conversacional)". *L'Espill* 27 (1988).
SÁNCHEZ DE ZAVALA, V.: *Indagaciones praxiológicas sobre la actividad lingüística.* Madrid, Siglo XXI, 1973.
SCHLIEBEN-LANGE, B.: *Pragmática lingüística.* Madrid, Gredos, 1987.
SEARLE, J. R.: *Actos de habla. Ensayo de filosofía del lenguaje.* Madrid, Cátedra, 1980.
STUBBS, M.: *El llenguatge i l'escola.* Barcelona, Edicions 62, 1982.
STUBBS, M.: *Análisis del discurso. Análisis sociolingüístico del lenguaje natural.* Madrid, Alianza, 1987.
TUSON, A.: "El comportament lingüístic: l'anàlisi conversacional". Dins A. Bastardas & J. Soler (eds.): *Sociolingüística i llengua catalana.* Barcelona, Empúries, 1988, 133-154.
VERON, E.: *Construir el acontecimiento.* Buenos Aires, Gedisa, 1983.
VIANA, A.: "Els cinc rellotges de Martin Joos". *L'Espill* 23-24 (1986), 43-59.
VIANA, A.: "Sobre el català col·loquial". *Els Marges,* 35 (1986), 86-94.
VIANA, A.: "Fuster in Fabula", *Els Marges.* 38 (1987), 33-43.
VIOLI, P.: *El infinito singular.* Madrid, Cátedra/Universitat de València (en premsa).

L'anàlisi del discurs, entre l'oralitat i l'escriptura
(Discourse Analysis, betwen orality and literacy) V. Salvador

This paper is about the most general methodological problems of Discourse Analysis: The meaning and use of metalinguistic terms as "discourse" and "text", the scope of different schools and the incidence of orality/ literacy distinction. The author suggests a global outlook of D. A. accounting for both oral and written discourse (conversation, letters, mass media discourse, literature, among other genres) by means of an integrative theory. Contributions from various schools must be integrated to account for this important dimension of linguistic variation, frequently disregarded or misleading in practice by linguistic theorists.

Aportacions de la pragmàtica a l'anàlisi del discurs
(Pragmatic contributions to the discourse analysis) M. M. Bassols i Puig

The aim of this work is to offer some exemples of the discourse study from the point of view of the pragmatic analysis. To do this the author has begun explaining the meaning of the terms involved in it: pragmatic presupposition, conventional and conversational implication. Afterward she has applied her method to the enigmistic dialogue, the funny utterance, the political advertising, and the publicity.

Conversa(r)
Conversation (Conversing) J. M. Cots / L. Nussbaum / Ll. Payrató / A. Tuson

The aim of the authors of this paper is to offer a clarifying basis for conversation studies which would suggest several fruitful areas of analysis. Without claiming an affiliation to one specific approach, the authors point out a series of concepts and methods which, they think, are essential for the analysis of conversation.

Entrevista a Dominique Maingueneau
(Interview with Dominique Maingueneau) M. T. Cabré

This interview with one of the most important french discourse analysts focuses on differences between Anglo-Saxon school and French school of D A. Maingueneau explains his own theoretical position against this discipline and points up *Genèses du discours* as his most representative book in this field.

Sintaxi i planificació del discurs
(Syntax and discourse planning) A. Viana San Andrés

Starting from the work of an italian researcher (Sernicola 1981), Viana tries to relate to meaning production and planning some problems of discourse syntax.

The paper rests on a descriptive level and compares the elaboration of text syntax to the making of preliminary sketches in writting. The capacity to *sew on* different bits is evaluated from the point of view of implicit bonds that could become explicit in discourse.

La connexió textual: l'adversativitat en el nivell textual
(The textual connectedness: the adversativity at the textual level) Mª J. Cuenca

This paper is about text connexity: similarities and differences with connexity in the sentence level, the conjunctive expressions which mark it (*text connectives*) and their function in discourse. All these aspects are reviewed paying particular attention to adversative connectedness.

Estratègies discursives en la poesia de Joan Vinyoli
(Discoursive strategies in the poetry of Joan Vinyoli) F. Carbó

This paper deals with some discoursive strategies that we can see in poetry. They are analized focusing on Joan Vinyoli's work, which presents characteristically the fiction of voices in discourse, various enunciative modalities, negation and adversativity.

Una aproximació pragmàtica als llibres proverbials catalans
(A pragmatic approach to catalan Proverbs) M. Conca

Conca studies some catalan Proverbs from Middle Ages in a semiotic and pragmatic scope. Her paper deals with the borders between literary and non literary discourse in the field of this genre: proverbs as isolated, decontextualized texts that go into the accumulative *thesaurus* of the national culture.

PRESENTACIÓ 5

L'ANÀLISI DEL DISCURS, ENTRE L'ORALITAT I L'ESCRIPTURA. Vicent Salvador..... 9

APORTACIONS DE LA PRAGMÀTICA A L'ANÀLISI DEL DISCURS. Maria Margarida Bassols..... 33

CONVERSA(R). Josep M. Cots, Luci Nussbaum, Lluís Payrató i Amparo Tuson 51

ENTREVISTA A DOMINIQUE MAINQUENEAU. Maria Teresa Cabré i Castellví 73

SINTAXI I PLANIFICACIÓ DEL DISCURS. Amadeu Viana San Andrés 83

LA CONNEXIÓ TEXTUAL: L'ADVERSATIVITAT EN EL NIVEL TEXTUAL. M. Josep Cuenca 93

UNA APROXIMACIÓ PRAGMÀTICA ALS LLIBRES PROVERBIALS CATALANS. Maria Conca 117

ESTRATÈGIES DISCURSIVES EN LA POESIA DE JOAN VINYOLI. Ferran Carbó 129

RECULL BIBLIOGRÀFIC COMENTAT SOBRE ANÀLISI DEL DISCURS. Lluís Payrató i Vicent Salvador 143